SERIA ŹRÓDŁOWA
INSTYTUTU STRAT WOJENNYCH
IM. JANA KARSKIEGO

STRATY WOJENNE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ W LATACH 1939–1947

Tom II **STRATY POLSKIEGO LEŚNICTWA W OKRESIE DRUGIEJ WOJNY ŚWIATOWEJ. WYBÓR DOKUMENTÓW.**

Warszawa 2025

Redaktor serii:
dr Bartosz Gondek

Wybór i opracowanie:
dr Daniel Czerwiński
dr Iwona Bonisławska

Rada naukowa:
prof. dr hab. Anna Odrowąż-Coates
dr hab. Rafał Moczkodan, prof. UMK
prof. dr hab. Grzegorz Motyka
dr hab. Andrzej Zawistowski, prof. SGH

Recenzenci:
prof. dr hab. Andrzej Gąsiorowski
dr hab. Piotr Semków prof. AMW

Korekta:
dr Iwona Bonisławska

Projekt i skład:
Martyna Hołda

Druk i oprawa:
Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia Sandomierz Sp. z o.o.

Wydawca:
Instytut Strat Wojennych im. Jana Karskiego
ul. Tadeusza Rejtana 17, 02-516, Warszawa
+48 (22) 290 39 45
kancelaria@instytutstratwojennych.pl

Copyright by Instytut Strat Wojennych im. Jana Karskiego

Współwydawca:
Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia Sandomierz Sp. z o.o.
ul. Żeromskiego 6a, 27-600 Sandomierz, tel. 15 64 99 700
zamowienia@wds.com.pl, www.wds.pl

Nr ISBN: 978-83-969242-7-8

Warszawa, 2025

Od redakcji

„Nie było nas, był las. Nie będzie nas, będzie las". To powiedzenie spopularyzowane przez Włodzimierza Perzyńskiego, a sparafrazowane przez kardynała Stefana Wyszyńskiego, doskonale oddaje rolę lasów w naszym życiu. Lasy nie tylko są źródłem surowca dla przemysłu, ale jednocześnie pełnią ważną funkcję w ekosystemie. Dlatego tak ważna jest dbałość o ich prawidłowy rozwój i harmonijny wzrost. Rozwój lasu to nie kwestia lat, a pokoleń. Dlatego tak zgubna dla drzewostanu na ziemiach polskich była pierwsza połowa XX wieku. W odstępie zaledwie dwudziestu lat kraj dotknęły dwie wojny światowe, w czasie których polskie lasy nie tylko znalazły się pod okupacją, podlegając rabunkowej polityce państwa niemieckiego, ale również stały się areną zaciekłych walk. Ulegały one degradacji ze względu na liczne ostrzały i bombardowania, które często wywoływały pożary. Drewno było ponadto jednym z podstawowych budulców fortyfikacji i umocnień polowych, wznoszonych na bieżąco nie tylko w trakcie przygotowań do odparcia Armii Czerwonej, ale również przy budowie fortyfikacji w innych częściach Europy, między innymi słynnego Wału Atlantyckiego. Niemcy, zajmując tereny polskie, starali się eksploatować je w maksymalny sposób, dotyczące zarówno pierwszej jak i drugiej wojny światowej. Dokumenty – zamieszczone w oddawanym do rąk czytelników tomie – doskonale obrazują skalę wykorzystania polskich lasów na rzecz machiny wojennej III Rzeszy.

Nie inaczej było w przypadku drugiego agresora z 1939 r. W wyniku paktu Ribbentrop–Mołotow Armia Czerwona już we wrześniu znalazła się bowiem na terenie polskich województw wschodnich, przejmując również bogate kompleksy leśne i nowoczesne zakłady przetwórstwa drewna. Bardzo szybko powstały tam fasadowe organy władzy Białoruskiej i Ukraińskiej Socjalistycznych Republik Sowieckich. Przejęły one również tereny leśne, rozpoczynając wyręby lasów, niezbędne m.in. do budowy tzw. linii Mołotowa na tymczasowej granicy ZSRS i III Rzeszy. Drugim skutkiem agresji były represje wobec polskich leśników, pracujących przed wojną na terenie Polski Wschodniej. Posiadający stopnie oficerskie zostali w znacznej mierze zmobilizowani do wojska i częściowo padli ofiarą Zbrodni Katyńskiej[1]. Polscy leśnicy ginęli również w niewyjaśnionych

1 Do dziś nie znamy pełnej liczby leśników, którzy zostali zamordowani wiosną 1940 r., szacuje się, że było ich kilkuset. W książce ks. Zdzisława Peszkowskiego i Stanisława Zdrojewskiego znajduje się lista 724 leśników. Por. Zdzisław Peszkowski i Stanisław Zdrojewski, *Leśnicy w grobach Katynia* (Łódź–Opole: Fundacja Nom, 2001).

okolicznościach, na przykład dyrektor naczelny Lasów Państwowych Adam Loret, który najprawdopodobniej został zamordowany pod Mińskiem w 1940 r.[2] Największą skalę miały jednak deportacje na wschód, które Sowieci przeprowadzili w 1940 i 1941 r. Polskich leśników i ich rodziny wywieziono już w pierwszej masowej zsyłce z 10 kwietnia 1940 r. Spowodowało to dla państwa sowieckiego konieczność sprowadzenia na polskie Kresy fachowców z innych terenów, niekoniecznie znających realia lasów, jakie zostały zaanektowane przez ZSRS[3].

Lasy znajdujące się na ziemiach przyszłej II Rzeczpospolitej w 1914 r. dawały około 24 milionów m3 drewna rocznie. W 1939 r. lasy te dawały już tylko 16,5 miliona, a po wojnie – uwzględniając wszystkie zmiany granic – jedynie 8 milionów metrów sześciennych. W okresie międzywojennym (dane dla początku lat trzydziestych) Polska zajmowała szóste miejsce w Europie pod względem zasobów leśnych (po europejskiej części ZSRS, Finlandii, Szwecji, Niemczech i Francji). Było to około 8,97 mln ha, co przekładało się na 2,7 proc. ogólnej lesistości Europy. Jednocześnie było to w przybliżeniu 22 procent terenu Polski[4]. Stopień zalesienia nie był przy tym jednakowy dla całego kraju. Doskonale obrazują to dane z Małego Rocznika Statystycznego. W 1937 r. Polska miała 8 493,6 tys. ha lasów. Przeważały przy tym lasy niepaństwowe. Szczegółowo pokazuje to tabela nr 1.

2 Szerzej zob. Andrzej Grzywacz, „Adam Loret – życie i działalność," w *Adam Loret – pierwszy dyrektor naczelny Lasów Państwowych,* red. Andrzej Grzywacz (Warszawa: Polskie Towarzystwo Leśne, 2010), 11–59.

3 Anna Wilk i Mateusz Zawadzki, „Rys historyczny polskiej części Puszczy Białowieskiej," w *Inwentaryzacja wybranych elementów przyrodniczych i kulturowych Puszczy Białowieskiej*, red. Jan Marek Matuszkiewicz i Jan Tabor (Sękocin Stary: Instytut Badawczy Leśnictwa, 2023), s. 1113.

4 Konrad Wolanin i Kazimierz Pietkiewicz, „Stan gospodarczy lasów na ziemiach polskich w granicach z 1939 r.," w *Leśnictwo polskie w okresie drugiej wojny światowej*, red. Antoni Żabko-Potopowicz i in. (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, 1967), 23–24. Biorąc pod uwagę lata istnienia II RP stan zalesienia kraju nieznacznie, ale zmniejszał się.

Tabela nr 1. Powierzchnia lasów w Polsce w 1937 r.

Województwo	Ogólna powierzchnia lasów w tys. ha[5]	Odsetek powierzchni ogólnej	Niepaństwowe Stan na 1 I 1937 r.	Państwowe Stan na 1 X 1936 r.
Warszawskie	330,4	11,2	3081,7	3195,6
Łódzkie	279,2	14,7	201,3	77,9
Kieleckie	538,7	21,1	287,0	251,8
Lubelskie	517,2	16,6	418,8	98,4
Białostockie	792,0	24,4	258,3	533,7
Wileńskie	615,9	21,2	352,3	263,6
Nowogródzkie	526,9	22,9	328,9	198,0
Poleskie	1106,6	30,2	764,	341,9
Wołyńskie	855,3	23,9	496,3	359,0
Poznańskie	520,5	19,6	256,5	264,0
Pomorskie	434,8	26,5	103	331,8
Śląskie	139,9	33,2	109,2	30,7
Krakowskie	363,0	20,9	331,0	32,0
Lwowskie	660,5	23,3	632,9	27,6
Stanisławowskie	572,7	33,9	312,6	260,1
Tarnopolskie	240,0	14,5	240,0	0,0
Łącznie	8493,6[6]	21,9	5298,0	3195,6

Źródło: Mały rocznik statystyczny 1938, Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 1938, s. 83.

Z przedstawionych danych jasno wynika, że tereny Polski Wschodniej i Południowo-Wschodniej były zdecydowanie bardziej lesiste niż województwa zachodnie (prócz śląskiego i pomorskiego). Gdyby takie zestawienie wykonać dla granic polskich po 1945 r., to część wschodnia miałaby 26

5 Łącznie z powierzchnią nieleśną zaliczoną do użytków w dyspozycji lasów państwowych.

6 W tym lasy zagospodarowane 60277,3 tys. ha (niepaństwowe: 3081,7 i państwowe 3195,6).

proc., a zachodnia ledwie 16 proc. Z wartości lasów na polskich Kresach Wschodnich doskonale zdawano sobie sprawę tuż po wojnie. To, co zapisał Rudolf Fromer[7] w jednym z przedstawionych czytelnikowi dokumentów, jest niezwykle istotne dla całej sprawy. Był to fragment wygłoszonego przez niego w Ministerstwie Leśnictwa referatu, który, jak się wydaje, i tak był mniej szczegółowy, niż pierwotnie zakładano[8]. Za zabrane państwu polskiemu tereny wschodnie, otrzymaliśmy obszar Ziem Zachodnich i Północnych, wówczas nazywanych Odzyskanymi. Teoretycznie były one stosunkowo dobrze zalesione, bo jak pokazują dokumenty, III Rzesza eksploatowała je zdecydowanie mniej intensywnie niż lasy Generalnego Gubernatorstwa, jednak Fromer w swej analizie jasno stwierdzał: „2787000 ha lasów odzyskanych nie stanowi pełnego ekwiwalentu za odstąpienie 5000000 ha lasów na rzecz Ukrainy i Białoruskiej SSSR". Ekspert, pisząc te

7 Fromer jest dla oddawanego na ręce czytelników tomu postacią szczególną. W pracach Ministerstwa Leśnictwa i BOW był jednym z głównych specjalistów w zakresie szkód wojennych w lasach polskich. Warto więc pokrótce przedstawić tę postać. Urodził się 28 listopada 1903 r. we Lwowie. Uczęszczał do szkół średnich we Wiedniu i Krakowie. Studiował na wydziale przyrodniczym Uniwersytetu w Montpellier, a także na Akademii Rolniczej w Wiedniu. Doktoryzował się w 1929 r. we Freiburgu na podstawie pracy „Wpływ wojny światowej na leśnictwo Europy Wschodniej ze szczególnym uwzględnieniem lasów karpackich". Nie może więc dziwić, że ta tematyka była mu bliska przez cały czas. W dokumentach zamieszczonych w niniejszym tomie powołuje się on na badaczy niemieckich (co miało wykluczyć kwestionowanie jego wyliczeń), ale wskazuje także na wartość lasów na terenach wschodnich II Rzeczpospolitej, które znał nie tylko z badań naukowych, ale również także z autopsji. Pisząc o tym zagadnieniu po wojnie musiał oczywiście zachowywać autocenzurę, co wyraźnie widać w zachowanych materiałach. Był on już bowiem związany z nową władzą. W czasie wojny przebywał w ZSRS, w latach 1943-1944 był żołnierzem I Armii Wojska Polskiego. Po 1945 r. pracował m.in. w Centralnym Urzędzie Planowania, Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego (jako kierownik działu leśnictwa) oraz w Komisji Planowania przy Radzie Ministrów (jako doradca do spraw leśnictwa). Pracował ponadto jako wykładowca akademicki, najpierw na Uniwersytecie Jagiellońskim, a następnie w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Fromer zmarł w 1965 r. Został pochowany na cmentarzu wojskowym na Powązkach. Obecnie jednak wyszukiwarki nie wykazują tam jego grobu. Szerzej zob. Tadeusz Marszałek, „Rudolf Fromer (1903–1965). Jego życie i działalność," *Sylwan* 1966, nr 4, 55–59; AAN, Ministerstwo Edukacji Narodowej, sygn. 2521/926, *Akta osobowe pracownika SGGW Rudolfa Fromera*.

8 Dokumenty z niniejszego tomu (nr 9 i 10) stanowią wersję wygłoszoną referatu i opracowanie będące najprawdopodobniej bazą do jego wygłoszenia. Zawiera ono bowiem bardziej rozbudowane wyliczenia strat, jakie Polska poniosła w wyniku utraty województw wschodnich. Dlatego też w tomie prezentowane są oba dokumenty. Usunięto z nich jedynie identyczne fragmenty dotyczące polityki niemieckiej wobec lasów. Wszystkie opuszczenia zostały odnotowane.

słowa po II wojnie światowej, kiedy Polska znalazła się w orbicie wpływów ZSRS, nie mógł rozwinąć tej myśli. Zaznaczał on, że „analiza powyższego zagadnienia wychodzi poza ramy naszych rozważań". Zdawał sobie jednak sprawę z katastrofy, jaką dla Polski była utrata lasów w województwach wschodnich. Zastanawiające jest przy tym, dlaczego nie wspominał on o republice litewskiej, która przecież również przejęła część polskich lasów.

W wytwarzanych tuż po wojnie materiałach, które miały wyjść poza ministerialne gmachy, praktycznie nigdzie nie wskazano tego wprost, ale doskonale zdawano sobie sprawę z tego, że dla państwa polskiego transakcja zamiany ziem była absolutnie niekorzystna. Przede wszystkim lasy na Wschodzie były zdecydowanie cenniejsze niż przejęte na dawnych ziemiach niemieckich. Dla lasu podstawą jest różnorodność. Na terenach Polesia, Karpat czy Puszczy Białowieskiej drzewostan był zupełnie inny niż na Zachodzie. Zamiast wątłych sosen rosły tam okazałe drzewa liściaste, wymieszane z gatunkami iglastymi. O tym pisali eksperci, ale sformułowania te należy wyławiać ze stron opracowań przygotowanych po wojnie przez Ministerstwo Leśnictwa i Biuro Odszkodowań Wojennych. Nie mogli oni w ówczesnych realiach wprost wpisać, że Polska straciła na II wojnie światowej. Takie porównania były przygotowywane jedynie na potrzeby wewnętrzne. Trudno nie zgodzić się ze stwierdzeniami autora jednego z dokumentów wytworzonych tuż po wojnie. Pisał on tak: „przez odstąpienie terenów wschodnich Polska utraciła najpiękniejsze obszary leśne, odznaczające się największą zamożnością drzewostanów oraz znakomitą jakością drewna, powszechnie znanego na rynku zagranicznym, jak: grodzieńska i wileńska sosna, poleska olsza i jesion, wołyński i podolski dąb, karpacki świerk, jodła i buk. W zamian za to Polska otrzymała na zachodzie prawie wyłącznie lasy sosnowe na kiepskich glebach, z drzewostanami przeważnie o niewysokiej jakości technicznej, często nawiedzane w skali żywiołowej przez rozmaitego rodzaju szkodniki i z bardzo przerzedzonymi starodrzewiami. O wartości lasów odstąpionych w porównaniu do odzyskanych świadczy dobitnie ten fakt, że lasy ziem odstąpionych dawały przeciętnie 15 do 20% wyborowej sosny stolarskiej tzw. bloków, gdy lasy ziem odzyskanych dawały bloków sosnowych 1 do 2%, z wyjątkiem Prus Wschodnich, gdzie odsetek ten sięgał do 10%. Nadto lasy liściaste na Wschodzie dawały najwyższej wartości bloki fornirowe i stolarskie dębowe, jesionowe, brzozowe, olszowe [olchowe – DC], słynną klepkę dębową, wyborową papierówkę świerkową oraz buka meblarskiego i stolarskiego"[9].

9 AAN, ML, sygn. 346, *Szacunkowy bilans wartości majątku leśnego Ziem Odzyskanych w zestawieniu z majątkiem Ziem Odstąpionych w wyniku traktatu z ZSRR*, [luty 1947], k. 2.

W Ministerstwie Leśnictwa ludzi świadomych wartości lasów na wschodzie było więcej. W innej analizie zapisano: „A przecież jakie nieprzebrane skarby właśnie bogactw tego wyższego rzędu kryły w sobie rozległe lasy na wschodnich rubieżach Polski, które obecnie okazały się poza jej granicami (wystarczy wspomnieć o połowie puszczy Białowieskiej, puszczy Szereszewskiej[10] i Ozdamickiej[11] oraz o puszczy Poleskiej, dąbrowach Wołyńsko-Podolskich i o pralasach Karpackich). Jeśli więc uwzględnić i owe dobra niematerialne lasów przez Polskę odstąpionych, wówczas łączny bilans strat z tego tytułu wynikłych, niewątpliwie okaże się o wiele większym, niż mówią o tym suche daty liczbowe"[12]. Dość zastanawiające są przy tym publikowane w niniejszym tomie wytyczne dla szacowania wartości majątku na ziemiach przejętych przez ZSRS i na ziemiach nowych. Mienie na terenach wschodnich II RP miało być szacowane z tendencją „raczej wysoką", a na ziemiach poniemieckich „ostrożnie". Możemy tylko gdybać, dlaczego tak było. Pokazuje to jednak jasno. W Ministerstwie Leśnictwa doskonale zdawano sobie sprawę ze skali straty, jaką dla kraju było włączenie województw wschodnich w skład ZSRS.

Skalę różnic w drzewostanach najlepiej pokazują statystyki. Według stanu na 1 października 1937 r. w Polsce lasy iglaste stanowiły 80,1 proc. powierzchni. Z tego najwięcej było drzewostanów sosnowych – 65,1 proc.[13] Statystykę tę jednak zawyżały województwa zachodnie. W lasach państwowych województw poleskiego i nowogródzkiego drzew liściastych (brzozy, osiki, olchy) było zdecydowanie więcej niż np. w województwie pomorskim, gdzie 93 proc. stanowiły sosny. Jeszcze bardziej ten wskaźnik widać w przypadku lasów niepaństwowych, które przecież dominowały na terenie II RP[14]. Najlepiej skalę strat, jakie przyniosła wojna i odebranie terenów na wschodzie, obrazują dane dotyczące polskiego eksportu. W latach 1928–1939 wywóz drewna i wyrobów z drewna stanowił od 19 do 20 procent czynnego bilansu handlowego. W 1946 r. Polska zmuszona była drewno i jego pochodne importować[15].

10 Zapewne chodzi o dawną nazwę kompleksu leśnego wchodzącego w skład Puszczy Białowieskiej.

11 Obecnie nie istnieje kompleks leśny o takiej nazwie.

12 AAN, KdsZZOwW, sygn. 69, *Szacunkowy bilans wartości majątku leśnego Ziem Odstąpionych w zestawieniu z majątkiem Ziem Odzyskanych w wyniku traktatu z ZSRR*, 28 lutego 1947, k. 30.

13 *Mały rocznik statystyczny 1938* (Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 1938), 83.

14 Wolanin i Pietkiewicz, *„Stan gospodarczy lasów…,"* 31.

15 AAN, ML, sygn. 346, *Sprawozdanie o stanie leśnictwa w Polsce*, 1 września 1946, bp. Autorzy dokumentu krótko przeanalizowali zniszczenia, jakich dokonali Niemcy na terenie Polski. Nie próbowali jednak w żaden sposób nawiązać do oczywistego wpływu utraty ziem wschodnich dla kondycji gospodarki leśnej

Teksty źródłowe oddawane na ręce czytelników stanowią próbę pokazania skali strat polskiego leśnictwa w II wojnie światowej. Zostały one w większości wytworzone tuż po zakończeniu wojny, kiedy pamięć o nich była najświeższa. Stanowią one oczywiście jedynie wybór, a ich publikacja ma być zachętą dla dalszych badań, zwłaszcza dotyczących strat polskich na Wschodzie. Dokumenty zamieszczone w tomie pochodzą z zasobów Archiwum Akt Nowych oraz Instytutu Pamięci Narodowej. To tam znajdują się najważniejsze dla udokumentowania strat wojennych polskiego leśnictwa materiały: Biura Odszkodowań Wojennych przy Prezydium Rady Ministrów, Ministerstwa Leśnictwa oraz Komisji do Opracowania Problemu Odszkodowań Niemieckich.

Warto kilka słów poświęcić tym instytucjom. Biuro Odszkodowań Wojennych było kontynuatorem Resortu Odszkodowań Wojennych, który powstał po utworzeniu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego. Jego kierownikiem był przedwojenny prezes lwowskiej Izby Adwokackiej oraz poseł na Sejm dr Emil Sommerstein[16] (zastąpiony później przez Jerzego Osieckiego[17]). Zadaniem biura było przede wszystkim kompleksowa rejestracja strat wojennych, która miała zostać wykorzystana na forum międzynarodowym. Po polsko-sowieckiej umowie z 16 sierpnia 1945 r. zadania wykonawcze przekazano odrębnym instytucjom, a BOW jako organ centralny miał inicjować i koordynować spisy, w ramach poszczególnych resortów oraz organizacji. Należy przy tym jednak podkreślić, że BOW oficjalnie nie mógł zajmować się kwestiami ziem, które weszły w skład ZSRS (wyjątkiem było włączenie strat biologicznych). Podobnie wyglądała sytuacja w kwestii dawnych ziem niemieckich, jakie miały trafić do Polski[18]. Syntetyczne

w Polsce. Wynikało to zapewne z faktu, że dokument był stworzony w Kopenhadze na potrzeby FAO – Food and Agriculture Organization of the United Nations.

16 Emil Sommerstein (1883–1957), polski adwokat żydowskiego pochodzenia, poseł na Sejm w II RP, poseł do Krajowej Rady Narodowej, działacz organizacji żydowskich w Polsce. Po agresji sowieckiej na Polskę zesłany do łagru i zwolniono go dopiero w 1944 r. W 1946 r. wyjechał do USA, gdzie doznał paraliżu, który uniemożliwił mu powrót. Szerzej zob. Alicja Pacholczykowa, „Sommerstein Emil," w *Polski Słownik Biograficzny,* t. XL (Warszawa–Kraków–Wrocław–Gdańsk: Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN; Polska Akademia Umiejętności, 2000–2001), 472–477.

17 Jerzy Osiecki (1908-1985), polski polityk i dyplomata, doktor prawa. Szef Biura Odszkodowań Wojennych w latach 1946–1947, przewodniczący zespołu, który opracował „Sprawozdanie w przedmiocie strat i szkód wojennych w latach 1939–1945". Od 1947 r. pracował w MSZ. Był m.in. przewodniczącym polskiej delegacji przy Zgromadzeniu Ogólnym ONZ. Szerzej zob. AAN, „Akta Jerzego Osieckiego", sygn. 1, *Życiorys,* bp. Na końcu dokumentu dopisek o dacie śmierci Jerzego Osieckiego. W teczce znajduje się również nekrolog Jerzego Osieckiego.

18 Adam Eberhardt, Mateusz Gniazdowski, Tytus Jaskułowski i Maciej Krzysztofowicz, „Szkody wyrządzone Polsce podczas II wojny światowej przez agresora

sprawozdanie BOW ze stycznia 1947 r. jest do dziś podstawowym źródłem wiedzy na temat strat wojennych Polski w czasie II wojny światowej, choć nie jest ono bez wad[19].

BOW czerpał szerokim strumieniem informacje z ministerstw, które były zobligowane do zbierania danych na jego rzecz. Najważniejszym w kontekście niniejszego tematu było Ministerstwo Leśnictwa, które zostało utworzone jako organ Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej – na mocy dekretu Krajowej Rady Narodowej z 28 czerwca 1945 r.[20] Było to novum w polskim systemie administracyjnym, bo wcześniej kwestiami tymi zajmował się zawsze resort odpowiedzialny za sprawy rolne. Jego wydzielenie nie było tylko podkreśleniem wagi problemu lasów dla kraju, ale również elementem gier politycznych, bo tekę ministra rolnictwa i reform rolnych otrzymał przybyły za Zachodu Stanisław Mikołajczyk[21]. Ministrem Leśnictwa mianowano natomiast członka PPR Stanisława Tkaczowa[22]. Nowo utworzonemu resortowi nie podlegały jednak wszystkie sprawy leśne, bo w strukturze resortu rolnictwa i reform rolnych funkcjonowała – aż do 1947 r. – Dyrekcja Naczelna Lasów Państwowych[23]. Jednym z zadań postawionych przed ministerstwem było zebranie danych na temat strat polskich lasów w czasie wojny. Takie zlecenie Okręgowe Dyrekcje Lasów Państwowych otrzymały jeszcze przed formalnym powołaniem TJRN, jednak ich opracowanie się przeciągało. Doskonale obrazują to dokumenty zawarte w niniejszym tomie.

Ważną w kontekście szacowania polskich strat wojennych była również działająca w latach 1970–1974 Komisja do Opracowania Problemu Odszkodowań Niemieckich (KOPON). Jej działalność była już opisywana

niemieckiego. Historia dociekań i szacunków," w *Problem reparacji, odszkodowań i świadczeń w stosunkach polsko-niemieckich 1944–2004*, t. 1: *Studia*, red. Witold M. Góralski (Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2004), 19–20.

19 Eberhardt i in., „Szkody wyrządzone Polsce...," 19–20.

20 Józef Broda, *Historia leśnictwa w Polsce* (Poznań: Wydawnictwo Akademii Rolniczej, 2000), 176.

21 Stanisław Mikołajczyk (1901-1966). Polski działacz ruchu ludowego, przywódca Polskiego Stronnictwa Ludowego, premier rządu RP na uchodźstwie, wicepremier Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej. Na jego temat powstała szeroka literatura. Por. np. *Stanisław Mikołajczyk 1901–1966. Materiały z konferencji naukowej*, red. Janusz Gmitruk (Warszawa: Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, 1998).

22 Stanisław Tkaczow (1913-1969). Polski działacz komunistyczny, wojewoda rzeszowski, poseł do Krajowej Rady Narodowej, poseł na Sejm, ambasador PRL w Mongolii. Zginął w katastrofie lotniczej. Szerzej zob. AAN, KC PZPR, sygn. 237/XXIII-462, *Akta osobowe Stanisława Tkaczowa*.

23 Por. Jan Świąder, „Organizacja administracji leśnej," w *Leśnictwo polskie w okresie drugiej wojny światowej*, red. Antoni Żabko-Potopowicz i in. (Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, 1967), 23–24.

w literaturze[24], ale warto przytoczyć garść najważniejszych faktów. Na czele KOPON stał I Prezes Sądu Najwyższego Zbigniew Resich[25], a jego zastępcą był dyrektor Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce Czesław Pilichowski[26]. Komisja starała się przede wszystkim zweryfikować wyniki wcześniejszych prac BOW i działającej w latach 1949–1951 komisji przy Ministerstwie Finansów (Skarbu)[27]. Co szczególnie istotne, członkowie komisji starali się przy tym dotrzeć do materiałów źródłowych. Dotyczyło to także leśnictwa. Jak pokazują przedstawione w niniejszym tomie dokumenty, nie było to zadanie łatwe, z uwagi na rozproszenie materiału, a także szacunkowy charakter wielu obliczeń, jakich dokonano po wojnie i różną metodologię szacowania. W wyniku prac komisji suma polskich strat została podniesiona. W przypadku lasów polskich korekta nie była jednak znacząca. Pokazuje to poniższa tabela.

24 Por. np. Eberhardt i in., „Szkody wyrządzone Polsce...," 24–30.

25 Zbigniew Resich (1915–1989), od 1965 profesor Uniwersytetu Warszawskiego; 1958–1964 przewodniczący zespołu Komisji Kodyfikacyjnej Postępowania Cywilnego; 1958–1967 prezes Izby Cywilnej Sądu Najwyższego; 1967–1972 pierwszy prezes Sądu Najwyższego. Por. AAN, CK, sygn. 18898, *Akta osobowe Zbigniewa Resicha.*

26 Czesław Pilichowski (1914–1984), polski działacz polityczny i historyk, badacz okupacji ziem polskich, profesor nauk politycznych, w latach 1965–1984 dyrektor Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce. Zob. AAN, CK, sygn. 6097, *Akta osobowe Czesława Pilichowskiego.*

27 W skład komisji weszli Jerzy Hoszard (przewodniczący), Bohdan Domoniewski, Andrzej Horoszkiewicz, Jerzy Osiecki, Zdzisław Reklewski, Paweł Sulmicki oraz Zdzisław Korpanty, a następnie Longin Stankiewicz (sekretarz). Por. Eberhardt i in., „Szkody wyrządzone Polsce...," 24.

	Straty ogółem (w mln. zł)	straty bezpośrednie			straty pośrednie
		majątkowe	zabrany dochód	razem	
w/g Rudolfa Fromera	4.350	—	—	—	—
w/g Tadeusza Molendy	4.891	—	—	—	—
Według Ministerstwa Leśnictwa	3.726	3.726	—	—	—
Według Biura Odszkodowań Wojennych	3.725	3.725	—	—	—
Według Komisji Ministerstwa Finansów	5.421	1.964	1.580	3.544	1.877

Źródło: Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (AIPN), GK, sygn. 917/544, Notatka dotycząca obliczania strat leśnictwa w II wojnie światowej, 4 IV 1973, 17–24.

Członkowie KOPON mieli ambitne plany, ponieważ chcieli zweryfikować całość prac prowadzonych przez BOW i komisję ministerialną. Zadanie to okazało się jednak zbyt trudne. Przede wszystkim nie było już woli politycznej (zwłaszcza po ratyfikacji w 1972 r. układu pomiędzy Polską a RFN), aby badać całość zagadnienia, a poza tym, jak pokazały prace zespołu, ustalenie jednoznacznych liczb było niewykonalne. Braki w dokumentacji i szybkie tempo prowadzenia spraw przez powojenne zespoły spisowe musiały dawać pewną dozę szacunkowości. Komisja nie mogła się przy tym skupiać na terenach włączonych po wojnie do ZSRS. Jest to szczególnie widoczne, jeśli porówna się dokumenty wytworzone przez BOW, a zwłaszcza źródłowe materiały, jakie do biura trafiały z poszczególnych resortów, z tymi, które powstały w latach siedemdziesiątych XX w. W aktach wytworzonych bezpośrednio przez komisję unikano wszelkich nawiązań do tematyki wschodniej. Wymowny jest jeden z zamieszczonych

w niniejszym tomie dokumentów, w którym pierwotnie użyto określenia „województwa kresowe" w kontekście ziem Białostocczyzny, Lubelszczyzny i Rzeszowszczyzny. To absolutnie neutralne – z naszego punktu widzenia – określenie zostało odręcznie poprawione na „województwa wschodnie". Widać więc, że ta tematyka nadal była żywa i mogła wywołać silne i zrozumiałe reakcje społeczne. Dla władz komunistycznych był to jednak temat absolutnie nieporuszalny i nikt nie odważyłby się na użycie sformułowań, jakie znajdziemy np. w opracowaniach Rudolfa Fromera powstałych tuż po wojnie.

Oddawany w ręce czytelników tom ma przede wszystkim pokazać wieloaspektowość strat polskiego leśnictwa w czasie II wojny światowej. To nie tylko przetrzebienie lasów przez Niemców ani wymordowanie leśników przez Niemców i Sowietów. To także wielka strata, jaką dla Polski było oddanie terenów województw wschodnich II RP.

Daniel Czerwiński

Nota edytorska

Dokumenty zamieszczone w niniejszym tomie rozproszone są w różnych zespołach archiwalnych. Bardzo często brakuje też do nich załączników, które należy wyszukiwać wśród dokumentacji adresatów pism. Redaktorzy tomu starali się zidentyfikować wszystkie z nich, ale nie zawsze się to udało. W całym tomie ujednolicone zostały zapisy dat. Poprawiono również ewidentne błędy maszynowe i literówki. W przypisach zostały skorygowane obliczenia w przypadkach, gdy autorzy dokumentów popełnili oczywiste błędy w sumowaniu. Nie zmieniano oryginalnego zapisu słowa „Niemcy". W realiach powojennych wielu autorów celowo zapisywało tę frazę małą literą. Opracowujący dokumenty nie ingerowali w ten zapis. Podobnie sytuacja ma się z zapisami nazw własnych kompleksów leśnych. Zostały one pozostawione w oryginalnym zapisie. Wszystkie podkreślenia, wersaliki itp. zostały w dokumentach zaznaczone przez wytłuszczenie. Skreślenia, poprawki i dopiski zostały oznaczone przypisami literowymi. Tam, gdzie było to możliwe i nie zakłócało narracji, rozwinięte zostały skróty. Bez rozwinięcia pozostawiono skróty ogólnie przyjęte. Dokumenty zaprezentowane zostały w układzie chronologicznym. W dokumencie nr 6 z uwagi na złożoność tabeli umieszczono fotokopię oryginalnego dokumentu.

LISTA DOKUMENTÓW

1. 1945 marzec 21, Łódź – Wytyczne Naczelnej Dyrekcji Lasów Państwowych do terenowych Dyrekcji Lasów Państwowych w sprawie szacowania szkód wojennych
2. 1945 marzec 21, Łódź – Przepisy szczególne w sprawie sposobu oszacowania strat wojennych wyrządzonych państwowemu gospodarstwu leśnemu
3. 1945 listopad 3, Łódź – Zestawienie szkód wojennych z Dyrekcji Lasów Państwowych w Toruniu. Pismo Ministerstwa Leśnictwa do Biura Odszkodowań Wojennych.
4. 1945 grudzień 5, Łódź – Zestawienie szkód wojennych z Dyrekcji Lasów Państwowych w Łodzi. Pismo Ministerstwa Leśnictwa do Biura Odszkodowań Wojennych.
5. 1946 styczeń 7, Łódź – Zestawienie szkód wojennych z Dyrekcji Lasów Państwowych w Rzeszowie. Pismo Ministerstwa Leśnictwa do Biura Odszkodowań Wojennych.
6. 1946 marzec 14, Łódź – Pismo Ministerstwa Leśnictwa do Biura Odszkodowań Wojennych w sprawie zestawienia strat wojennych w leśnictwie
7. 1946 lipiec, [Warszawa] – Opracowanie dla Ministerstwa Leśnictwa: Stan lasów i gospodarki leśnej w Polsce przed wojną
8. 1946 lipiec, [Warszawa] – Opracowanie dla Ministerstwa Leśnictwa. Przyczyny zniszczeń wojennych w polskim gospodarstwie leśnym
9. 1946 [lipiec], Warszawa – Tekst „Wpływ agresji niemieckiej na leśnictwo polskie". Najprawdopobniej robocza wersja referatu wygłoszonego przez Rudolfa Fromera w czasie konferencji w Ministerstwie Leśnictwa 26 VII 1946 r.
10. 1946 r. [nie później niż lipiec 26], Warszawa – Referat dr. inż. Rudolfa Fromera wygłoszony na konferencji w Ministerstwie Leśnictwa 26 VII 1946 r.
11. [1946 r], Warszawa - Szacunkowy bilans majątku leśnego ziem odzyskanych i majątku leśnego ziem odstąpionych
12. [Początek 1947 r.], Warszawa – Orzeczenie biegłego dr. Rudolfa Fromera w sprawie gubernatora dystryktu warszawskiego Ludwiga Fischera
13. 1947 luty 15, Warszawa – Pismo Ministerstwa Leśnictwa do Ministerstwa Ziem Odzyskanych w sprawie oszacowania mienia na Ziemiach Odzyskanych i Odstąpionych

14. 1947 luty 17, Warszawa - Pismo Departamentu Ekonomicznego Ministerstwa Leśnictwa do Departamentu Zagospodarowania Lasów w sprawie wysokości strat w leśnictwie w czasie II wojny światowej
15. 1947 [luty], Warszawa – Szacunkowy wartości majątku leśnego Ziem Odstąpionych w zestawieniu z majątkiem Ziem Odzyskanych w wyniku traktatu z ZSSR
16. 1947 luty 28, Warszawa - Szacunki dotyczące wartości lasów na Ziemiach Odstąpionych i Ziemiach Odzyskanych wraz z załącznikami
17. 1947 luty, Warszawa – Wykaz wysokości szkód wojennych w gospodarstwie leśnym. Załącznik do pisma Departamentu Ekonomicznego Ministerstwa Leśnictwa do Centralnego Urzędu Planowania.
18. 1970 grudzień 23, Warszawa – Pismo Ministerstwa Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego do Ministerstwa Sprawiedliwości w sprawie strat wojennych
19. 1973 kwiecień 4, [Warszawa], Notatka dotycząca obliczania strat leśnictwa w II wojnie światowej

Dokument nr 1

1945 MARZEC 21, ŁÓDŹ – WYTYCZNE NACZELNEJ DYREKCJI LASÓW PAŃSTWOWYCH DO TERENOWYCH DYREKCJI LASÓW PAŃSTWOWYCH W SPRAWIE SZACOWANIA SZKÓD WOJENNYCH

ŹRÓDŁO: AAN, BOW, SYGN. 129, K. 1–2, MPS.

Łódź, 21 III 1945 r.

Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych
Dyrekcja Naczelna Lasów Państwowych
L.dz. 180/P.D.

Do
Dyrekcji Lasów Państwowych
w_____

Dotyczy: oszacowania strat wojennych w państwowym gospodarstwie leśnym.

W załączniku przesyłam przepisy technicznie dotyczące oszacowania strat wojennych w państwowym gospodarstwie leśnym z poleceniem niezwłocznego zorganizowania i uruchomienia prac szacunkowych, tak, by gotowe elaboraty opracowane poszczególnymi jednostkami (nadleśnictwami, tartakami itp.) wpłynęły do Dyrekcji Naczelnej do dnia 1 września b.r.

Pracami szacunkowymi na terenie nadleśnictwa kieruje zasadniczo miejscowy nadleśniczy, który ma do pomocy podwładny personel, pracownikom natomiast urządzeniowym z Dyrekcji, z uwagi na ich nieznaczną liczbę, należy powierzyć czynności instruktorskie i kontrolne.

W miarę potrzeby Dyrekcje mogą zaangażować na okres prac szacunkowych leśników niezatwierdzonych w administracji lasów państwowych, którym zależnie od kwalifikacji mogą Dyrekcje wypłacać pobory, koszty podróży i diety z kredytów rzeczowych w wysokości przysługującej pracownikom państwowym I–VI grupy uposażenia.

Przy sposobności wyjaśniam, że właściwe (normalne) prace urządzeniowe dyrekcje rozpoczną dopiero w roku przyszłym, obecnie natomiast muszą opracować do września b.r. szacunkowe, tj. przybliżone zestawienie powierzchni klas wieku dla umożliwienia wypośrodkowania etatów i złożenia wniosków cięć na lata 1945/46, 1946/47 i 1947/48. Prace nad sporządzeniem tabeli klas wieku, o których szerzej w oddzielnym zarządzeniu, zazębiają się dość silnie z pracami przy ustaleniu strat wojennych w drzewostanach, powinny być przeto wykonywane przez jedne i te same osoby.

Przy taksacji strat w drzewostanach zniszczonych lub uszkodzonych należy robić szkice tych drzewostanów w podziałce mapy drzewostanowej (1:20000), a powierzchnię dla uproszczenia zliczeń należy podawać w zaokrągleniu do 1 ha. W wypadku braku map, szkice należy robić w oparciu o powierzoną długość i szerokość oddziału. Nie może obejmować

jeden lub więcej oddziałów. Pododdziały należy oznaczać literami alfabetu sposobem przyjętym w urządzaniu. Tam gdzie mapy istnieją, znakowanie należy pozostawić bez zmian. Komplet szkiców danego nadleśnictwa należy staranne przechować w aktach dyrekcji, dla późniejszego wykorzystania go przy pracach urządzeniowych.

Elaborat szacunkowy danego nadleśnictwa powinien być sporządzony w kolejności oddziałów.

By umożliwić wyśrodkowanie strat w drzewostanach, Dyrekcja Naczelna przesyła w załączeniu wyciąg z tablic Schwappacha[1] odnośnie najważniejszych rodzajów panujących. Wyciąg ten należy rozesłać w odpisach nadleśnictwom i doręczyć pracownikom urządzeniowym. Identycznie należy postąpić z dołączonym do niniejszego zarządzenia zestawem wartości współczynników, potrzebnych przy obliczaniu wartości drzewostanów w/g wzoru wyłożonych kosztów.

Elaboraty szacunkowe dotyczące strat w zakładach przemysłu leśnego, urządzeniach transportowych i gospodarstwach specjalnych, powinny być wykonane przez zarządy wymienionych jednostek organizacyjnych pod nadzorem odnośnych biur Dyrekcji.

W końcu wyjaśniam, że wysokość strat określa się na dzień przeprowadzenia szacunku z tym, że w elaboratach szacunkowych, poza stratami czysto wojennymi i okupacyjnymi, należy uwzględnić straty wywołane zjawiskami wojennymi wtórnymi, jak masowe wyręby przez ludność, grabieże tartaków, zakładów przemysłowych, wybijania zwierzyny, ryb, rekwizycje itp. zniszczenia.

O ile po ukończeniu elaboratu szacunkowego miałyby miejsce nowe szkody, wywołane powyższymi przyczynami, należy sporządzić nowy elaborat szacunkowy.

Dyrektor Naczelny Lasów Państwowych
/-/ St[anisław] Żemis[2]

1 Tablice Schwappacha to powszechnie używane tablice zasobności i przyrostu drzewostanów. dosłużą nie tylko do szacowania miąższości, lecz także stanowią istotny wzorzec przydatnego w prowadzeniu gospodarki leśnej.

2 Stanisław Żemis (1902–1978), polski nauczyciel, publicysta, organizator pomocy dzieciom, prezydent Siedlec. W okresie od 24 X 1944 r. do 20 VII 1945 r. pełnił funkcję Dyrektora Naczelnego Lasów Państwowych. Szerzej zob. AAN, CK, sygn. 4484, *Akta osobowe Stanisława Żemisa*.

Dokument nr 2

1945 MARZEC 21, ŁÓDŹ – PRZEPISY SZCZEGÓLNE W SPRAWIE SPOSOBU OSZACOWANIA STRAT WOJENNYCH WYRZĄDZONYCH PAŃSTWOWEMU GOSPODARSTWU LEŚNEMU

ŹRÓDŁO: AAN, BOW, 129, K. 3–15, MPS.

Łódź, 21 III 1945 r.

Ministerstwo Rolnictwa i Ref[orm] Rolnych
Dyrekcja Naczelna Lasów Państwowych

Przepisy szczególne w sprawie sposobu oszacowania strat wojennych wyrządzonych państwowemu gospodarstwu leśnemu

Opierając się na zarządzeniu Kierownika Resortu Odszkodowań Wojennich z dnia 21 IX 1944 r. w sprawie zbadania i ustalenia szkód wojennich, zarządzam co następuje:

§ 1.

Wszystkie straty, jakie poniosło państwowe gospodarstwo leśne z powodu wojny, tzn. wskutek działalności okupanta oraz wszelkich zniszczeń i defraudacji, winny być oszacowane na podstawie niniejszych przepisów.

Oszacowanie strat powinno objąć:

A. Zniszczenie drzewostanów całkowite lub częściowe
B. '' gleby wzgl[ędnie] deformacje nawierzchni.
C. '' lub uszkodzenie budynków leśno-gospodarczych.
D. '' lub uszkodzenie zakładów przemysłu leśnego,
E. '"' dróg, kolejek leśnych oraz innych urządzeń i środków transportowych.
F '' lub uszkodzenie inwentarza biurowego lub technicznego.,
G. '' planów gospodarstwa leśnego.
H. '' z zakresu łowiectwa, rybactwa, żywienia itd.
I. Zabór lub kradzież zapasów drzewnych oraz produktów ubocznych.
K. Zainkasowanie przez okupanta wierzytelnych Lasów Państwowych z tytułu umów kupna-sprzedaży itp.

§ 2.

Jako podstawę do obliczeń winno się przyjąć wartość zniszczonego majątku państwowego według stanu z dnia 1 września 1939 r., obliczoną w złotych w złocie. Wysokość straty stanowi różnica wartości z przed i po zniszczeniu.

Dane do szacunku powinno się czerpać z ksiąg i innych dokumentów urzędowych, a w braku tychże, należy się oprzeć na zeznaniach pracowników leśnych i innych wiarygodnych świadków.

§ 3.

Oszacowaniu podlegają straty we wszystkich lasach państwowych oraz lasach upaństwowionych dekretem P[olskiego] K[omitetu] W[yzwolenia] N[arodowego] z dnia 6 IX 1944 r. w brzmieniu Obwieszczenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 18 I 1945 r. (Dz.U.R.P. Nr 3 z 1945 r. poz. 13) oraz dekretem P[olskiego] K[omitetu] W[yzwolenia] N[arodowego] z dnia 12 XII 1944 r. (Dz.Ust.R.P. Nr 15 z 1944 r. poz. 82).

Oszacowanie należy wykonać do dnia 1 IX 1945 r.

§ 4.

A. Zniszczenie drzewostanów całkowite lub częściowe.

Rozmiar i odniesionych strat określa się:

a) w drzewostanach do lat 40-tu – na podstawie metody wyłożonych kosztów,

b) w drzewostanach ponad 40-ci lat – na podstawie wartości targowej.

ad a): Przy szacowaniu za pomocą metody wyłożonych kosztów należy stosować wzór:

$W = / G + Z/ /l.o.\ p^m\text{-}1/ + k.l.o.p^m - / Ta.l.o\ p^{m-a} + T\ b.l.op^{m-b}/$

w którym oznacza:

W – wartość straty (zniszczonego drzewostanu) na 1 ha,

G – wartość gospodarczą gleby leśnej na 1 ha,

$Z - \frac{z}{O.op}$ - skapitalizowana wartość rocznych wydatków administracyjnych na 1 ha,

p – stopę procentową,

k – koszt kultur na 1 ha,

m – rzeczywisty przeciętny wiek drzewostanu,

Ta, Tb – wartość pieniężna netto użytków międzyrębnych,

a, b – wiek drzewostanu w którym stosowano trzebież,

Wartość gospodarcza 1 ha gleby leśnej (G =), w zależności od bonitacji siedliska podaje poniższa tabelka:

Rodzaj panujący	Wartość gospodarcza 1 ha gleby leśnej				
	Bonitacja siedliska w złotych				
	I	II	III	IV	V
	w złotych				
sosna, modrzew	750	550	300	100	50
świerk, jodła	900	7520	550	300	100
dąb, jesion	1100	750	300	—	—
buk, grab	900	750	600	300	100
olsza	1100	300	100	—	—
brzoza, osika	600	200	—	—	—

Wartość skapitalizowana przeciętnych rocznych wydatków administracyjnych (Z = Z/(O.op) na 1 ha wynosi 15/0,03 = 500 zł.

Stopę procentową (p) należy przyjąć w wysokości 3%. Przeciętne koszty zalesienia (k) dla wszystkich rodzajów drzew łącznie z wartością sadzonek, poprawkami, pielęgnowaniem i ochroną należy przyjąć jak poniżej:

I bonit[1] 400 zł,
II ‘’ 350 zł,
III ‘’ 300 zł,
IV ‘’ 250 zł,
V ‘’ 200 zł.

Przeciętny rzeczywisty wiek drzewostanów (m) należy przyjmować z zaokrągleniem do lat 5-ciu, a więc: 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35 i 40 lat.

Wartość pieniężna netto użytków międzyrębnych (Ta, To), pobieranych z 1 ha drzewostanu II klasy wieku w zasadzie dwukrotnie, tj. w wieku lat ±5 i 35, przedstawia dla poszczególnych bonitacji poniższa tabela:

1 Bonitacja (z łac. bonus – dobry) – w leśnictwie, wskaźnik produkcyjnej zdolności siedliska.

Rodzaj panujący	Trzebież w wieku lat	Bonitacja siedliska				
		I	II	III	IV	V
		w złotych				
Iglaste i twarde	25	80	40	10	—	—
liściaste	35	370	280	180	50	—
Miękkie liśc.	35	40	30	20	—	—
	35	250	200	100	—	—

Według metody wyróżnionych kosztów szacuje się straty w drzewostanach do lat 40-tu bądź to zupełnie podczas wojny wyciętych (zniszczonych), bądź to przerzedzonych do stopnia zadrzewienia 0,1–0,6, przy czym drzewostany przerzedzone do zadrzewienia 0,1–0,3 uważać należy za zniszczone całkowicie; w wypadkach przerzedzenia drzewostanów wymienionego wieku do stopnia zadrzewienia 0,4- 0,6, powstałe straty określa się jak wyżej, a tym jednak, że wyliczoną kwotę redukuje się o 50%; straty w drzewostanach przerzedzonych do zadrzewienia 0,7 i wyżej, nie uwzględnia się.

Ad b): Przy szacunku strat w drzewostanach powyżej lat 40-tu na podstawie wartości targowej należy określić masę i wartość drewna w drzewostanie całkowicie wyrąbanym lub w inny sposób zniszczony, względnie masę wartość pobranego drewna; a jaką został uszczuplony zapasa danego drzewostanu w wypadku częściowego zniszczenia. W tym celu, tam gdzie istnieje operat urządzenia, należy wyjąć z masy wykazanej, a gdzie operatu niema- z zasobności drzewostanu danego rodzaju i bonitacji, wzięte z tablic zamożności, przy czym dla uproszczenia rachunku należy przyjmować przeciętny wiek drzewostanu zaokrąglony do 10 lat, a przeciętne zadrzewienie w wysokości 0,8. Od tak otrzymanych mas, grubizny i drobnicy należy odjąć oszacowaną masę drewna pozostałego w chwili obecnej na pniu drzewostanu, a różnica wykaże stratę na masie. Dla oceny straty pieniężnej należy masę tę, rozdzieloną na użytek i opał, pomnożyć przez przeciętne ceny jednostkowe cennika handlowego (bez kosztów wyróbki) obowiązującego w dniu 1 IX 1939 r.

Dla ujednostajnienia obliczenia masy drewna użytkowego i opałowego podaje się poniżej procentowy udział użytku w masie grubizny dla poszczególnych rodzajów panujących i bonitacji w poszczególnych klasach wieku.

Rodzaj panujący	Bonitacja siedliska							
	I				II			
	41–60 lat	61-100 lat	81-100 lat	powyżej 100 l.	41–60 lat	61-100 lat	81-100 lat	powyżej 100 l.
	Procent użytku z masy grubizny							
sosna, modrzew	50	60	70	70	50	60	70	70
świerk, jodła	60	70	80	80	60	70	80	80
dąb	40	50	60	60	40	50	60	60
buk	20	40	50	60	20	40	50	50
grab	—	10	20	30	—	10	20	30
jesion	40	50	60	60	40	50	60	60
olsza	30	50	60	40	30	50	60	30
brzoza	30	40	40	30	20	30	40	30
osika	20	30	—	—	20	30	—	—

Rodzaj panujacy	Bonitacja siedliska											
	III				IV				V			
	41–60 lat	61-100 lat	81-100 lat	powyżej 100 l.	41–60lat	61-100 lat	81-100 lat	powyżej 100 l.	41–60 lat	61-100 lat	81-100 lat	powyżej 100 l.
	Procent użytku z masy grubizny											
sosna, modrzew	50	60	70	70	40	50	60	60	20	30	40	50
świerk, jodła	60	70	80	80	50	60	70	70	30	40	50	60
dąb	30	40	50	50	—	—	—	—	—	—	—	—

Rodzaj panujacy	Bonitacja siedliska											
	10	20	30	40	—	10	20	30	—	—	10	10
		10	20	30	—	—	—	—	—	—	—	—
jesion	30	40	50	50	—	—	—	—	—	—	—	—
olsza	10	40	50	40	—	—	—	—	—	—	—	—
brzoza	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
osika	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Drobnicę przyjmuje się w całości jako opał.

Przy obliczaniu strat w/g wartości targowej, drzewostany przerzedzone do zadrzewienia 0,1–0,3 - uważa się za zniszczone całkowicie; w drzewostanach przerzedzonych do zadrzewienia 0,4–0,6 obliczone straty należy podwyższyć o 50%, z uwagi na to, że pozostały na pniu drzewostan nie osiągnie do wieku rębu należytej jakości technicznej ani wartości pieniężnej oraz, że gleba na skutek nadmiernego przerzedzenia drzewostanu ulega degradacji.

Strat w drzewostanach przerzedzonych do zadrzewienia 0,7 i wyżej uwzględniać nie należy.

Przy szacunkach wymienionych pod a) i b) należy zasadniczo wyceniać każdy podział (drzewostan) osobno, jednak dla uproszczenia i skrócenia pracy dopuszczalne jest łączenie w jedną pozycję szacunkową podziałów danego oddziału, posiadających zbliżone czynniki taksycyjne (rodzaj panujący, bonitacje i zadrzewienia), przy czym stopień zmieszania może się różnić o dwie dziesiętne (np. 0,9 S o, 0,1 Db i 0,7, So 0,3 Db. (bonitacja — o, pół klasy bonitacyjnej) np. II/III i III, a zadrzewienie o jedną dziesiątą (np. 0,4 i 0,5).

Tam, gdzie drzewostany zostały zniszczone całkowicie, a operat nie istnieje, dane taksycyjne należy określić możliwie najdokładniej na podstawie pozostałych pni, wzrostu sąsiednich drzewostanów, zeznań pracowników leśnych itp.

Podstawą dla powyższych obliczeń i stanowią tablice zamożności Schwappacha z roku 1912.

Zestawienie strat dotyczących danego n[adleśnict]twa ujmuje się w załączniku Nr.1, przy czym wysokość strat przy każdej pozycji należy podawać z zaokrągleniem do 10 złotych.

§ 5.

B. Zniszczenie gleby względnie deformacja nawierzchni.

Rozważyć należy zniszczenia gleby leśnej i nieleśnej, powstałe przez wykopanie rowów, zrycie pociskami, budowę umocnień ziemnych, bunkrów itp., zamieniające dane powierzchnie na długie lata w faktyczny nieużytek.
Wartość gleby leśnej ustala się w/g dwukrotnej gospodarczej wartości tejże polanej, w tabelce umieszczonej w § 4 a niniejszych przepisów powiększonej o 25%.
Wartość gleb rolnych należy przyjąć w/g stawek przewidzianych w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z 26 marca 1935 r. wydanym w porozumieniu z Ministrem Skarbu w sprawie szacowania nieruchomości ziemskich przymusowo wykupywanych przy przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz.Ust. R.P. Nr 19 z r. 1935, s. 107).

Rodzaj użytku	Bonitacja					
	I	II	III	IV	V	VI
	Wartość 1 ha w złotych					
Role i ogrody	1320	1060	880	660	380	145
łąki i połoniny	1655	1245	780	390	255	90
pastwiska	1320	1060	760	380	240	90

W wypadku zniszczeń urządzeń melioracyjnych ceny powyższe należy podnieść o 50%.
Obliczenie strat wynikłych ze zniszczenia gleb wpisuje się do zał. Nr.1.

§ 6.

C. Zniszczenie lub uszkodzenie budynków leśno-gospodarczych.

W tym dziale należy obliczyć i podać straty wynikłe ze zniszczenia lub uszkodzenia gmachów Dyrekcyj, osad służbowych (nadleśniczówki, leśniczówki, gajówki i inne), budynków biurowych i innych specjalnych, oraz gospodarczych wyłuszczarni nasion. Jako podstawę do oszacowania strat należy przyjąć: w wypadku częściowego zniszczenia budynków - koszty

wybudowania tych budynków z potrąceniem procentu zużycia, jakie te budynki posiadały na dzień 1 IX 1939 r. W wypadku częściowego zniszczenia budynków – wysokość powstałej szkody określa całkowity koszt remontu, tzn. doprowadzenia budynków do stanu sprzed wojny. Wobec nieubezpieczenia budynków w Powszechnym Zakładzie Ubezpieczeń Wzajemnych, jako podstawa do obliczenia wartości budynków będą służyć następujące przedwojenne normy kosztów budowy 1 m kub. budynków:

I. budynki biurowe, mieszkalne i użyteczności publicznej:

a) murowane 25–30 zł. na wsi i 35–40 zł. w mieście,
b) drewniane 15–20 zł. " " i 20–25 zł. " "

II. Budynki gospodarcze:

a) murowane 15–20 zł. na wsi i 20–25 zł. w mieście,
b) drewniane 10–15 zł. " i 15–20 zł. "

Roczny procent zużycia przy budynkach murowanych wynosi 1%, przy budynkach drewnianych 2%.

Obliczenia strat w budynkach należy ująć na formularzu podanym w zał. Nr. 2.

§ 7.

D. Zniszczenie lub uszkodzenie zakładów przemysłu leśnego.

Zasady obliczania strat w budynkach są identyczne jak w § 4-tym, przy czym jako normę kosztów budowy należy przyjąć normy podane w p[un]kcie II. Procent zużycia przy budynkach przemysłowych murowanych przyjąć 2%, przy drewnianych 5%, dla hal tartacznych 10%. Straty wywołane zniszczeniem maszyn i urządzeń wewnętrznych szacować przy procencie zużycia 10%.

Dane odnośnie budynków należy podać w załączniku Nr. 2., a zniszczonych maszyn w załączniku Nr.3.

Poza tym w tym dziale należy uwzględnić straty wynikłe z powodu:
a) przeniesienia zakładów przemysłowych przez okupanta oraz
b) przerwy w produkcji powstałej na skutek zniszczenia danego warsztatu pracy.

Straty ad a) oblicza się przez pomnożenie przeciętnego rocznego zysku przemysłowego z danego zakładu pracy w latach przedwojennych przez ilość lat użytkowania tegoż przez okupanta, straty te zaś ad b) przez

pomnożenie tegoż zysku przez okres lat, potrzebny dla całkowitego odbudowania zniszczonego zakładu (zwyczaj 1–3 lat).

§ 8.

E. Zniszczenie lub uszkodzenie dróg, kolejek leśnych oraz innych urządzeń i środków transportowych.

Wartość obiektów drogowych i urządzeń transportowych określa się drogą pomnożenia kosztu budowy 1 mb. przez łączną długość odnośnych obiektów, wartość zaś strat powstałych na skutek wojny – z różnicy pomiędzy wartością w/g stanu na dzień 1 IX 1939 r. a po fakcie zniszczenia względnie uszkodzenia.

Poniżej wyszczególnia się rozmaite rodzaje dróg tudzież urządzeń i środków transportowych z wykazaniem przeciętnych norm kosztów budowy i procentu normalnego zużycia:

I. Drogi lądowe	koszt budowy	procent zużycia
a) żwirowe	10,– zł./1 mb.	30%
b) z kamieni polnego	15,– zł./1 mb.	5%
c) -"- łamanego	25,– zł./1 mb.	20%
II. Drogi wodne		
a) uregulowane	30,– zł./1 mb.	5%
b) kanały	75,– zł./1 mb.	2%
III. Kolejki leśne	30,– zł./1 mb.	2-3%
IV. Mosty		
a) drewniane	500,– zł./1 mb.	10%
b) żelazne	2000,– zł./1 mb.	1%
c) żelbetonowe	2000,– zł./1 mb	0,5%
d) konstrukcji miesz.	1000,– zł./1 mb.	5%
V. Przepusty		
a) dzikie (z kamieni polnych)	30,– zł./1 mb.	2%
b) z rur betonowych	30,– zł./1 mb.	2%
VI. Inne urządzenia transportowe		

I. Drogi lądowe	koszt budowy	procent zużycia
a) ryzy[2]	10,– zł./1 mb	4%
b) nasypy ziemne	3,– zł./1 m3	4%
VII. Środki transportowe		
a) wagony kolejek leśnych	400,– zł	5%
b) samochody osobowe	8000,– zł.	20%
c) ciężarowe	7000,– zł.	20%

Koszty budowy odnośnie dróg lądowych i mostów podano przy założeniu, że ich przeciętna szerokość wynosi 5–6 m; jeżeli szerokość rzeczywista jest większa lub mniejsza, koszt budowy należy proporcjonalnie zmienić. Wartość ceny nabycia środków transportowych podaje się tylko orientacyjnie, ze względu na zbyt duże odchyłki, w zależności od konstrukcji, wielkości i jakości odnośnych pojazdów. Wysokość straty określa różnicę wartości w dniu 1 IX 1939 r. i po zniszczeniu lub uszkodzeniu. Odnośnie dane zestawia się w załączniku Nr. 4.

§. 9.

F. Zniszczenie lub uszkodzenie inwentarza biurowego i technicznego

Podstawą do ustalenia wysokości strat w inwentarzu są dane z ksiąg inwentarzowych, spisów i aktów zdania na przejmę pracowników leśnych lub innych wiarygodnych świadków. Jako wartość zniszczonych przedmiotów należy podać przedwojenną cenę nabycia zmniejszoną o procent zużycia na dzień 1 IX 1939 r. stratę zaś wyliczyć z różnicy tej ostatniej wartości i wartości przedmiotu obniżonej na skutek zniszczenia lub uszkodzenia.
Zestawienia strat wywołane zniszczeniem lub uszkodzeniem inwentarza wpisuje się do zał. Nr. 5, rozdzielając je na 2 grupy:
a) inwentarz biurowy i b) inwentarz techniczny.

2 Zapewne chodzi o metalową płytę, listwę lub belkę, która stanowi element konstrukcyjny urządzenia transportowego, np. wózka, przenośnika taśmowego, suwnicy lub windy towarowej.

§. 10.

G. Zniszczenie planów gospodarczo-leśnych

Przy ustalaniu odnośnych strat należy odróżnić:
a) zniszczenie wszystkich danych urządzeniowych (map pomiarowych i operatu urządzenia) w związku z tym koniecznym jest wykonanie prac pomiarowych i taksacyjnych,
b) zniszczenia map pomiarowych, wymagające wykonania tylko prac pomiarowych,
c) zniszczenie samego operatu urządzenia, wymagające wykonanie tylko prac taksacyjnych.
W wypadku wymienionym pod a) należy straty przyjąć w wysokości 10 zł z 1 ha powierzchni danego obiektu leśnego, w wypadku pod b) 7 zł i w wypadku pod c/ 3 zł z 1 ha.
Z uwagi na wielkie zmiany w sytuacji wewnętrznej, zaszłe we wszystkich lasach w czasie wojny, operaty urządzenia stały się częściowo nieaktualne i dlatego musi być wszędzie wykonana co najmniej ponowna taksacja lasów (p.o)
Omawiane straty wpisuje się do załącznika nr. 6, przy czym podawać je należy z zaokrągleniem do 10 zł.

§. 11.

H. Zniszczenia z zakresu łowiectwa, rybołówstwa, żywicowania itd.

W dziale tym należy osobno potraktować straty wynikłe w zakresie: a) łowiectwa, b) rybołówstwa, c) żywicowania i ewentualnie inne.
ad a) Odnośnie łowiectwa ustala się ilość sztuk poszczególnych gatunków zwierzyny, o jakie zostały lasy zubożone przez wojnę.- Drogą pomnożenia tych ilości przez ceny jednostkowe danej zwierzyny, otrzyma się wysokość odnośnych strat, do których ponadto dodać należy wartość zniszczonych lub uszkodzonych urządzeń i przyborów łowieckich (woliery[3], paśniki, lizawki, zwierzyńce, remizy[4], sieci łowieckie, broń łowiecka itd.).

3 Woliera w leśnictwie oznacza dużą, ogrodzoną lub osiatkowaną przestrzeń przeznaczoną do trzymania ptaków (a czasem też innych drobnych zwierząt, np. królików czy gadów), w której mogą się one swobodnie poruszać i latać.

4 W oryginale ramizy. Chodzi o remizę śródpolną, czyli niewielki teren wśród pól, zwykle obsadzony drzewami i krzewami, który stanowi: schronienie (ostoję) dla drobnej zwierzyny (np. kuropatw, bażantów, zajęcy), miejsce gniazdowania ptaków, miejsce żerowania i odpoczynku zwierząt polnych.

Należy stosować ceny jednostkowe zwierzyny wykazane w poniższej tabelce:

L.p.	Nazwa zwierzyny	Cena za 1 żywą szt. w złotych
1	Żubr	100.000,–
2	Niedźwiedź	25.000,–
3	Łoś	20.000,–
4	Bóbr	20.000,–
5	Jeleń	5.000,–
6	Daniel	1.000,–
7	Sarna	500,–
8	Ryś	2.00,–
9	Wilk	200,–
10	Dzik	250,–
11	Wydra	500,–
12	Kuna	500,–
13	Lis	100,–
14	Borsuk	100,–
15	Zając	50,–
16	Królik	5,–
17	Głuszec	500,–
18	Cietrzew	50,–
19	Jarząbek	25,–
20	Bażant	30,–
21	Kuropatwa	15,–
22	Kaczka	10,–

Straty z łowiectwa zaokrąglone do 10 zł wpisuje się do załącznika nr. 7.
ad b) Odnośnie strat w gospodarstwie rybackim należy ustalić szacunkowo: ilość zniszczonej względnie zabranej w okresie wojny ryby handlowej, tarlaków i narybku, ich wartość pieniężną, zniszczenia urządzeń i przyborów rybackich (groble, mnichy, sieci, beczki, wozy itp.), a wreszcie straty, jakie poniosło gospodarstwo przez niemożność prowadzenia go w ciągu pewnego okresu lat po wojnie w trybie normalnym. Tę ostatnią stratę należy

wypośrodkować jako różnicę z przeciętnego rocznego dochodu z ostatnich lat przedwojennych i przewidywanego dochodu w najbliższych latach do czasu doprowadzenia gospodarki rybackiej do stanu przedwojennego.

Straty z rybołówstwa zaokrąglone do 10 zł wpisuje się do zał. nr. 8.
Ceny jednostkowe za 1 kg poszczególnych gatunków ryb podaje się poniżej:

L.p	Gatunek ryby	Ryba handlowa	talarki	Narybek
		w złotych		
1	Karp	2	30	3
2	Pstrąg	6	20	10
3	Sandacz	6	30	10
4	Karaś	2	—	1
5	Szczupak	4	—	—
6	Leszcz	2	—	—
7	Okoń	3	—	—
8	Biała ryba	1	—	—

ad c) Należy podać ilość oraz wartość pozyskanej w ciągu wojny żywicy w drodze żywicowania (z wyjątkiem zabranych przez okupanta w r. 1939 gotowych zapasów żywicy, które ujmuje się w dziale „I"). Za jeden kg żywicy należy liczyć 1 zł. Straty z tego tytułu wpisuje się do załącznika nr. 9.

I. Zabór lub kradzież zapasów drzewnych oraz produktów ubocznych.

§ 12.

Należy tu uwzględnić zapasy zabrane względnie skradzionego drewna (drewno okrągłe, opałowe, cięte, tarte itp.) tak z lasów, składnic, jak tartaków i innych zakładów przemysłu leśnego, istniejące na dzień 1 IX 1939 r. oraz takież zapasy skradzionego drewna wyrobione w roku gosp. 1944/45 już po wypędzeniu okupanta. Ponadto należy podać ilości zabranych lub skradzionych zapasów wszelkich użytków ubocznych. Straty z tego tytułu należy wpisać do załącznika nr. 10.

K. Zainkasowanie przez okupanta sum wierzytelnych Lasów Państwowych z tytułu umów kupna - sprzedaży itp.

§ 13.

W dziale tym należy uwzględnić: a) sumy zainkasowane przez okupanta z tytułu umów kupna - sprzedaży, zawartych przez Lasy Państwowe przed dniem 1 IX 1939 r. oraz b) konta bankowe Lasów Państwowych zrealizowane przez okupanta. W tym celu należy zebrać dopiero materiały buchalteryjne, wyciągi z kont bankowych itp. z okresu przed 1 IX 1939 r. i z okresu okupacji.

Jako punkt c) tego działu należy uwzględnić zniszczenia w majątku nieruchomym i ruchomym Polskiej Agencji Handlu Leśnego „Paged" Sp. z o.o.[5], której 99% udziałów było własnością Lasów Państwowych. Obowiązują tu instrukcje zawarte w piśmie Dyrekcji Naczelnej Lasów Państwowych z dnia 10 marca b.r. nr. 652/0W oraz wskazówki wynikające z pism Komisarycznego Zarządcy Polskiej Agencji Drzewnej „Paged", ustanowionego przez Dyrekcję Naczelną Lasów Państwowych pismem z dnia 14 III b.r. Nr. 693/0.Insp.

§ 14.

Obliczenia wyżej wymienionych strat wykonać do 1 IX 1945 r. Dyrekcje Lasów Państwowych przy pomocy podległych sobie jednostek organizacyjnych.

[...][6] Dyrektor Naczelny Lasów Państwowych
-/ -/ **St[anisław] Żemis**

Pieczęć:
Ministerstwo Leśnictwa
28 II 1946

5 Początki Pagedu sięgają 1931 r., kiedy na wniosek Naczelnej Dyrekcji Lasów Państwowych kierowanej przez Adama Loreta, Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów powołał do życia Polską Agencją Eksportu Drewna (spółka z ograniczoną poręką) oraz podejmuje decyzję o jej udziale w budowie portu w Gdyni, a dokładnie jego części – portu drzewnego. Pierwszymi udziałowcami spółki byli: Skarb Państwa reprezentowany przez Naczelną Dyrekcję Lasów Państwowych oraz spółka Polska Agencja Morska (zajmująca się budową Portu w Gdyni). Dzięki tym decyzjom Lasy Państwowe wkrótce zaczęły odgrywać dominującą rolę w krajowym eksporcie drewna. Poprzez gdyński port drewno z polskich lasów trafiało nie tylko na tradycyjne rynki europejskie, ale również na tak egzotyczne, jak Brazylia czy Argentyna. Już w rok po powstaniu, w 1932r., nazwa agencji została zmieniona po raz pierwszy - na „PAGED - Polska Agencja Eksportu Drewna spółka z ograniczoną poręką". W 1935 r. natomiast na „PAGED - Polska Agencja Drzewna spółka z ograniczoną odpowiedzialnością". Szerzej zob. Dominik Jabłoński, „Lasy Państwowe sprzedały akcje Pagedu," drewno.pl, dostęp 7 listopada 2025, https://www.drewno.pl/artykuly/10993,lasy-panstwowe--sprzedaly-akcje-pagedu.html. Por. Krzysztof Fronczak, Zielony skarbiec Polski (Warszawa: Centrum Informacyjne Lasów Państwowych, 2003).

6 Opuszczono fragment dotyczący załączników do pisma.

Dokument nr 3

1945 LISTOPAD 3, ŁÓDŹ – ZESTAWIENIE SZKÓD WOJENNYCH Z DYREKCJI LASÓW PAŃSTWOWYCH W TORUNIU. PISMO MINISTERSTWA LEŚNICTWA DO BIURA ODSZKODOWAŃ WOJENNYCH.

ŹRÓDŁO: AAN, BOW, 129, K. 34–35, MPS.

Łódź, 3 XI 1945 r.

Ministerstwo Leśnictwa
Departament Ekonomiczny
Znak spr. 1/Ek.621/10.

Do
Biura Odszkodowań Wojennych
przy Prezydium Rady Ministrów
w Warszawie
Praga, ul. Wileńska

W ramach sprawozdań miesięcznych z osiągniętych wyników rejestracji szkód wojennych, Ministerstwo przesyła za m-c październik ostateczne dane cyfrowe i ilościowe obliczenia z terenu Dyrekcji Lasów Państwowych **w Toruniu**, a mianowicie:

1) Zniszczenie drzewostanów:	
a) wyrąbano całkowicie na pow.	82.954 ha
b) przerąbano na pow.	32.826 ha
c) z wyrębu uzyskano na pow.	4.003.862 m3 masy grubizny
wysokość straty: 108.745.163 zł	
2) Zniszczenie gleb i nawierzchni na pow. 739 ha wysokość straty:	325.474 zł
3) Zniszczenie budynków leśno-gosp. 724 szt. wysokość straty:	3.697.491 zł
4) Zniszczenie zakładów przem. 14 szt. wysokość straty:	5.247.713 zł
5) Zniszczenie urządzeń i środków transportowych	
a) drogi lądowe 667 km wysokość straty:	1.771.754 zł
b) mosty 926 m wysokość straty:	143.133 zł
c) przepusty 22m. wysokość straty:	329 zł
d) kolejki leśne 10.571 m wysokość straty:	158.939 zł
e) wagony kolei leśnych 193 sztuk wysokość straty:	62.200 zł
f) lokomotywy kolejek leśnych 1 sztuk straty:	2.700 zł
g) samochody osob[owe] 5 sztuk wysokość straty:	62.200 zł

h) motocykle 2 sztuki wysokość straty:	4.500 zł
i) rowery 5 sztuk wysokość straty:	1.530 zł
j) wozy 14 sztuk wysokość straty:	14.150 zł
k) konie 19 sztuk wysokość straty:	11.000 zł
6) Zniszczenie inwentarza biurowego i technicznego:	
a) urządzenia biurowe i mieszkalne /meble/ 28 kompletów wysokość straty	177.641 zł
b) maszyny do pisania 44 szt. wysokość straty	49.568 zł
c) maszyny do liczenia 22 szt. wysokość straty	87.013 zł
d) drobny sprzęt biurowy wysokość straty	178.901 zł
e) instrumenty miernicze 65 szt wysokość straty	54.126 zł
f) sprzęt mierniczy wysokość straty	969.042 zł
g) kasy pancerne 15 szt wysokość straty	49.780 zł
h) aparaty do spryskiwania kultur 1 szt. wysokość straty	1.800 zł
7) Zniszczenie planów gospodarstwa leśnego dla pow. 264.441 ha wys. straty:	2.113.627 zł
8) Zniszczenie z zakresu łowiectwa, rybactwa, żywicowania:	
a) zwierzyna wys. straty:	21.765.772 zł
b) sprzęt łowiecki 1209 sztuk wys. straty:	154.042 zł
c) ryby wys. straty:	3.264.151 zł
d) sprzęt rybacki 232 sztuk wys. straty:	111.600 zł
e) żywica 3.728.536 kg wys. straty:	3.728.536 zł
f) produkty uboczne wys. straty:	240.246 zł
9) Remanent z dnia 1 IX 1939 r. zabrany przez okupanta	
a) drewno użytkowe 178.452 m3 wys. straty:	6.890.171 zł
b) drewno opałowe 32.166 m3 wys. straty:	2.339.462 zł
c) drewno tarte 85.940 m3 wys. straty:	8.741.250 zł
10) Zainkasowanie przez okupanta sum wierzytelnych wys. straty:	9.703.050 zł
Razem:	180.809.044 zł złotych w złocie

Minister[1]

1 Poniżej odręczny podpis inż. Iwanowski. Kazimierz Iwanowski (1915–1979), wiceminister leśnictwa w latach 1945-1949. Działacz ludowy, członek Batalionów Chłopskich, działacz Stronnictwa Ludowego i PSL „Nowe Wyzwolenie". Szerzej zob. AAN, CK, sygn. 5806, *Akta osobowe Kazimierza Iwanowskiego; Tadeusz Mołdawa, Ludzie władzy 1944–1991. Władze państwowe i polityczne Polski wg stanu na dzień 28 II 1991* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1991), 193.

Dokument nr 4

1945 GRUDZIEŃ 5, ŁÓDŹ – ZESTAWIENIE SZKÓD WOJENNYCH Z DYREKCJI LASÓW PAŃSTWOWYCH W ŁODZI. PISMO MINISTERSTWA LEŚNICTWA DO BIURA ODSZKODOWAŃ WOJENNYCH.

ŹRÓDŁO: AAN, BOW, 129, K. 38–39, MPS.

Łódź, 5 XII 1945 r.

Rzeczpospolita Polska
Ministerstwo Leśnictwa
Zn. spr. Ek./V.621/12
Sprawa: Odszkodowania wojenne

Do
Biura Odszkodowań Wojennych
przy Prezydium Rady Ministrów
w Warszawie
Al. Stalina 38

W ślad za sprawozdaniem z dnia 3.XI br. Zn. Spr. Ek.621/10, Ministerstwo przesyła za miesiąc listopad, ostateczne cyfrowe i ilościowe obliczenia szkód wojennych z terenu Dyrekcji Lasów Państwowych w Łodzi, a mianowicie:

1) Zniszczenie drzewostanów:	
a) wyrąbano całkowicie na pow.	18.527 ha
b) przerąbano na pow.	72.728 ha
c) z wyrębu uzyskano na pow.	6.490.227 m3 masy grubizny
wysokość straty: 199.271.902 zł	
2) Zniszczenie gleb i nawierzchni na pow. 1238 ha wysokość straty:	1.000.982 zł
3) Zniszczenie budynków leśno-gosp. 832 szt. wysokość straty:	1.743.681 zł
4) Zniszczenie zakładów przem. 38 szt. wysokość straty:	6.454.052 zł
5) Zniszczenie urządzeń i środków transportowych	
a) drogi lądowe 180 km wysokość straty:	494.220 zł
b) drogi wodne 8 km wysokość straty:	23.700 zł
c) mosty 66 m wysokość straty:	22.450 zł
d) przepusty 50m. wysokość straty:	1.500 zł
e) kolejki leśne 1900 m wysokość straty:	131.420 zł
f) samochody osobowe 2 sztuk wysokość straty:	7.800zł
g) rowery 5 sztuk wysokość straty:	200 zł
h) wozy 4 sztuk wysokość straty:	3.410 zł

i) konie 21 sztuk wysokość straty:	9.700 zł
6) Zniszczenie inwentarza biurowego i technicznego:	
a) urządzenia biurowe i mieszkalne /meble/ 18 kompletów wysokość straty	37.068 zł
b) maszyny do pisania 36 szt. wysokość straty	34.055 zł
c) maszyny do liczenia 11 szt. wysokość straty	10.540 zł
d) drobny sprzęt biurowy wysokość straty	25.407 zł
e) instrumenty miernicze 8 szt wysokość straty	9.495 zł
f) sprzęt mierniczy wysokość straty	122.716 zł
g) kasy pancerne 15 szt wysokość straty	74.458 zł
7) Zniszczenie planów gospodarstwa leśnego dla pow. 220.259 ha wys. straty:	1.630.411 zł
8) Zniszczenie z zakresu łowiectwa, rybactwa, żywicowania:	
a) zwierzyna wys. straty:	15.610.867 zł
b) sprzęt łowiecki 3.662 sztuk wys. straty:	1.103.450 zł
c) ryby wys. straty:	4.570.939 zł
d) sprzęt rybacki 212 sztuk wys. straty:	265.321 zł
e) żywica 4.033.164 kg wys. straty:	4.033.164 zł
f) produkty uboczne wys. straty:	1.297.750 zł
9) Remanent z dnia 1 IX 1939 r. zabrany przez okupanta:	
a) drewno użytkowe 86.569 m3 wys. straty:	2.595.551 zł
b) drewno opałowe 71.342 m3 wys. straty:	1.080.737 zł
c) drewno tarte 281 m3 wys. straty:	29.720 zł
10) Zainkasowanie przez okupanta sum wierzytelnych wys. straty:	189.823 zł
Razem:	241.886.489 zł złotych w złocie

Minister[1]

1 Poniżej nieczytelny podpis Kazimierza Iwanowskiego.

Dokument nr 5

1946 STYCZEŃ 7, ŁÓDŹ – ZESTAWIENIE SZKÓD WOJENNYCH Z DYREKCJI LASÓW PAŃSTWOWYCH W RZESZOWIE. PISMO MINISTERSTWA LEŚNICTWA DO BIURA ODSZKODOWAŃ WOJENNYCH.

ŹRÓDŁO: AAN, BOW, 129, K. 40–41.

Łódź, 7 I 1946 r.

Ministerstwo Leśnictwa
Zn. Spr.: Ek.V/621/14
Sprawa: Odszkodowania Wojenne

Do
Biura Odszkodowań Wojennych
przy Prezydium Rady Ministrów
w Warszawie
Al. Stalina 38

W ślad za sprawozdaniem z dnia 5 grudnia 1945 r. Zn.Spr. Ek.V/621/12, Ministerstwo przesyła za miesiąc grudzień, ostateczne cyfrowe i ilościowe obliczenia szkód wojennych z terenu Dyrekcji Lasów Państwowych w **Rzeszowie,** a mianowicie:

1) Zniszczenie drzewostanów:	
a) wyrąbano całkowicie na pow.	25.331 ha
b) przerąbano na pow.	49.035 ha
c) z wyrębu uzyskano	6.034.754 m3 masy grubizny
wysokość straty: 182.547.539 zł	
2) Zniszczenie gleb i nawierzchni na pow. 2.225 ha wysokość straty:	1.188.556 zł
3) Zniszczenie budynków leśno-gosp. 803 szt. wysokość straty:	4.254.351 zł
4) Zniszczenie zakładów przemysłowych 15 szt. wysokość straty:	1.852.584 zł
5) Zniszczenie urządzeń i środków transportowych	
a) drogi lądowe 139 km wysokość straty:	860.640 zł
b) mosty 1287 m wysokość straty:	187.721 zł
c) przepusty 118m. wysokość straty:	2.682 zł
d) kolejki leśne 47.750 m wysokość straty:	747.730 zł
e) wagony kolei leśnych 65 sztuk wysokość straty:	22.160 zł
f) lokomotywy kolejek leśnych 5 sztuk straty:	33.390 zł
g) samochody osobowe 2 sztuk wysokość straty:	9.000zł
h) rowery 4 szt. wysokość straty:	758 zł

i) wozy 11 sztuk wysokość straty:	3.880 zł
j) konie 3 sztuki wysokość straty:	1.200 zł
6) Zniszczenie inwentarza biurowego i technicznego:	
a) urządzenia biurowe i mieszkalne /meble/ 6 kompletów wysokość straty	12.405 zł
b) maszyny do pisania 11 szt. wysokość straty	9.720 zł
c) maszyny do liczenia 3 szt. wysokość straty	2.750 zł
d) drobny sprzęt biurowy wysokość straty	50.325 zł
e) sprzęt mierniczy i techniczny wysokość straty	241.335 zł
f) kasy pancerne 5 sztuk wysokość straty	3.380 zł
g) aparaty do spryskiwania kultur 1 szt. wysokość straty	270
7) Zniszczenie planów gospodarstwa leśnego dla pow. 204.263 ha wys. straty:	1.450.214 zł
8) Zniszczenie z zakresu łowiectwa, rybactwa, żywicowania:	
a) zwierzyna wys. straty:	38.068.320 zł
b) sprzęt łowiecki 1739 szt. wys. straty:	364.142 zł
c) ryby wys. straty:	1.225.950 zł
d) sprzęt rybacki 1632 sztuk wys. straty:	473.155 zł
e) żywica 575.166 kg wys. straty:	575.166 zł
f) produkty uboczne wys. straty:	180.500 zł
9) Remanent z dnia 1.IX.1939 r. zabrany przez okupanta	
a) drewno użytkowe 52.104 m3 wys. straty:	1.538.023 zł
b) drewno opałowe 41.029 m3 wys. straty:	679.464 zł
c) drewno tarte 5.920 m3 wys. straty:	569.860 zł
Razem:	237.157.719 zł złotych w złocie

Minister[1]

1 Poniżej nieczytelny podpis Kazimierza Iwanowskiego.

Dokument nr 6

1946 MARZEC 14, ŁÓDŹ – PISMO MINISTERSTWA LEŚNICTWA DO BIURA ODSZKODOWAŃ WOJENNYCH W SPRAWIE ZESTAWIENIA STRAT WOJENNYCH W LEŚNICTWIE

ŹRÓDŁO:

Łódź, 14 III 1946 r.

Rzeczpospolita Polska
Ministerstwo Leśnictwa
Zn. spr. Ek./V/621
Sprawa: Odszkodowania Wojenne.

Do
Biura Odszkodowań Wojennych
przy Prezydium Rady Ministrów
w Warszawie
Al. Stalina 38.

W związku z pismem z dnia 9 II 1946 r. L.dz.258/46 U.S./30/XX, Ministerstwo przesyła w załączeniu ostateczne obliczenia strat wojennych w państwowym gospodarstwie leśnym.

Oddzielnie zestawiono szkody wyrządzone na terenach dawnych polskich i oddzielnie na terenach nowo odzyskanych dla Państwa Polskiego, przy czym podane obliczenia dla terenów dawnych polskich są dokładne i szczegółowe a na terenach nowo odzyskanych są mniej dokładne i nieoparte na szczegółowych szacunkach, z powodu dużych trudności komunikacyjnych, jakie Dyrekcje lasów miały do pokonania, przy opracowaniu odnośnych elaboratów.

Do pisma dołącza się:
1)Zestawienie strat

Minister[1]

1 Poniżej odręczny nieczytelny podpis, najprawdopodobniej Kazimierza Iwanowskiego.

Prowizoryczne obliczenia szkód wojennych w państwowym gospodarstwie leśnym na terenach b. niemieckich, obecnie przyłączonych do Państwa Polskiego

Dyrekcja Lasów Państwowych.	Zniszczenie Drzewostanów: Powierzchnia drzewostanów: całkowicie zniszczonych (wyrąbanych)	Powierzchnia drzewostanów: częściowo zniszczonych (przerąbanych.)	Wyrąbana masa drewna	Wysokość straty złotych w złocie.	Zniszczenie Gleb: Na pow.	Wysokość straty złotych w złocie.	Zniszczenie budynków Leśno-gospod.: Ilość	Wysokość straty złotych w złocie.	Zniszczenie zakładów przemysł. (budynki i urz.techn.): Ilość	Wysokość straty złotych w złocie.	Zniszczenie urządzeń. Drogi lądowe: Długość	Wysokość straty	Drogi wodne: Długość	Wysokość straty
	ha	ha	m3	zł	ha	zł	sztuk	zł.	sztuk	zł	km	zł	km	zł
Białystok	24.688	32.557	7.622.000	233.473.596	1.220	1.701.315	991	5.446.870	16	34.074.911	63	.175.450	-	-
Bytom	8.065	28.500	4.651.045	91.701.620	197	128.250	2.573	2.982.765	14	597.148	149	541.257	-	-
Kraków	20.769	41.946	9.676.198	186.034.434	372	177.093	1.270	2.758.080	43	11.981.432	430	1.190.359	-	-
Lublin	23.360	33.164	7.555.397	186.029.956	1.585	1.685.010	675	3.103.821	23	3.011.983	33	172.960	-	-
Łódź	18.527	72.728	6.490.227	199.271.902	1.238	1.000.982	832	1.743.681	38	6.454.052	180	494.220	8	23.700
Radom	26.754	36.601	8.282.459	192.273.118	3.178	3.272.071	711	2.728.948	7	314.690	5	26.720	-	-
Rzeszów	25.331	49.035	6.034.754	182.547.539	2.225	1.188.565	803	4.254.351	15	1.852.584	138	860.640	-	-
Siedlce	56.213	89.751	12.458.200	389.943.850	11.249	10.292.100	1.653	8.451.510	30	13.688.890	144	602.770	-	-
Poznań	9.109	58.439	4.589.905	127.968.686	779	647.826	762	2.599.397	48	10.302.629	54	598.181	-	-
Toruń	8.954	32.826	4.003.862	108.745.163	739	325.474	724	3.697.491	14	5.247.713	667	1.711.754	-	-
Sopot	11.197	32.051	3.336.600	101.754.300	1.535	1.357.470	1.183	2.783.343	32	2.216.285	587	1.056.571	10	100.875
Razem	232.967	507.598	74.700.647	1.999.744.164	24.317	21.776.756	12.177	40.549.257	280	89.742.317	2.450	7.430.882	18	124.575
Na terenach nowoodzyskanych dla Państwa Polskiego														
Bytom	10.571	40.778	6.056.027	113.121.060	212	.138.000	.496	3.369.909	2	3.219.326	66	333.793	-	-
Gorzów	6.200	37.000	3.400.000	76.700.000	4.165	5.000.000	420	2.100.000	90	43.000.000	-	-	-	-
Złotoria	-	-	-	-	80	40.000	170	5.000.000	100	10.000.000	-	-	-	-
Olsztyn	-	5.894	2.357.730	79.700.905	2.317	1.981.000	262	2.354.840	22	4.400.000	-	-	-	-
Szczecinek	.400	.100	88.000	1.642.730	.100	25.000	475	4.260.000	2	2.097.720	-	-	-	-
Wrocław	-	-	-	-	100	50.000	150	4.500.000	28	12.000.000	-	-	-	-
Razem	17.171	83.772	11.901.757	271.164.695	6.974	7.234.000	1.973	21.584.749	244	74.717.046	66	333.793	-	-
Ogółem	250.138	591.370	86.602.404	2270.908.859	31.291	29.010.756.	14.150	62.134.006	524	164.459.363	2.516	7.764.675	18	124.575.

i środków transportowych

Mosty: Długość	Mosty: Wysokość straty	Przepusty: Długość	Przepusty: Wysokość straty	Nasypy ziemne: Długość	Nasypy ziemne: Wysokość straty	Kolejki leśne (tory): Długość	Kolejki leśne (tory): Wysokość straty	Wagony kolejek leśnych: Ilość	Wagony kolejek leśnych: Wysokość straty	Lokomotywy kolejek leśnych: Ilość	Lokomotywy kolejek leśnych: Wysokość straty	Samochody osobowe: Ilość	Samochody osobowe: Wysokość straty	Samochody ciężarowe: Ilość	Samochody ciężarowe: Wysokość straty
m	zł	m	zł	m	zł	m	zł	Sztuk	zł	sztuk	zł	sztuk	zł	sztuk	zł
.583	258.276	-	-	-	-	109.015	1.708.348	598	1.104.970	28	562.000	-	-	-	-
784	211.519	65	687	-	-	14.050	253.970	-	-	-	-	-	-	-	-
1.175	200.939	738	8.303	-	-	280	2.217	-	-	-	-	8	65.330	6	29.600
188	53.656	30	570	-	-	20.400	146.730	102	28.573	1	20.000	-	-	-	-
66	22.450	50	1.500	-	-	1.900	131.420	-	-	-	-	2	7.800	-	-
124	34.305	-	-	1.000	8.000	23.000	276.000	12	4.560	1	8.500	-	-	-	-
1.287	187.721	118	2.682	-	-	47.750	747.730	65	22.160	5	33.930	2	9.000	-	-
112	37.100	120	3.150	-	-	70.636	625.236	46	15.600	12	247.650	-	-	9	85.800
108	38.005	245	25.510	-	-	9.144	53.724	10	980	-	-	11	67.400	3	42.100
926	143.133	22	329	-	-	10.571	158.939	193	62.200	1	2.700	5	62.200	-	-
758	467.815	393	10.635	.500	.500	-	-	-	-	-	-	4	16.150	1	32.000
6.111	1.654.999	1.781	54.366	1.500	8.500	306.746	4.104.814	1.026	1.239.043	48	874.780	32	227.880	19	189.500
Na terenach nowoodzyskanych dla Państwa Polskiego.															
.69	11.460	844	5.064	-	-	25.650	.459.500	49	9.560	19	1.151.000	-	-	3	6.000
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	50.000	25	250.000	-	-
.69	11.460	844	5.064	-	-	25.650	459.500	49	9.560	29	1.201.000	25	250.000	3	6.000
6.180	1.666.459	2.625	59.430	1.500	8.500	332.396	4.564.314.	1.075	1.248.603	77	2.075.780	57	477.880	22	195.500

Zniszczenie urządzeń i środków Transportowych

Motocykle		Rowery		wozy		konie		Linie telefoniczne		R a z e m	Urządzenia biurowe i mieszkalne(meble)		do Maszyny pisania		Ma
Ilość	Wysokość straty	Ilość	Wysokość straty	Ilość	Wysokość straty	Ilość	Wysokość straty	Długość	Wysokość straty	S t r a t a	Ilość	Wysokość straty	Ilość	Wysokość straty	Ilo
sztuk	zł	sztuk	zł	sztuk	zł	sztuk	zł	km	zł	zł	kompl.	zł	sztuk	zł	sz
-	-	-	-	5	750	3	1.500	-	-	3.811.294	7	13.221	21	25.264	
-	-	13	1.833	-	-	-	-	-	-	1.009.266	20	25.642	55	25.799	
-	-	1	188	80	81.925	35	28.895	-	-	1.607.656	29	696.825	50	54.130	
-	-	5	1.100	2	700	53	18.780	-	-	443.069	8	9.723	29	29.311	
-	-	1	200	4	3.410	21	9.700	-	-	694.400	18	37.068	36	34.055	
-	-	-	-	-	-	-	-	72	51.124	409.889	12	19.726	34	37.398	
-	-	4	758	11	3.880	3	1.200	-	-	1.869.701	6	12.405	11	9.720	
-	-	1	180	78	23.908	164	54.600	16	25.600	1.721.594	40	209.483	54	55.790	
3	5.110	3	368	62	54.160	109	81.180	-	-	967.718	-	-	-	-	
2	4.500	5	1.530	14	14.150	19	11.000	-	-	2.172.435	28	177.641	44	49.568	
-	-	5	585	24	8.954	29	16.200	-	-	1.710.285	25	117.032	56	54.521	
5	9.610	38	6.742	280	191.837	436	223.055	88	76.724	16.417.307	193	1.318.766	390	375.556	1
Na terenach nowoodzyskanych dla Państwa Polskiego								Na terenach nowoodzyskanych dla Państwa Polskiego							
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.976.377	-	-	48	25.900	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	300.000	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.276.377	-	-	48	25.900	
5	9.610	38	6.742	280	191.837	436	223.055	88	76.724	18.693.684	193	1.318.766	438	401.456	2

R a z e m s t r a t a	Zniszczenie Planów Gospodarstwa Leśnego.		Zniszczenia z zakresu łowiectwa, rybactwa , żywicowania i						użytków ubocznych		
	Dla pow.	Wysokość straty	Zwierzyna	Sprzęt łowiecki		Ryby	Sprzęt rybacki	pozyskana	Żywica	Produkty uboczne	R s
			Wysokość straty	Ilość	Wysokość straty	Wysokość straty	Ilość	Wysokość straty	Ilość	Wysokość straty	Wysokość straty	
zł	ha	zł	zł	sztuk	zł	zł	sztuk	zł	kg	zł	zł	zł
3.763.748	214.966	3.454.308	11.843.993	611	41.320	4.993.777	66	21.320	2.446.207	2.249.957	1.834.450	20.98
370.456	164.142	1.271.826	17.031.650	716	357.570	2.038.140	117	393.040	2.084.221	2.084.221	200.200	22.10
1.220.816	230.577	1.323.560	16.222.930	755	178.850	584.018	138	12.540	1.153.730	1.153.730	1.723.756	19.87
365.392	161.437	1.172.518	12.987.540	408	24.005	1.542.998	1.036	128.066	2.642.472	2.642.472	171.980	17.49
313.739	220.259	1.630.411	15.610.867	3.662	1.103.450	4.570.939	212	265.321	4.033.164	4.033.164	1.297.750	26.88
280.556	101.464	796.827	16.589.390	535	180.700	700.850	258	375.910	3.007.9[illegible]	3.007.924	-	20.85
320.185	204.263	1.450.214	38.068.320	1.739	364.142	1.225.950	1.632	473.155	575.166	575.166	180.500	40.88
982.486	398.912	2.858.090	18.975.310	4.929	926.740	1.542.350	1.042	496.320	4.699.465	4.990.170	979.920	27.91
840.000	253.457	2.226.581	41.783.055	841	672.695	4.993.375	1.276	833.003	4.753.490	4.753.490	6.292.055	59.32
1.567.871	264.441	2.113.627	21.765.772	1.209	154.042	3.265.151	232	111.600	3.728.536	3.728.536	240.246	29.26
907.963	282.416	2.036.710	17.308.510	453	17.940	5.629.239	251	16.756	3.545.922	3.545.922	2.150.564	28.68
10.933.212	2.496.334	20.334.672	228.187.337	15.858	4.021.454	31.086.787	6.260	3.127.031	32.670.297	32.764.752	15.071.421	314.25
owoodzyskanych dla wa Polskiego.			Na terenach nowoodzyskanych dla Państwa Polskiego.									Na t
322.743	333	1.423.379	13.691.760	834	199.700	380.160	620	72.455	227.500	227.500	-	14.57
10.000.000	-	1.800.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23.00
2.000.000	-	2.000.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4.00
1.000.000	-	3.083.630	-	-	-	-	-	-	-	-	-	34.58
2.074.000	-	2.000.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.03
550.000	-	3.400.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3.50
15.946.743	333	13.707.009	13.691.760	834	199.700	380.160	620	72.455	227.500	227.500	-	81.65
26.879.955	2.496.667	34.041.681	241.879.097	16.692	4.221.154	31.466.947	6.880	3.199.486	32.897.797	32.992.252	15.071.421	395.91

Prowizoryczne obliczenia szkód wojennych
w państwowym gospodarstwie leśnym na terenach
b. niemieckich, obecnie przyłączonych
do Państwa Polskiego

Zniszczenie inwentarza biurowego i technicznego.

	Maszyny do liczenia		Drobny sprzęt biurowy	Instrumenty miernicze		Sprzęt miernicz. i techniczny	Kasy pancerne		Aparaty do spryskiwania kultu	
	Ilość	Wysokość straty	Wysokość straty	Ilość	Wysokość straty	Wysokość straty	Ilość	Wysokość straty	Ilość	Wysokość straty
	sztuk	zł	zł	sztuk	zł	zł	sztuk	zł.	sztuk	zł
5.264	16	15.338	30.332	1	1.145	3.638.478	18	32.666	15	7.304
5.799	19	13.794	46.423	-	-	243.902	14	14.896	-	-
4.130	19	22.100	35.862	22	25.585	292.332	28	93.982	-	-
9.311	14	14.309	55.847	-	-	236.907	6	18.260	13	1.035
4.055	11	10.540	25.407	8	9.495	122.716	15	74.458	-	-
7.398	12	11.985	19.035	16	19.680	154.312	10	18.150	1	270
9.720	3	2.750	50.325	-	-	241.335	5	3.380	1	270
5.790	38	37.318	127.443	3	740	493.524	22	50.440	57	7.748
-	-	-	245.000	-	-	595.000	-	-	-	-
9.568	22	87.013	178.901	65	54.126	969.042	15	49.780	1	1.800
4.521	29	38.560	62.895	38	42.789	460.046	34	93.571	255	38.549
5.556	183	253.707	877.470	153	153.560	7.447.594	167	449.583	343	56.976
			Na terenach nowoodzyskanych dla Państwa Polskiego						Na terenach n Państ	
5.900	20	16.000	58.784	-	-	215.759	5	6.300	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5.900	20	16.000	58.784	-	-	215.759	5	6.300	-	-
1.456	203	269.707	936.254	153	153.560	7.663.353	172	455.883	343	56.976

ch		Remanent drzewna na dzień 1.IX.1939r.								
kty ne / kość aty	R a z e m strata	Drewno użytkowe	Wysokość straty	Drewno opałowe	Wysokość straty	Materiał tarty	Wysokość straty	Razem straty	Zainkasowanie przez okupanta sum wiersztelnych	O g ó ł e m s t r a t a
	zł	m3	zł	m3	zł	m3	zł	zł	zł	zł
.450	20.984.817	.315.618	8.465.279	445.952	6.929.119	68.750	2.033.778	17.428.168	-	324.139.027
.200	22.104.821	7.000	280.000	-	-	10.540	15.266.000	15.546.000	-	135.711.152
.756	19.875.824	260.822	3.651.684	49.243	547.418	19.872	1.388.791	5.587.893	292.086	230.858.874
.980	17.497.061	77.504	3.019.253	149.740	1.474.727	7.613	1.910.975	6.404.955	27.740	219.741.505
.750	26.881.491	86.569	2.595.551	71.342	1.080.737	281	29.720	3.706.008	189.823	241.886.480
	20.854.774	310.508	8.936.551	234.454	2.598.523	-	-	11.535.074	156.937	232.623.4
.500	40.887.233	52.104	1.538.023	41.029	679.464	5.920	569.860	2.787.347	-	237.157.719
.920	27.910.810	272.923	7.921.259	543.375	5.417.401	32.271	2.503.210	15.841.870	-	471.691.200
.055	59.327.673	116.736	4.346.819	118.612	1.873.960	37.046	4.897.005	11.117.784	3.946.808	239.945.102
.246	29.265.347	172.452	6.890.171	132.166	2.339.462	85.940	8.741.250	17.970.883	9.703.050	180.809.054
.564	28.668.931	68.698	1.656.205	50.960	347.142	11.819	248.008	2.951.355	1.178.000	145.564.642
.421	314.258.782	1.740.934	49.300.795	1.836.873	23.287.953	280.052	38.288.597	110.877.337	15.494.444	2.640.128.248
		Na terenach nowoodzyskanych dla Państwa Polskiego								
	14.571.575	1.000	40.000	-	-	8.010	816.537	1.216.537	-	139.358.9
	23.000.000	-	-	-	-	-	-	-	-	161.600.000
	4.000.000	-	-	-	-	-	-	4.000.000	-	27.040.000
	34.545.000	-	-	-	-	-	-	-	-	127.065.375
	2.039.500	-	-	-	-	-	-	720.000	-	14.858.950
	3.500.000	-	-	-	-	-	-	3.000.000	-	27.300.000
	81.656.075	1.000	40.000	-	-	8.010	816.537	8.936.537	-	497.223.231
421	395.914.857	1.741.934	49.340.795	1.836.873	23.287.953	288.062	39.105.134	119.813.874	15.494.444	3.137.351.479

Dokument nr 7

1946 LIPIEC, [WARSZAWA] – OPRACOWANIE DLA MINISTERSTWA LEŚNICTWA: STAN LASÓW I GOSPODARKI LEŚNEJ W POLSCE PRZED WOJNĄ

ŹRÓDŁO: AAN, BOW, 128, K. 1–12, MPS

Lasy

1. Stan lasów i gospodarki leśnej w Polsce przed wojną

Powierzchnia lasów na terytorium ziem dawnych wynosiła przed wojną 3.624 tys. ha, nie licząc drobnych obszarów zalesionych, będących własnością Państwa, nie przekraczających w poszczególnych wypadkach 50 ha, które nie były włączone do prawidłowej gospodarki leśnej, a które obejmowały dalsze pareset tysięcy ha. Liczba powyższa stanowi około 18% całego obszaru tych ziem. Na głowę mieszkańca przypadało 0,17 ha zalesione powierzchni. Część lasów położona jest w wielkich, zwartych obszarach leśnych. Należą do nich puszcza Białowieska u źródlisk Narwi, o obszarze ok. 1430 km.2, będąca jednym z wielkich obszarów leśnych o nienaruszonej równowadze biologicznej, Bory Tucholskie na Pomorzu, o łącznym obszarze ok. 3200 km2, lasy karpackie na południu, puszcza Myszyniecka na północ od średniego biegu Narwi, Świętokrzyska, Sandomierska w widłach Wisły i Sanu i niektóre inne. Większość jednak obszarów leśnych była rozproszona, poprzedzielana większymi obszarami ziem uprawnych. Do bardziej zalesionych należały terytoria województw Śląskiego, Gdańskiego[1], Rzeszowskiego i Białostockiego. Najniższy stopień zalesienia wykazywały województwa Warszawskie, Poznańskie, Łódzkie, Lubelskie. Pośrednie miejsce zajmowały województwa Kieleckie, Pomorskie i Krakowskie.

Z powyższej powierzchni przypadało na lasy państwowe ok. 1.500 tys. ha, t. j. ok. 40%. Reszta przypadała na lasy będące w ręku osób prywatnych, instytucji samorządowych i społecznych i.t.p. Gospodarka ostatnich była uregulowana właściwymi przepisami prawnymi oraz podlegała nadzorowi odpowiednich organów administracji państwowej. W sumie jednak mimo tych warunków gospodarka tej kategorii obszarów leśnych nie osiągała tej planowości i celowości, co w lasach państwowych.

Etat rębny lasów wynosił około 7,5 miliona m3 rocznie. Faktyczna produkcja ulegała z roku na rok wahaniom. W roku gospodarczym 1937/38 wyniosła ona ok. 9 milionów m3, przekraczając roczny etat. Na drzewo użytkowe przypadało z tego ok. 6 milionów m3, na opałowe – ok. 3 milionów. Przeciętna produkcja z 1 ha wynosiła w lasach państwowych 2,87 m^3, w prywatnych 1,47 ha w lasach, będących w ręku instytucji samorządowych i społecznych ponad 2 m 3 z ha. Dochód brutto z tych trzech kategorii lasów wyniósł w roku 1938 na obszarze ziem dawnych ok. 320 milionów złotych przedwojennych. Roczne wyręby obejmowały w latach 1933–38 w samych

1 Województwo gdańskie zostało utworzone dopiero w 1945 r. Autorowi musiało chodzić o pomorskie ze stolicą w Toruniu, a potem Bydgoszczy.

tylko lasach państwowych 23–25.000 ha rocznie, zalesienia 34–42.000 ha rocznie. Przewaga obszaru zalesień nad obszarem wyrębów związana była z odrabianiem dewastacji poprzednich dziesiątków lat. Przyrost roczny w lasach przekraczał 3 m3 z ha, przewyższając poważnie produkcję drewna, co było związane z wyniszczeniem starszych roczników drzew. Z gatunków drzew przeważała zdecydowanie sosna (ponad 2/3 całego obszaru), oraz inne drzewa szpilkowe (świerk, częściowo jodła). Lasy liściaste nie przekraczały kilkunastu procent całego obszaru. Stosunek ten wiąże się głównie warunkami klimatycznymi, częściowo jednak z polityką uzyskiwania z obszarów leśnych wyższej dochodowości.

Przy przedwojennym zalesieniu Polska nie należała do krajów bogatych w lasy i drzewo. Odnosi się to w szczególności do terytorium[2] ziem dawnych, gdzie przeciętny procent zalesienia był niższy, niż na pozostałych obszarach Państwa w granicach 1939 r. W szczególności stopień zalesienia kraju bliski był do minimum, niezbędnego dla uniknięcia poważnych zakłóceń równowagi klimatycznej. Stan ten w znacznej mierze związany był z losami, jakie przechodził kraj w ostatnich latach 150[3], podzielony między państwa zaborcze i będący dla każdego z nich z punktu widzenia polityki gospodarczej terytorium dodatkowym. Pewną rolę odegrał tutaj przewrót w strukturze agrarnej kraju, związany z uwłaszczeniem ludności chłopskiej i z tworzeniem samodzielnych drobnych gospodarstw rolnych, gdyż szerokie rozpowszechnienie drobnej własności wiąże się zazwyczaj z niedolesieniem odnośnych terytoriów. Grała tu rolę m.in. likwidacja serwitutów drobnej własności na większych majątkach, związana z parcelacją obszarów leśnych. Najpoważniejszą bodaj rolę odegrały tu spustoszenia kraju spowodowane przez I wojnę światową, jej długotrwały okres toczących się na ziemiach polskich walk pozycyjnych, oraz kilka lat okupacji związanej już wówczas z bezwzględną trzebieżą bogactw leśnych. Wyrębów dokonano wówczas na obszarze ok. 350 tys. ha. Ścięto ponad 32 miliony m^3, co odpowiadało wieloletnim wyrębom. Lata bezpośrednio powojenne nie mogły się przyczynić do polepszenia tego stanu z uwagi na konieczność szybkiej odbudowy ciężko zniszczonej przez tę wojnę wsi, co musiało się odbywać w ówczesnych warunkach przede wszystkim w oparciu o krajowe zasoby drzewa użytkowego. Początek II wojny światowej był właśnie okresem, gdy zniszczenia I wojny uwidoczniały się **naj[dotkli]wiej** w gospodarce leśnej, obliczonej z natury rzeczy na długofalowe działanie czynników zarówno dodatnich, jak ujemnych i gdy polskie leśnictwo zaczynało likwidować rany, zadane przez I wojnę, wkraczając na drogę

2 W oryginale „terytori"

3 Tak w oryginale. Zapewne autorowi chodziło o ostatnie 150 lat historii Polski.

intensyfikacji gospodarstwa leśnego, a więc w momencie specjalnie niebezpiecznym.

Mimo scharakteryzowanego wyżej stanu, lasy i leśnictwo stanowiły jeden z najważniejszych i podstawowych działów gospodarstwa społecznego Polski. Dawały one jeden z poważniejszych surowców budowlanych, szczególnie w zakresie budownictwa wiejskiego, dopiero stopniowo przechodzącego na wielkich połaciach kraju do szerszego stosowania innych materiałów budowlanych. Wielkie znaczenie miały w dziedzinie przemysłu zarówno jako materiał konstrukcyjny, jak i surowiec do przeróbki (celuloza, papiernictwo, przemysł zapałczany i.t.p.), w dziedzinie komunikacji (podkłady kolejowe), górnictwa (stemple w kopalniach). Las jako taki odgrywał szczególnie w górzystych obszarach na południu kraju dużą rolę w gospodarce wodnej. Duże znaczenie miał w polskiej gospodarce narodowej eksport drewna, bardzo wysoki w stosunku do możliwości, a przyczyniający się poważnie do zrównoważenia bilansu handlowego i do umożliwienia importu potrzebnych artykułów. W roku 1936 eksport drewna wyniósł 1.689.422 tony, co odpowiada 2.787.546 m3 materiałów tartych, a około 4,5 milionów surowca okrągłego. W eksporcie pierwsze miejsce zajmuje W[ielka] Brytania z ponad 40%, drugie Niemcy z blisko 25%. Wartość eksportu wyniosła około 150 milionów przedwojennych złotych, a więc blisko 20% strony czynnej bilansu handlowego. Polski przemysł drzewny posiadał ponad 2600 różnych zakładów i zatrudniał ok. 53 000 robotników.

2. Przebieg zniszczeń i szkód wojennych

Kampania 1939 roku nie wywołała na ogół niekorzystnych skutków w polskich lasach i leśnictwie. Niewielkie stosunkowo obszary lasów wypalonych, lub też uszkodzonych ogniem artyleryjskim, czy broni maszynowej lub lotnictwa, nieliczne umocnienia terenowe pozwoliły wejść w tej dziedzinie gospodarczej w okres okupacji z prawie nienaruszonym potencjałem produkcyjnym. Istotne szkody datują się z okresu okupacji.

Założenia polityki niemieckiej w stosunku do lasów okupowanego kraju charakteryzuje użyte w naukowych enuncjacjach niemieckich określenie „Bedarfwirtschaft[4]" – gospodarka, kierująca się przede wszystkim doraźnymi potrzebami i nie biorąca w rachubę interesów i linii rozwojowych danej dziedziny gospodarczej. Zasadą tą staje się linią przewodnią

4 Jest to nawiązanie do niemieckiego terminu oznaczającego gospodarkę opartą na potrzebach, głównie rolniczą – formą ekonomiczną, w której podmioty gospodarcze pokrywają swoje potrzeby w całości lub w części poprzez produkcję wewnętrzną lub wydobycie przyrody.

polityki okupanta w latach wojny z tym uzupełnieniem, że jako doraźne potrzeby rozumiane są przede wszystkim potrzeby wojenne oraz interes macierzystego kraju niemieckiego. Najostrzej zaznacza się ta tendencja na obszarach Guberni Generalnej. Terytorium wcielone do Rzeszy (Śląsk, Neureich[5]) jest bardziej oszczędzane z uwagi na przewidywaną ich przyszłą rolę w organizmie gospodarczym „Wielkich Niemiec". Tak np. wypowiedzi naczelnych władz leśnictwa w Guberni Generalnej z roku 1941 wysuwają, jako naczelne zadania polskiego leśnictwa: 1) pokrycie zapotrzebowania Wehrmachtu, 2) dostarczenie drzewa potrzebnego dla odbudowy kraju, 3) odciążenie napiętego położenia w zaopatrzeniu niemieckiego leśnictwa. Zadania te mają być realizowane w jak najszerszym zakresie i w sposób jak najbardziej intensywny, obejmując m.in. całość obszarów leśnych w okupowanym kraju. Wypowiedzi już z roku 1939 wyjaśniają, że nowa organizacja leśnictwa została skonstruowana tak, by wpływ Zarządu Lasów w kierowaniu gospodarką, nastawioną na pokrycie zapotrzebowania, rozciągał się na ostatnią, najmniejszą parcelę leśną. Równocześnie podkreślają one, że w przeciwieństwie do pierwszej wojny światowej, gdzie dano dłuższy okres czasu, obecnie w ciągu 1 miesiąca tartaki powinny pracować na 3 zmiany. Tendencje te mają być wcielane w życie mimo znajomości istotnego stanu leśnictwa. Również i w wypowiedziach niemieckich z roku 1939 znajdujemy stwierdzenie, że na okupowanym terytorium lepsze drzewostany występują tylko w szczupłym rozmiarze w stosunku do obszaru lasu. W wypowiedziach tych znajdujemy nadto pełną świadomość, że eksploatację należy prowadzić kosztem normalnego biegu gospodarki leśnej, zgodnego z myślą o przyszłości. W roku 1941 spotykamy się z wypowiedzią, że „stwarzanie nowych aparatów urządzeniowych i regulacja gospodarstwa według przyjętych metod ...[6] obecnie mijają się z celami, gdyż nadmierne zapotrzebowanie drzewa w okresie wojennym uniemożliwia dotrzymanie zasad, przeznaczonych dla normalnych okresów, aparat urządzenia musiałby się stać w tych warunkach kulą u nogi zarządcy, który powinien dostosować się do niezwykłych warunków okresu wojennego".

Prawie bezpośrednio po objęciu władzy na okupowanym terytorium nastąpiło niemal powszechne objęcie lasów prywatnych pod zarząd państwowy, lub też pod ścisłą kontrolę ze strony władz okupacyjnych i rozciągnięcie na nie tej samej dewastacyjnej gospodarki leśnej, jak była prowadzona w stosunku do lasów państwowych. Polegała ona, obok zabierania normalnych wyrębów rocznych, na pobieraniu wielokrotnych etatów

5 Nie wiadomo o co chodziło autorowi. Nie było takiej prowincji niemieckiej. Z ziem polskich włączonych do Rzeszy utworzono Kraj Warty i prowincję Gdańsk Prusy–Zachodnie.

6 Tak w oryginale.

wyrębnych i uszczuplaniu substancji lasów. Właściciele lasów prywatnych pozbawieni zostają prawa wyrąbania większej ilości, niż nieodzownej dla celów własnego zużycia. Już w roku 1939 nałożona zostaje na całość lasów w Guberni Generalnej danina w wysokości 2 etatów rocznych. W roku 1940/41 poddano wyrębowi dalsze 2 etaty roczne, przeprowadzając wyrąb do sierpnia wymienionego ostatnio roku. Dalsze lata okupacji przynoszą zwiększenie intensywności wyrębów i wzmocnienie przez to ich dewastacyjnego charakteru, co wiąże się z wzrostem trudności w niemieckiej gospodarce drzewnej. Okresem najintensywniejszego wyzysku staje się rok gospodarczy 1943/44, na który sam Generalny Gubernator Frank[7] ustalił **wyjątkowo szeroko pomyślany plan zagospodarowania, zaplanowany odpowiednio do wyjątkowego wojennego gospodarczego znaczenia lasów polskich.** Plany te są ściśle przestrzegane, jeśli chodzi o pełnię ich realizacji. Normuje[8] tę kwestię okupacyjne ustawodawstwo władz niemieckich w Guberni Generalnej, które, przeciwnie, niż to ma miejsce normalnie w ustawodawstwie leśnym, określa nie maksymalną ilość wyrębu, która nie może być przekraczana z uwagi na prawidłowość gospodarki leśnej, lecz minimum wyrębu, które nie może być przekroczone, podczas, gdy jego podwyższenie jest rzeczą łatwą.

Ciężary, nakładane na kraj w związku z powyższą gospodarkę, zależą nie tylko od wielkości dokonywanych wyrębów, ale również od zasad ich dokonywania, które są ustalane w corocznie wydawanych rozporządzeniach w sprawie wyrębu. Wyraźnie wykazują one tendencję do dewastacji lasów, uzasadnionej chwilowymi, doraźnymi korzyściami, bez brania pod uwagę zagadnienia przyszłego odnowienia lasu. Tak np. rozporządzenie z 28 października 1940 r. przewiduje, że 1) wysokość wyrębu (Umlage) będzie wyznaczona rejonami przez Inspektoraty leśne, i że 2) [34]kolejność wyrębów w ilości poważnie podwyższonej[d][9] ustanawia się, jak następuje: a) Wertholz, czyli cenne gatunki drzewa liściastego, b) mniej cenne gatunki liściaste, c) kopalniaki i d) inne gatunki. Taka kolejność podcina przyszłą strukturę lasu w ilości poważnie podwyższonej.

Wielkość dokonywanych wyrębów i sposób gospodarki okupantów w leśnictwie wywiera niekorzystny wpływ na stan gleby na obszarach leśnych przez jej niszczenie, zaniedbanie po wyrębach, zadarnienia itp.

7 Hans Frank (1900–1946), niemiecki funkcjonariusz narodowosocjalistyczny, z wykształcenia prawnik, zbrodniarz nazistowski skazany przez Międzynarodowy Trybunał Wojskowy w Norymberdze (1946) na karę śmierci przez powieszenie. W okresie 1939–1945 generalny gubernator okupowanych ziem polskich (Generalne Gubernatorstwo).

8 W oryginale norkuje, odręcznie poprawione.

9 Dopisano pismem maszynowym na marginesie. Do miejsca docelowego poprowadzono odnośnik.

Poza tym władze okupacyjne nie poprzestają na zabieraniu drewna, ale rozwijają swe rekwizycje i zabierania na uboczne użytki lasów polskich, na dziedzinę łowiectwa, rybołówstwa, na uzysk żywicy itd. Wchodzą w grę również poważne ilości. Tak np. oficjalne źródła niemieckie podają liczbę uzyskanych ubocznych użytków z powierzchni zaledwie 1703 ha w rejonie Warszawa w roku 1940 na 580 ton. Ilość wyniszczonej zwierzyny według obliczeń wynosi na 1 ha przeciętnie 2,89 zajęcy, 0,11 jeleni, 0,61 saren itd. Specjalnie intensywnemu niszczeniu podlegają wielkie kompleksy leśne, łatwo dostępne z uwagi na szeroko i na wysoką skalę rozbudowaną gospodarkę leśną przed wojną, jak np. Puszcza Białowieska.

W roku 1944 okres gospodarki okupacyjnej ustępuje miejsca nowemu okresowi działań wojennych, które wkraczają od wschodu na ziemie polskie i trwają na terytorium ziem dawnych do wiosny 1945 r., niosąc ze sobą wyzwolenie, ale z drugiej strony również nieuniknione szkody dla gospodarki kraju. Toczące się boje o wielkiej nieraz intensywności, znajdujące wielokrotnie punkty oparcia dla stron walczących w obszarach leśnych, przynoszą ze sobą wielką ilość leśnych pożarów, rozszerzających się nadmiernie wskutek braku nadzoru, poważne zniszczenie materiału drzewnego ogniem artyleryjskim i innej broni palnej, lotniczym bombardowaniem. Broniące się przed spychającymi je ku ich własnym granicom wrogiem armie niemieckie zużywają wielkie ilości drzewa – pni, belek i żerdzi na budowę blindaży i schronów, przeszkód przeciwczołgowych, do maskowania, na słupy telefoniczne, prowizoryczne mosty, na pokrycie dróg, na opał w schronach i przy ogniskach. Wiele drzew jest niszczonych dla celów taktycznych walki, jak np. dla oczyszczania pola obstrzału. Najbardziej cierpią okolice walk pozycyjnych na linii Narwi, Wisły i Wisłoki, jednak i w innych częściach kraju lasy, zniszczone przez nadmierną eksploatację z okresu okupacji, ponoszą dalsze ciężkie straty. Wiążą się one nadto z dalszym ogromnym wyniszczeniem zwierzostanu zarówno podczas walk, jak i bezpośrednio po tym, w okresie czasowej ogólnej dezorganizacji, odbijającej się zresztą i na drzewostanie.

Zniszczenia o charakterze bezpośrednio wojennym datują się zresztą również z okresu wcześniejszego, jakkolwiek mają wówczas stosunkowo niewielki rozmiar. Rok 1941, będący początkiem wojny niemiecko-rosyjskiej, przynosi przemarsze przez ziemie polskie milionowej armii niemieckiej i związane z tym ciężary, odbijające się również na gospodarce leśnej. We wschodniej części kraju dochodzą do tego dalsze szkody, związane ze stacjonowaniem tam wojsk, mających w niedługim czasie uderzyć na Rosji z budową tam składów, schronów i pozycji wypadowych. Część kraju, nadto mianowicie woj[ewództwo] białostockie, staje się terenem co prawda krótkotrwałych walk.

Wszystkie powyższe czynniki składają się na stan, w jakim wypadło Państwu Polskiemu w r[oku] 1945 rozpoczynać prace w dziedzinie gospodarki lasami.

3. Metoda obliczenia strat wojennych

Obliczanie szkód wojennych przeprowadzone zostało inną drogą dla lasów, będących po wojnie własnością Państwa, inną dla lasów, pozostających wówczas w ręku instytucji samorządowych i innych publicznych, oraz osób prywatnych. Dla pierwszej kategorii lasów przeprowadzona została jeszcze w roku 1945 przez Ministerstwo Leśnictwa w porozumieniu z Biurem Odszkodowań Wojennych szczegółowa rejestracja i badanie we wszystkich jednostkach administracyjnych lasów państwowych, a więc Dyrekcji i Nadleśnictwach dotkniętych wojną. Objęła ona wszystkie kategorie szkód, będących bezpośrednim skutkiem wydarzeń wojennych, a więc zniszczenie drzewostanów, zniszczenie gleby, budynków leśno-gospodarczych i inwentarza technicznego i biurowego, zakładów przemysłowych, środków i urządzeń komunikacyjnych, plonów gospodarstwa leśnego zabranie lub zniszczenie dóbr z zakresu, łowiectwa, rybactwa, żywicowania i innych użytków ubocznych, oraz konfiskatę remanentów z roku 1939. Zakończona została oszacowaniem szkód w cenach przedwojennych i w złotych przedwojennej wartości. Dotyczyła strat zarówno w substancji majątkowej jak i w zabranym przez władze okupacyjne za lata wojny dochodzie którym była wartość normalnych etatów rębnych tego okresu, których wyrąb nie był jeszcze związany z niszczeniem substancji majątkowej lasów.

Podane w następnym rozdziale zestawienie globalne oparte jest na szczegółowych danych i dowodach takiej rejestracji.

Pominięto w nim wspomniane wyżej, a ustalone w drodze rejestracji straty w zakładach przemysłowych, związanych z leśnictwem oraz straty w urządzeniach, taborze i sprzęcie komunikacyjnym. Zostały one uwzględnione w stratach przemysłu i komunikacji. Ogólna suma strat wyniosła w lasach, będących w ręku Państwa ok. 2.983.852 tys. złotych przedwojennych, z czego na straty w dochodzie przypada ok. 1.232.561 tys. zł., na straty w substancji majątkowej ok. 1.751.291 tysięcy. Z ostatniej kwoty przypada na straty w drzewostanie i glebie[10] 1.254.337 tys. zł., co daje na 1 ha ok. 420 złotych przedwojennych. Straty w zabranym dochodzie obciążyły 1 ha kwotą ok. 410 złotych.

Dla innych lasów publicznych, oraz dla lasów prywatnych możność takiej inwentaryzacji i rejestracji strat w praktyce w roku 1945 nie istniała. Zastosowano wobec tego do obszarów tych, obejmujących łącznie 600000

10 w oryginale dopisano pismem maszynowym na marginesie

ha, metodą szacunku, opierając ją na globalnych danych, odnoszących się do strat lasów państwowych. Przyjęto przy tym, że stopień zniszczenia lasów, pozostających po wojnie w ręku Państwa, był ten sam, co lasów niepaństwowych. Na równi z państwowymi, nie oszczędzały ich działania wojenne, tak samo traktowali je okupanci, nie rozróżniając, jeśli chodzi o eksploatację, lasów państwowych od prywatnych, oraz tak samo nie płacąc nic właścicielowi. Ponieważ jednak gospodarka w tej kategorii lasów stała, przeciętnie biorąc, na niższym poziomie, niż w przedwojennych lasach państwowych, lub też w lasach, przejętych po wojnie przez Państwo, przeto, dla wyrównania tej dysproporcji przyjęto za podstawę do oszacowania strat majątkowych nie całość strat w lasach państwowych, ale jedynie kategorię strat w drzewostanie i glebie, obliczając ją na [11]1f ha obszarów leśnych i mnożąc przez cały obszar lasów niepaństwowych ([12]6g.000 ha). Dla dochodu zastosowano analogiczną procedurę, biorąc za podstawę cały dochód. Tą drogą otrzymano dla lasów prywatnych jako globalną sumę strat kwotę [13]**498.000.000** złotych, z czego na straty w majątku przypada [14]**252.000.000** złotych. Suma ta niewątpliwie nie wyczerpuje całości strat, jest natomiast wyrazem ostrożnego liczenia.

4. Bilans strat i uwagi końcowe.

Ustalane w drodze rejestracji straty w lasach i gospodarce leśnej przedstawiają się dla lasów państwowych, jak następuje:

A. **Straty w substancji majątkowej**	
zniszczenie drzewostanów	1.232.560.675
zniszczenie gleby	21.776.756
zniszczenie budynków leśn. gosp. inwentarza technicznego i biurowego	51.482.469
zniszczenie planów gospodarstwa leśn.	20.334.672
straty z zakresu użytków ubocznych	314.258.772
zużycie remanentów z roku 1939	110.887.345
Razem	1.751.290.689
B. **Straty w zabranym dochodzie**	

11 Dopisano ręcznie
12 Odręcznie poprawiono ołówkiem
13 Odręcznie poprawiono ołówkiem
14 Odręcznie poprawiono ołówkiem

Zabrany dochód w postaci normalnych etatów rębnych	1.232.560.676
Ogółem	3.983.851.365

Wspomniano już wyżej, że ciężar strat rozłożył się nierównomiernie na poszczególne terytoria, oszczędzając bardziej ziemie zachodnie. Poniżej przedstawiono bardziej charakterystyczne dane rzeczowe i gotówkowe, odnoszące się do strat na obszarze poszczególnych Dyrekcji w drzewostanie:

Dyrekcja	Drzewostany wyrąbane ha	Drzewostany przerąbane	Wyrąbana masa drzewna	Strata w zł. w złocie
Białystok	24.688	32.557	7.622.000	**125.763.000**[15]
Bytom **(Ziemie dawne)**[16]	8.065	28.500	4.651.045	76.742.2442
Kraków	20.769	41.946	9.676.198	159.657.267
Lublin	23.360	33.164	7.555.397	124.664.051
Łódź	18.527	72.728	6.490.227	107.088.745
Radom	26.754	36.601	8.282.459	136.660.524
Rzeszów	25.331	49.035	6.034.754	99.573.441
Siedlce	56.213	89.751	12.458.200	205.560.300
Poznań	9.109	58.439	4.589.905	75.733.332
Toruń	8.954	32.826	4.003.862	66.063.823
Sopot **(Ziemie dawne)**[17]	11.197	32.051	3.336.600	55.053.900
Razem	232.967	507.598	74.70.647	1.232.560.675

Analogicznie przedstawiały się straty w zniszczeniach gleby na poszczególnych Dyrekcjach. Odnośne dane zawarte są w poniższej tablicy:

15 Poprawione odręcznie
16 Dopisano odręcznie
17 Dopisano odręcznie

Dyrekcje	Zniszczona powierzchnia w ha	Straty w złotych w złocie
Białystok	1.280	1.701.315
Bytom	197	128.250
Kraków	372	177.093
Lublin	1585	1.685.010
Łódź	1238	1.000.982
Radom	3178	3.272.071
Rzeszów	2225	1.188.565
Siedlce	11249	10.292.100
Poznań	779	647.826
Toruń	339	325.474
Sopot	1535	1.357.470
Razem	24317	21.776.756

Taki nierównomierny rozkład terytorialny zniszczeń również w omawianym wypadku gospodarki leśnej zwiększa ich ciężar, z reguły bowiem na obszarach bardziej zniszczonych, wymagających większego wysiłku na odbudowę, spotykamy się również z brakiem drewna wobec zniszczenia lasów, transport zaś jego jest rzeczą uciążliwą.
Straty w zabranych przez okupanta remanentach, pozostających w chwili wybuchu wojny w gospodarce leśnej wyniosły 1.740.934 m3 drewna użytkowego, 280.052 m3 materiału tartego oraz 1.836.873 m3 drewna opałowego.
Analogiczne liczby dla lasów prywatnych, obliczone podaną w poprzednim rozdziale metodą, a więc przy przyjęciu przeciętnej straty w substancji majątkowej 420 zł. na ha, w dochodzie zaś 410 zł. na ha, przedstawiają się w globalnej sumie dla obszaru
600.000 ha jak następuje:

straty w substancji majątkowej	252.000.000 zł
straty w zabranym dochodzie	246.000.000 zł
Razem	498.000.00 zł

Łącznie więc straty wojenne w lasach wyniosły na obszarze ziem dawnych

w substancji majątkowej	2.003.290.689
w zabranym dochodzie	1.478.560.676
Ogółem	3.481.851.365 zł

Jak wynika z zestawienia wartości kapitałowej gospodarki leśnej na obszarze ziem dawnych z poniesionymi stratami, wartość lasów obniżyła się na skutek strat, związanych bezpośrednio z wydarzeniami wojennymi o 28%.

Nie można jednak zapominać o tym, że liczby powyższe nie są w stanie dać pełnego obrazu stanu, w jakim znalazło się leśnictwo polskie w wyniku II wojny światowej. Ogromne nasilenie szkód, dezorganizujące same podstawy gospodarki leśnej, powodowało i powoduje szereg dodatkowych trudności i szkód, które trudno nieraz ująć w ściśle liczby, ale które mają ogromne ujemne znaczenie dla tej dziedziny gospodarki.

Nieodmiennie wyrąbanej powierzchni lasów podczas lat wojennych i niemożność odnowienia jej z uwagi na wielki obszar wyrębów w najbliższych latach powojennych, wywołuje zaniedbanie i zadarnienie gleby i przez to wywoła w przyszłości, gdy przychodzi możliwość zalesiania tych obszarów, potrzebę większej niż normalnie ilości pracy i o wiele większego kosztu. Obszary te, niezależnie od utraty kapitału w postaci rosnącego na nich drzewostanu, pozostawać będą przez szereg lat nieproduktywne, nie dając dochodu i odsuwając o te lata moment, gdy będą miały wartość handlową, związaną z osiągnięciem na nich przez drzewa potrzebnego wieku. Nieuniknione pozostawianie przez pewien czas takich obszarów odłogiem, narażające glebę na insolację i wysuszanie przez wiatry, spowoduje trwale obniżenie jej zdolności produkcyjnej, i zaniżenie gatunków sadzonych na niej drzewostanów – ilości i jakości drzewa. Zniszczenia lasów wiążą się z groźbą rozprzestrzeniania się owadów i pasożytów, będących groźbą na czas dłuższy dla wielkich leśnych obszarów. Nieunikniona wreszcie w okresie bezpośrednio powojennym dezorganizacja stała się powodem rabunków i dewastacji lasów, które wprawdzie w ostatecznym wyniku pozostawiały zrabowany materiał w kraju i **próbowały używać**[18] go na potrzeby krajowe, ale przy których wartość szkód była nieporównanie większa, niż osiągane korzyści.

Gospodarka leśna ma charakter długofalowy. Każde naruszenie równowagi gospodarczej daje jako konsekwencję nie przejściowe skutki, ale trudności, przybierające w wielu wypadkach charakter organicznych, wywierające wpływ przez szereg lat, wchodzi tu w grę bowiem wieloletni cykl produkcyjny.

18 Poprawione odręcznie

Jak już wyżej wspomniano, zniszczenia II wojny światowej spotkały lasy polskie w momencie, gdy jeszcze leczyły one rany, zadane przez I wojnę. Okoliczność ta kumuluje ich niekorzystne skutki i powoduje, że usunięcie ich trwać będzie przez dłuższy czas. Wchodzi tutaj w grę nie tylko zmniejszenie dochodu społecznego, nie tylko poważne zredukowanie na szereg lat świadczeń, jakie normalnie lasy powinny dawać całej gospodarce narodowej, świadczeń tak specjalnie cennych i potrzebnych w okresie, gdy prowadzona jest odbudowa kraju i intensywne leczenie ran innych dziedzin gospodarki, ale nadto naruszenie równowagi biologicznej gospodarstwa leśnego, a częścią owej całości przyrody kraju, wymagające długiego i długotrwałego wysiłku dla jej przywrócenia.

Dokument nr 8

1946 LIPIEC, [WARSZAWA] – OPRACOWANIE DLA MINISTERSTWA LEŚNICTWA. PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ WOJENNYCH W POLSKIM GOSPODARSTWIE LEŚNYM

ŹRÓDŁO: AAN, BOW, 128, K. 12A-22, MPS.

Przyczyny zniszczeń wojennych w polskim gospodarstwie leśnym

Systematyczne i programowe niszczenie lasów polskich w okresie II wojny światowej przez niemców posiada nie tylko gospodarcze lecz również i polityczne uzasadnienie, jest ono bowiem również wyrazem owego „Drang nach Osten", który dąży, jak od wieków, tak i w tej wojnie do zupełnego wyniszczenia Narodu Polskiego.

Fakt powyższy stanie się zrozumiałym gdy uwzględnimy ogromne znaczenie lasów dla obronności kraju.

Las bowiem dostarcza nader liczne nieodzowne dla wojennych celów, wytwory na części uzbrojenia, drzewo dla urządzeń transportowych, budowy baraków, dróg, mostów, samolotów. Drewno jest również niezbędne dla fabrykacji materiałów wybuchowych oraz dla celów strategicznych.

Tak np. użyto na budowę tzw. wału zachodniego wg. Mantla[1] 650.000 m3 mat. tartego, czyli około milion m3 drewna okrągłego.

Węgiel drzewny posiada wielkie znaczenie dla celów wojennych, albowiem pali się bez dymu.

W okresie defensywy las ma nader doniosłe zadanie strategiczne, stanowi on bowiem naturalną ochronę, którą można jeszcze wzmocnić przy pomocy odpowiednich urządzeń technicznych. Wielkie obszary stanowią przeszkody dla przemarszu wojsk atakujących.

Las jest doskonałą ochroną wojskowych budowli i urządzeń, albowiem skrywa je przed obserwacją i bombardowaniem z powietrza, może on zatem służyć dla ochrony ważnych baz zaopatrzenia wojska.

W okresie ofensywy wojskowej las umożliwia niewidoczną koncentrację wojsk.

Znaczenie lasu dla obronności kraju jest tak wielkie, że niemieckie (Mantel) gospodarstwo leśne było włączone w te działy gospodarstwa niemieckiego, które miały pierwszeństwo, jako należące dla celów zbrojeniowych i mogły być w każdej chwili mobilizowane dla celów wojennych.

Słynny „wał pomorski"[2] odegrał ważną rolę w okresie ofensywy Armii Czerwonej i Polskiej na Rzeszę Niemiecką.

1 Kurt Mantel (1905–1982), niemiecki historyk leśnictwa. Wykładał na różnych niemieckich uczelniach leśnych: m.in. w *Würzburgu, Göttingen, Hamburgu, Freiburgu. Por. Deutsche Biographie*, dostęp 7 listopada 2025, https://www.deutsche-biographie.de/sfz57905.html#ndbcontent

2 Był to system niemieckich umocnień obronnych z okresu międzywojennego i II wojny światowej, zbudowany na terenie Pomorza Zachodniego (dzisiejsza północno-zachodnia Polska) na wschodniej granicy III Rzeszy, powiązany na

Ten pogląd niemców na znaczenie gospodarstwa leśnego w okresie wojennym dowodzi wyraźnie, że niemcy niszcząc lasy polskie brali pod uwagę, poza celami gospodarczymi, również i stałe i trwałe obniżanie obronności Narodu Polskiego.
[...][3]
Powyższe uwagi charakteryzują dostatecznie stanowisko niemieckich władz okupacyjnych wyrażone w ustawodawstwie i oświadczeniach kierowników okupacyjnych urzędów administracji leśnej.
Stosunek tego stanowiska do postanowień prawa międzynarodowego, tak charakteryzuje Stankiewicz:[4]

„Zajęcie obszarów Państwa Polskiego przez zbrojne siły niemieckie w r[oku] 1939, administrację zajętych terytoriów przez władze niemieckie oraz sposób traktowania ludności tych terytoriów w całym swoim przebiegu były nieustannym gwałceniem obowiązującego prawa międzynarodowego, a w szczególności zarówno praw i zwyczajów wojny, powstałych ze współżycia narodów, jak też i umownych praw wojny, powszechnie obowiązujących w wyniku zawartych konwencji międzynarodowych, a przede wszystkim konwencji Haskich, podpisanych między innymi i przez Rzeszę Niemiecką w dn. 18 października 1907 r. w Hadze".

Stąd też nie jest możliwe rozważenie działalności władz niemieckich sprawujących administrację terytoriów polskich w r. 1939, w granicach wyżej przytoczonych norm prawnych, a raczej może mieć miejsce jedynie sprecyzowanie w stosunku do określonych kompleksów zagadnień, w jakiej mierze i w jakiem normy te zostały naruszone i w jakich rozmiarach służyć zadośćuczynienie i odszkodowanie.
W zakresie polskiego gospodarstwa leśnego okupant zastał na terytoriach polskich stosunek własnościowy tego rodzaju, że około jednej trzeciej lasów polskich stanowiło własność Państwa, pozostała zaś część należała do właścicieli prywatnych, instytucji samorządowych, społecznych, religijnych itp. Przemysł drzewny tylko w nieznacznym odsetku stanowił własność Państwa, poza tym zaś należał przede wszystkim do osób prywatnych.

południu z Międzyrzeckim Rejonem Umocnionym i z linią odrzańską. Rozbudowany na rubieży: Szczecinek, Wałcz, Tuczno, Gorzów Wielkopolski.

3 Opuszczony został fragment identyczny z dokumentem nr 10 dotyczący stosunku niemieckich urzędników leśnych do polskich lasów. Fragment w dokumencie nr 10 od słów „Oberforstmeister Burk stwierdza" do „jak to czynili niemcy w 1923 r.".

4 W oryginale przypis: akta Ministerstwa Leśnictwa. Chodzi o Eugeniusza Stankiewicza – dyrektora Biura Prawnego w Ministerstwie Leśnictwa.

Zagospodarowanie lasów państwowych i prywatnych było zapewnione właściwymi przepisami prawnymi i prowadzeniem gospodarstw przez fachowy personel administracyjny lasów państwowych oraz przez nadzór odpowiednich organów administracji państwowej nad lasami prywatnymi. Zgodnie z postanowieniami umów międzynarodowych, okupant obowiązuje całkowite poszanowanie własności prywatnej, gmin oraz wszelkiej innej własności niepaństwowej.

W stosunku do własności państwowej prawo haskie upoważnia okupanta jedynie do dyspozycji własnością ruchomą, własność nieruchomą zaś Państwa mogą być użytkowane wyłącznie bez naruszenia substancji. Na ziemiach polskich władze niemieckie zastosowały wbrew prawu haskiemu, okupację aneksyjną (ziemie wcielone do Rzeszy), względnie specjalną, o charakterze zbliżonym do aneksyjnej (ziemie Generalnej Guberni). Przy wykonywaniu administracji krajów zajętych władze niemieckie w stosunku do ludności, wbrew prawu haskiemu, nakazującemu zabezpieczenie porządku publicznego, praw rodziny, życia obywateli, mienia prywatnego, stosowały politykę eksterminacyjną, dążąc do wyniszczenia ludności miejscowej przy konfiskacie mienia prywatnego.

W stosunku do lasów nastąpiło niemal powszechne objęcie lasów prywatnych pod zarząd państwowy oraz dewastacyjna gospodarka leśna, polegająca przede wszystkim na pobieraniu wielokrotnych etatów wyrębnych i uszczupleniu substancji lasów.

Konwencja haska nakłada na stronę wojującą, która pogwałciła przepisy o prawach i zwyczajach wojny, obowiązek odszkodowania przez pokrycie wyrządzonych szkód i strat.

Jest rzeczą niewątpliwą, że z mocy prawa haskiego na okupancie niemieckim ciąży obowiązek odszkodowania za wszelkie przychody pobrane z lasów niepaństwowych, jak również wyrządzono w tych lasach szkody; nie wyłączając normalnych etatów rębnych. Nie budzi dalej wątpliwości obowiązek pokrycia wszelkich strat, wyrządzonych w polskich lasach państwowych, a wykraczających poza normalny etat rębny, jaki przypadał do pobrania przy prowadzeniu prawidłowej gospodarki leśnej.

Jednakże i w stosunku do wartości tych normalnych przychodów z lasów państwowych, stanowiących drobną część strat poniesionych przez całe polskie gospodarstwo leśne, powstaje zagadnienie, czy te przychody istotnie mogły być pobrane w granicach prawa haskiego przez okupanta, który pogwałcił wszelkie najbardziej nawet prymitywne zwyczaje i normy prawne, obowiązujące strony wojujące.

Nie jest do pomyślenia przyjęcie zasady, aby z uprawnień prawa międzynarodowego miało korzystać państwo, które a limine odrzuciło przestrzeganie w wojnie wszelkich zasad prawnych co pociąga za sobą uznanie, iż

Państwo Polskie nie jest związane w stosunku do Niemiec postanowieniami prawa haskiego.
Należy zatem dojść do przekonania, że polskie gospodarstwo leśne powinno otrzymać ekwiwalent wszelkich przychodów, pobranych przez okupanta, jak również wyrządzonych szkód i strat, nie wyłączając wartości etatów rębnych pobranych z przedwojennych polskich lasów państwowych w granicach normalnej gospodarki leśnej.
Na pytanie, jakie były przyczyny katastrofy, która nawiedziła lasy polskie w wyniku II-ej wojny światowej, możemy na zasadzie powyższych wywodów odpowiedzieć, że najważniejszą i najgłówniejszą przyczyną była dewastacja lasów, dewastacja planowa i zamierzona od wielu lat, mająca przyczyny nie tylko gospodarcze, lecz również i przyczyny polityczne.
Dewastacja skutecznie stosowana już w okresie I wojny światowej i doprowadzona do perfekcji w okresie II wojny światowej.
Dalszą ważną przyczyną były bezsprzecznie również działania wojenne i zapotrzebowanie drewna z ze strony wojsk walczących. Zapotrzebowanie to było w lasach polskich pokrywane prawie wyłącznie przez armię niemiecką, dla której lasy polskie przez długi okres czasu stanowiły najbliższe zaplecze frontu.
Armia Czerwona bowiem przemaszerowała tylko przez większą część ziem polskich w r.1945.
Współczesny typ walk pociąga za sobą, olbrzymie zapotrzebowanie różnorodnych gatunków drewna, które w czasie walki ścina się i przewozi z najbliżej położonych lasów. Do nich należą pnie, belki i żerdzie, konieczne do budowy blindaży i schronów. Front wymagał niezliczonej ilości pali do budowy przeszkód, krzewy służyły do maskowania; wojska łączności, zużywały olbrzymie ilości słupów telefonicznych. Wojska techniczne potrzebowały wielkich ilości drewna na pokrycie dróg. Ogromne ilości drewna zostały zużyte na cele opału w schronach i przy ogniskach. Równocześnie wzrastało zapotrzebowanie frontu na deski i bale dla budowy wnętrza schronów.
Kolejnictwo przyfrontowe musiało zabezpieczyć w lasach potrzebną ilość progów kolejowych. Obozy przyfrontowe konsumowały wielkie ilości drewna na budowę baraków. Wreszcie cały szereg operacji strategicznych wymagał masowego ścinania drzew dla celów czysto strategicznych, np. dla obrony przeciwfrontowej. Jak już wspominaliśmy, sama tylko budowa umocnień niemieckich wału zachodniego wzdłuż Atlantyku skonsumowała około 1.000.000 m^3 drewna okrągłego a na pewno kilkaset tysięcy metrów kub[icznych] drewna zużyto na budowę wału pomorskiego.
Tyle o bezpośrednim zapotrzebowaniu frontu. Do tego należy doliczyć znacznie wzmożone zapotrzebowanie wojennej maszyny przemysłu

niemieckiego. Zapotrzebowanie to obejmowało wszystkie dziedziny produkcji, a w pierwszym rzędzie przemysł zbrojeniowy, który konsumował najwartościowsze gatunki drewna (dąb, jesion) dla fabrykacji broni, przemysł budowy samolotów, budowa wozów, fabrykacja skrzyń, chemiczny przerób drewna (celuloza, nitrogliceryna). Węgiel drzewny był niezbędny dla celów wojennych.

Trzecią ważną przyczyną zniszczeń wojennych był brak nadzoru i opieki i brak dostatecznej ilości personelu. Wskutek tego braku ludność zubożała w okresie wojny, zmuszona zaopatrywać się w opał, bardzo często dewastowała w tym celu lasy polskie, a dewastacja ta wzmogła się jeszcze w okresie organizacji władz leśnych w okresie następującym po ukończeniu wojny. Pożary, wynikające bezpośrednio z działań wojennych lub też z braku nadzoru i opieki nad lasem, pożerały znaczne ilości drewna ponieważ ogarnęły one olbrzymie powierzchnie. Wreszcie szkody w zwierzostanie, wynikające z wyniszczenia zwierzostanu przez działania wojenne oraz wzmożone kłusownictwo, wynoszą setki milionów złotych i równa się zupełnemu zniszczeniu bardzo ważnego źródła zaopatrzenia ludności w mięso i futra. Załączone zestawienie charakteryzuje ilość i wartość wyniszczonej zwierzyny.

Jest interesującym stwierdzić, że na 1 hektar lasu przypada wyniszczenie 2,89 zajęcy, 0,11 jeleni, 0,61 sarn, 0,13 lisów, co równa się wyniszczeniu 90% zwierzostanu normalnego, poza tym wyniszczenie gatunków niezastąpionych bo wymarłych i tylko w specjalnych rezerwatach żyjących 28 żubrów i 70 koników typu Tarpana leśnego przedstawia poza wielomilionową wartością nie dającą się wyrównać stratę ...[5]

Powyższe najważniejsze przyczyny złożyły się na smutny obraz, który przedstawiają obecnie lasy polskie. Lasy te bowiem zamieniły się na dużych połaciach kraju w prawdziwe cmentarzyska, na których przerzedzone i osłabione drzewostany padają ofiarą mnożących się masowo szkodliwych owadów i pasożytów, cmentarzyska, na których znikło życie zwierząt i których przywrócenie do życia wymagać będzie długiego czasu oraz olbrzymiego nakładu pracy i kosztów.

5 Tak w oryginale.

Dokument nr 9

1946 [LIPIEC], WARSZAWA – TEKST „WPŁYW AGRESJI NIEMIECKIEJ NA LEŚNICTWO POLSKIE". NAJPRAWDOPOBNIEJ ROBOCZA WERSJA REFERATU WYGŁOSZONEGO PRZEZ RUDOLFA FROMERA W CZASIE KONFERENCJI W MINISTERSTWIE LEŚNICTWA 26 VII 1946 R.

ŹRÓDŁO: AAN, BOW, 128, K. 50–67, MPS

Wpływ agresji niemieckiej na leśnictwo polskie

I. Wstęp

Lasy i leśnictwo stanowią jeden z najważniejszych i podstawowych działów gospodarstwa społecznego Polski. Znaczenie lasu dla przemysłu charakteryzuje fakt, że wg. obliczeń - angielskich z r[oku] 1928[1] z drewna wytworzono ponad 2.000 artykułów, a już w kilka lat później ilość ta wzrosła do przeszło 4.000 artykułów.

Las jest bowiem głównym dostawcą surowca budowlanego i stolarskiego, jest nieodzownym dla budowy okrętów i samolotów, dla przemysłu zapałczanego i górnictwa, dla kolejnictwa, dla rozmaitych gałęzi przemysłu chemicznego, jak chemiczny przerób żywicy, celulozy i papiernictwo, fabrykacja wełny, kauczuku i drewna, fabrykacji sztucznego jedwabiu, garbarstwa i przemysłu farmaceutycznego.

Łowiectwo i rybactwo ma pierwszorzędne znaczenie dla aprowizacji kraju. Lecz może jeszcze większe znaczenie odgrywa las w innych działach gospodarstwa kraju.

Lasy bowiem na szczytach i stokach górskich chronią niżej położone miejscowości od lawin, ochraniają glebę przed erozją, na lotnych piaskach chronią lasy sąsiednie obszary rolne od zasypania, chronią pola, sady i ogrody od wichrów i wiatrów, obruszających glebę, wpływają na ruchy powietrza, szkodzące niejednokrotnie kulturom rolnym na skutek niskich temperatur.

Olbrzymie jest znaczenie lasu dla gospodarki wodnej kraju. One bowiem uniemożliwiają i umniejszają powodzie i zabagnienia, chronią sztuczne zbiorniki wody, zabezpieczają bieg rzek jako ważnego źródła energetyki, chronią brzegi morza od zalewów.

Ważną rolę odgrywa również las w związku z obronnością kraju, ze zdrowotnością ludności, z estetyką krajobrazu. Lasy są niezbędne w pobliżu wielkich miast, są nieodzowne dla rozmaitych celów naukowo-doświadczalnych.

W żadnym innym dziale gospodarstwa społecznego wojna nie spowodowała tak wielkich spustoszeń, jak w dziedzinie leśnictwa. Gospodarstwo leśne bowiem posiada swoistą strukturę, która charakteryzuje bardzo długi okres dojrzewania głównego plonu, surowca drzewnego. Okres ten wynosi w gospodarstwie leśnym 80 – 120 lat.

W wyniku tego faktu wszelkie zabiegi gospodarcze, jak w ogóle wszelkie go rodzaju ingerencja człowieka w biocenozę organizmu leśnego, nosi znamiona działalności na długi termin. Skutki jej stają się widocznymi

1 W oryginale przypis do Timber Trade Journal 1928.

dopiero po 10-tkach lat. Dotyczy to zarówno dodatnich, jak i ujemnych wpływów człowieka na gospodarstwo leśne.
Dalszą, charakterystyczną cechą gospodarstwa leśnego jest okoliczność, że na wymienioną ingerencję ze strony człowieka reaguje ono w pierwszym okresie niewidocznie, zaś w późniejszych okresach znacznie silniej, niejako w postępie geometrycznym, w odróżnieniu od innych działów gospodarstwa - np. górnictwa, gdzie wpływ człowieka na naturalne warunki przyrody, da się raczej porównać z postępem arytmetycznym.
Powyższe stwierdzenie posiada ważne znaczenie dla wypadków ujemnej działalności człowieka w stosunku do przyrody, np. dla zagadnienia szkód wojennych, katastrofa bowiem, która nawiedziła lasy polskie w okresie II-giej wojny światowej, dotknęła je właśnie w okresie, gdy ciężkie ciosy I wojny światowej uwidoczniły się najwyżej, gdy polskie leśnictwo zaczynało likwidować rany zadane przez I wojnę, gdy przed nim stanęły możliwości intensyfikowania tego samego gospodarstwa - które w ciągu minionych l50 lat w niespotykany w historii leśnictwa sposób, było systematycznie niszczenie przez tego samego wroga, przez niemiecki imperializm przyjmujący raz formę zaboru dzielnic kraju, raz formę ekspansji wojennej, to znów stosujący nieuczciwe metody w obrocie towarowym, kończące się ponowną wojenną ekspansją.
Uchwały w Poczdamie w 1945 roku postanowiły wyraźnie położyć kres wojowniczości tegoż niemieckiego imperializmu. Gdy jednak inne działy gospodarstwa, dzięki wysokiemu rozwojowi współczesnej techniki mają możność szybkiej odbudowy zniszczeń spowodowanych wojną, struktura gospodarstwa leśnego z naturalnych przyczyn nie tylko nie daje tej możliwości - lecz odwrotnie w okresach powojennych nakłada na lasy krajów zniszczonych wojną nowe często bardzo nieznośne ciężary świadczeń na rzecz odbudowy kraju, tak, że okresy powojenne są niejednokrotnie dla gospodarstwa leśnego równie ciężkie jak okresy wojenne. Jeżeli dodamy, że w okresach powojennych, las, mimo wojennego zniszczenia, nie posiada możliwości należytego pielęgnowania lub ochrony, że jest narażony na rozmaite poważne dalsze szkody w wyniku braku możliwości nadzoru czy anormalnego wzrostu przestępczości, stanie się jasnym, że dokładne określenie całokształtu szkód wojennych, nie może się ograniczać tylko do opisania bezpośrednich wyników działań wojennych, lecz musi ująć także skutki i rezultaty wojny i jej wpływ na całość gospodarstwa leśnego, a w ślad za tym i wpływ na całokształt gospodarki narodowej.
Tak samo krótki okres dzielący lata I wojny światowej od okresu 2 wojny, okres, który w gospodarstwie leśnym nie odgrywa istotnej roli, albowiem zarówno I jak i II wojna skupiły się w przeważającej części na tej samej dojrzałej generacji drzewostanów, nakłada na nas obowiązek przedstawienia

również i szkód poniesionych przez polskie gospodarstwo leśne w wyniku I wojny światowej.
Ten punkt widzenia będzie zrozumiały, jeżeli uwzględnimy fakt, że Polska nie otrzymała od **Niemców** żadnych odszkodowań za olbrzymie spustoszenia poczynione przez nich w latach 1914–1918.
Skutki 1 i 2 wojny światowej uwydatnią się dopiero w przyszłości; zniszczenia drugiej wojny potęgują wpływ zniszczeń I wojny, np. oczekiwanie i pojawiające się inwazje owadów będą miały o wiele bardziej destruktywny wpływ na drzewostany wyniszczone I wojną czy też dotknięte katastrofą inwazji owadów po I wojnie, niż na drzewostany zdrowe.
Dlatego też tylko takie szersze ujęcie całego zagadnienia będzie w stanie dać choćby przybliżone pojęcie o rzeczywistych rozmiarach szkód i spustoszeń spowodowanych w dziedzinie gospodarstwa leśnego w Polsce – wojnami światowymi.
Garść statystycznych danych zilustruje znaczenie lasów polskich w ekonomice kraju, zaczerpnięto je tym razem ze źródeł polskich, nadmieniam jednak, że w dalszym ciągu w miarę możliwości korzystać będziemy z danych literatury niemieckiej, ponieważ te ostatnie nie będą mogły być pod względem wiarygodności ze strony niemieckiej kwestionowane. Nauka leśnictwa i statystyka niemiecka ma za sobą tradycje gruntowności i solidności. Właściwości te przydadzą się dla obiektywnego i bezstronnego określenia ogromu szkód i nieszczęść zawinionych przez ich autorów.
Lesistość Rzeczypospolitej Polskiej okazywała w ciągu ubiegłego i obecnego stulecia stałą i powolną tendencję zniżkową. W Królestwie Polskim lesistość kraju wynosiła wg. Miklaszewskiego[2] 30,9% w r.1815 i obniżyła się do 18,8% w r.1924, tak samo w „Galicji"% lesistości obniżył się w tym samym okresie z 28,2 – 24,9%, zaś w W[ielkim] Ks[ięstwie] Poznańskim z 21,55 – 19%. Przyczyną powyższego spadku były ekstensywne formy gospodarstwa leśnego, o małej opłacalności, spowodowane brakiem troskliwości władz zaborczych o podwyższenie poziomu gospodarstwa leśnego w Polsce.
Powyższe cyfry mają wielkie znaczenie, gdy uwzględnimy fakt, że najniższą dolną granicą dla uniknięcia poważnych zaburzeń w gospodarce wodnej kraju jest 20% powierzchni kraju. Widzimy więc, że środkowa i zachodnia Polska już w r[oku] 1924 znalazła się poniżej wymienionej dolnej granicy. W granicach Rzeczypospolitej Polskiej z 1939 r. przypadało na lasy 8.623.900 ha, inne źródła określają powierzchnię lasów na 8 milionów ha, czyli 21 – 22,2 procent powierzchni kraju. Z powyższej ilości blisko 5.000.00 ha na ziemiach zachodniej Białorusi i Ukrainy, które w r[oku]

2 W oryginale przypis Miklaszewski – Lasy i leśnictwo w Polsce, Warszawa, 1928

1939 przyłączyły się do Związku Radzieckiego i z tego powodu nie wchodzą w zakres naszych rozważań. W granicach Państwa pozostaje około 3.624.000 ha lasu. Mamy tu na myśli lasy polskie w obecnych granicach Państwa, bez lasów Ziem Odzyskanych.

Według danych statystyki niemieckiej (R[3]. Mantel Forstpolitik Neudamm 1942), przypadało na Generalne Gubernatorstwo i ziemie wcielone do Rzeszy 3.595.000 ha o 19,8% lesistości i zaledwie 0,17 ha na głowę mieszkańca. Liczba ta w przybliżeniu pokrywa się z powyższym obliczeniem. Należy jednak zaznaczyć, że określenie przedwojennej powierzchni lasów jest utrudnione ponieważ dane statystyczne różnią się między sobą do 15%.

Przedwojenne lasy polskie produkowały łącznie 16.407.000 m3 w t[ej] l[iczbie] 10.244.000 m3 drewna użytkowego, zaś 6.163.000 m3 drewna opałowego, a z tej ilości przypada na wymienione lasy wyłączone produkcja, w ilości około 7.457.000 m3 drewna opałowego. Na lasy pozostające w granicach Państwa Polskiego przypadała więc w roku gospodarczym 1937/38 (bez lasów Ziem Odzyskanych) roczna produkcja w ilości około 9.000.000 m3 w t[ej] l[iczbie] około 6.000.000 m3 użytku i 3.000.000 m3 opału.

Suma ta nie jest równoznaczna z etatem rębnym wymienionych lasów w r.1939, albowiem i w lasach prywatnych miały miejsce nadmierne wyręby. Etat lasów wchodzących w skład odrodzonej Polski wynosił bez Ziem Odzyskanych według danych generalforstmeistera Alpersa[4] w r.1941 - 7,5 milionów m3 (Generalne Gubernatorstwo, włączone ziemie wschodnie). Z ogólnej powierzchni 3.623.000 ha przypadało na Lasy Państwowe ok.1.500.000 ha czyli ok. 41%. Drobne powierzchnie lasów poniżej 50 ha nie są włączone. Z przytoczonych powyżej danych oficjalnych wynika, że produkcja lasów polskich pozostających w granicach państwa wynosiła przed wojną w lasach państwowych 2,87 m3 z 1 ha, a w lasach prywatnych 1,47[5]m3, a w ponad 2 m3 z 1ha. Należy zatem przyjąć, że wyżej wymienione dane są ścisłe. Dochód Lasów Państwowych wynosił w r. 1938 brutto 339,6 milionów[6] złotych z drewna wszelkiego (w t[ej] l[iczbie] 76,7 mln. zł) drewna przeznaczonego do dalszego przerobu plus 22,9 mln. zł. dochodu z ubocznych użytków, czyli łącznie dochodu brutto 362,5 milionów złotych,

3 Tak w oryginale. Zapewne to błąd autora i chodziło o Kurta Mantela.

4 W oryginale przypis Alpers der Vierjahresplan 1941. Friedrich Alpers (1901-1944), niemiecki polityk, członek SA i SS. 1 listopada 1937 mianowany na stanowisko Generalforstmeistera (dyrektora generalnego pruskich lasów państwowych) oraz sekretarza stanu w Reichsforstamt (Urzędzie Leśnym Rzeszy) jako zastępca Hermanna Goeringa. Por. *Traces of War,* dostęp 17 listopada 2025, https://www.tracesofwar.com/persons/21503/Alpers-Friedrich-Ludwig-Herbert.htm.

5 W oryginale przypis Badania Komisji Ankiet t. IV. Warszawa 1928

6 W oryginale przypis Mały rocznik statystyczny W-wa 1939

czyli 10.50 zł. od hektara brutto. Zaś z samych tylko użytków drzewnych 102 zł. z 1 ha brutto.
Wynika z tego, że lasy państwowe które pozostały w granicach Rz[eczpospolitej] P[olskiej] (bez lasów Ziem Odzyskanych) przed wojną dawały łącznie około 162 milionów zł dochodu. Wobec braku odpowiednich danych dla lasów niepaństwowych, należy przyjąć szacunkowo, że dochód ich wynosił jak powyżej wspomniano 1,47 m3 z 1 ha x 33 zł. 45 gr. (przyjęta średnia wartość brutto 1 m3 wyproduk[owanego] drewna) czyli brutto, okrągło 50 zł. Razem więc dochód brutto wymienionych lasów polskich wynosił bez lasów Ziem Odzyskanych w r. 1938 około 321.000.000 zł. Średnia wartość produkcji drewna w r. 1938 oblicza się jak następuje:
Przyjmując przytoczone dane, dotyczące dochodowości lasów państwowych i niepaństwowych można przyjąć, że łącznie (1,500.000 ha x 102 zł. – lasy państwowe) + (2,123.000 ha x 50 zł.) (lasy niepaństwowe) przeciętna wartość drewna wszelkiego rodzaju wynosiła 259.150.000 złotych: 9.000.000 m3 = 28 zł. 80 gr. za 1 m3, dla porównania podajemy średnią wartość jednego m3 sprzedanego drewna wypośrodkowaną z danych Małego Rocznika Statystycznego na rok 1939. Globalna suma bowiem uzyskana ze sprzedaży drewna wszelkiego przez lasy państwowe w r. 1939 wyniosła 339,6 milionów złotych, przy tym lasy państwowe sprzedały masę drewna 10,4 m3 milionów i uzyskały średnią cenę brutto na pniu 32,25 zł. łącznie z opałem.
Dalsza część, o wartości eksportu drewna da nam następujące zestawienie:
Eksport z Polski drewna i wyrobów z niego.
(Duży Rocznik Statystyczny 1936 r.)

Kraj przeznaczenia	Ilość Tony	Wartość 1000 zł
Ogółem	1.689.422	202.709
Przez Gdańsk	761.607	96.941
Przez Gdynię	369.907	42.650
Anglia	755.395	74.043
Belgia	51.390	6.748
Holandia	194.353	24.024
Niemcy	406.855	50.540
Palestyna	24.128	5.229
Argentyna	28.599	5.953
[7]1459720		

7 Liczba dopisana odręcznie ołówkiem jako suma rubryk od Anglia do Argentyna. Najprawdopobniej autor popełnił błąd w obliczeniach.

Z powyższych danych wynika, że w roku 1936 przy eksporcie zagranicę głównym odbiorcą była Anglia a na drugim miejscu Niemcy.
Gdy chodzi o analizę cen, to orientacyjną i niezbyt dokładną możemy wypośrodkować średnią wartość eksportowanego drewna, z powyższych danych.
Do Anglii bowiem eksportowano 755 395 ton drewna, przyjmując przyjęty w międzynarodowej statystyce zasadę przerachowania 1 t. = 1,65 m3 ilość powyższa odpowiada 1.246.414 m3 materiałów tartych, a przyjmując 60% średnią wydajność surowca przy przetarciu, ilość ta odpowiada ok. 2.000.000 m3 surowca okrągłego. Wartość tego surowca wynosiła loco port około 74.000.000 złotych czyli 37 złotych za 1 m3 surowca w porcie, a licząc 12 złotych średnio za przewóz kolejowy i załadowanie okrągło 25 zł loco stacja załadowania.
Jeżeli porównamy powyższą cenę z ceną uzyskaną średnio na rynku niemieckim i przeprowadzimy taką samą kalkulację dla tegoż rynku, to stwierdzimy, że 406.855: 1,65 = 671, 311 m3 tarcicy czyli ok.1.120.000 m3 drewna okrągłego. Wartość tego drewna wyniosła 50,540,000 zł, czyli średnio 45 zł. za 1 m3 loco granica a około 35 zł. loco stacja załadowcza. Jak widzimy cena uzyskiwana w Niemczech była wyższa od cen uzyskiwanych w Anglii i na innych rynkach zagranicznych.
Celem zrozumienia przyczyn powyższej różnicy, należy nieco zastanowić się nad strukturą rynku drzewnego w Polsce.
Polska była w latach przedwojennych wg. struktury swojego gospodarstwa leśnego i zaledwie samowystarczalna jeśli chodzi o drewno i stan lasów nie uprawniał do rozwijania ekspansji eksportowej. Jednak zużycie drewna w Polsce było bardzo niskie (od 0,16 m3 na głowę mieszkańca) poza tym lasy państwowe dokonywały dość znacznych nadmiernych wyrębów, Polska eksportowała znaczne ilości drewna – w latach 1928-1938, eksport polskiego przemysłu drzewnego, posiadającego 2625 rozmaitych zakładów i zatrudniającego ok. 53 000 rob[otników] stanowił 25 – 19% strony czynnej bilansu handlowego, przy malejącej tendencji.
Przy tym głównym naturalnym rynkiem zbytu dla polskiego drewna była Rzesza Niemiecka. Do roku 1914 Rzesza była prawie jedynym odbiorcą polskiego drewna. W wyniku I wojny światowej i spowodowanego nią braku dewiz w Rzeszy i zmalałej siły płatniczej, Polska zmuszona była szukać innych rynków zbytu i w latach 1920–1939 rozwinęła skutecznie swój eksport do Anglii, Francji oraz w mniejszych ilościach do krajów Ameryki północnej i południowej.
Naturalnym rynkiem zbytu zawsze była jednak dla Rzesza niemiecka, najlepiej położona z punktu widzenia transportu lądowego i rzecznego. Wobec znacznego zapotrzebowania drewna w krajach niemieckich eksport

drewna do Rzeszy rozwijał się dość dobrze w latach 1920–1929, istniała możliwość nieograniczonego eksportu do Niemiec, w tym czasie eksport drewna za morze znacznie zmalał. W latach 1927–1930 zupełnie przerwano się stosunki eksportowe z Rzeszą na skutek wojny celnej, która w tym czasie wybuchła, oraz na skutek drugiego kryzysu gospodarczego w Rzeszy.
W późniejszych latach kilkakrotnie zawierano porozumienia clearingowe w sprawie obrotów handlowych.
Porozumienia te opierały się na zasadach kompensacji, przy tym Polska wywoziła do Rzeszy drewno i inne surowce a przywoziła gotowe obrabiarki i maszyny.
W latach 1925–1929 Polska pokrywała wg. 5–10% całego zapotrzebowania drewna Rzeszy, w roku 1931 ilość ta spadła do około 2% zapotrzebowania, by znów podnieść się do około 7% w roku 1937. W latach 1925–1929 Polska była wg danych statystyki niemieckiej najważniejszym dostawcą drewna dla Rzeszy.
Rynek niemiecki wchłaniał do roku 1929 wszystkie prawie sortymenty polskiej produkcji. Po roku 1929 eksportowała Polska do Niemiec tylko wysokowartościowe materiały stolarskie sosnowe i w małej ilości i świerkowe w stanie przetartym lub okrągłym, poza tym w mniejszych ilościach dłużyce tartaczne iglaste i papierówkę.
Te sortymenty drewna, które nie mogły być w myśl umowy clearingowej z Rzeszy wywiezione do Niemiec, były eksportowane do wymienionych krajów zamorskich i zachodnio europejskich.
Według danych „Pagedu" który jako instytucja państwowa dokonywał sprzedaży całej produkcji lasów państwowych wywieziono
a) w stanie surowym w roku 1937 493.000 m3 o wartości 32 miliony złotych czyli ok. 65 złotych za 1 m3 loco granica, czyli 60 zł. loco stacja załadowcza,
b) drewna w stanie prostej obróbki (bele, deski, opały) 1.176.000 m3 o wartości 152 miliony złotych. w przeliczeniu na surowiec okrągły 76 złotych za 1 m3 loco granica lub port, a po odliczeniu kosztów przetarcia i przewozu około 64 złote loco stacja załadowcza.
Znaczna różnica między cenami uzyskanymi przez lasy państwowe a ogólnym poziomem cen eksportowych drewna wynika z faktu, że lasy państwowe eksportowały przeważnie drewno najlepszej jakości, miały rozbudowany system sprzedaży za granicę, docierający wprost do konsumentów z pominięciem handlu hurtowego, eksportowały drewno najlepszej jakości bardzo starannie sortowane i znacznie przewyższały jakością swojej produkcji prywatnych producentów polskich.
Na rynku krajowym lasy państwowe sprzedały w roku gospodarczym 1937/38 wg. danych Pagedu ogółem 856.928 m3 o wartości 31.634.029 zł.

Dla porównania podaje się fragment cennika dla sosny (lasy państwowe 1937 r.) najtańsze sortymenty

Użytek gruby II kl. jakości		
25 – 29 cm	—	27 zł
20 – 24 ″	—	23 ″
16 – 19 ″	—	19 ″
14 i niżej ″	—	16 ″

Szczegółowa analiza powyższych danych nie jest możliwa, albowiem chodzi tu o dziesiątki rodzajów najrozmaitszych produkowanych i sprzedawanych sortymentów, rozmaitych gatunków drewna liściastego i iglastego na rynku krajowym; jak tarcica, opał, skrzynki, dykta itd. A gdy chodzi o rynki zagraniczne tarcice, papierówkę, podkłady kolejowe, fryzy dębowe, parkiety itd. Poza tym istniały znaczne różnice w kosztach przewozu i przetarcia. Za podstawę przyjęto we wszystkich kalkulacjach koszt przetarcia 4,50 zł. potwierdzonych przez cliteratury niemieckiej (Mantel)[8], zaś stawki transportowe obliczone są średnio.

Ponieważ jednak rynek niemiecki był jednym z najważniejszych rynków zbytu, ponieważ właśnie ten rynek w okresie wojny wchłonął całkowitą wyeksploatowaną ilość drewna, przeto celem orientacyjnego ustalenia prawdziwej wartości drewna należy zastosować ceny obowiązujące na rynku okupanta i konsumenta w 1939/40 tzn. niemiecki cennik „Homa"[9] lub nawet o wiele od niego niższy i polską własność leśną krzywdzący cennik obowiązujący w G[eneralnym] G[ubernatorstwie] w 1939/40 r.

Dochód netto w okresie okupacji oblicza się w następujący sposób: Stosownie do przytoczonych danych roczny przyrost przyjęty przez 4-ro letni niemiecki plan dla G[eneralnego] G[ubernatorstwa] wynosił 2 m3 z 1 ha. […][10]

Na skutek uchwał konferencji w Poczdamie Polska, ustąpiwszy uprzednio jak już wspomniano ok. 4.711.600 ha pow. należących do gospodarstwa leśnego na rzecz Białoruskiej i Ukraińskiej SSRR., odzyskała z powrotem 2.500.000 ha lasów, położonych na ziemiach na zachód od rzek Odry

8 Tak w oryginale. Najprawdopobniej w maszynopisie opuszczono jakieś słowo.

9 HOMA w leśnictwie to Holzmessanweisung, rozporządzenie i towarzyszące mu wytyczne o pomiarze, sortowaniu i „aushaltung" drewna, wprowadzone jako Reichshoma w III Rzeszy w 1936 r.

10 Pominięto fragment dotyczący sposobów wyliczania wartości lasu tożsamy z dokumentem nr 10.

i Nysy. W tej liczbie mieści się (według obecnego stanu) przeszło 1.800.000 ha lasów państwowych, oraz około 427.000 ha lasów niepaństwowych, ok. 86% stanowi lasy iglaste, przeważnie sosnowe, zaś ok. 14%[11] lasy liściaste. Według Mantela średni przyrost tych lasów wynosi przeciętnie 3,3 m3. Należy zaznaczyć, że struktura lasów na Ziemiach Odzyskanych jest wyraźną ilustracją tendencji i polityki niemieckiej w okresie przedwojennym.

Polityka ta szła jak stwierdza Jastrzębowski[12] w kierunku jednostronnego rozwijania wartości dochodowych — uzyskania najwyższych efektów finansowych, zmuszała okolicznościach granicznych.

Skutkiem tego zjawiska jest fakt, że w leśnictwie popierano rozwój najcenniejszych gatunków sosny często na siedliskach nieodpowiednich, w wyniku tego jednocentryczność drzewostanów, które wykazują cechy, obniżoną odporność przeciw zagrażającym szkodnikom leśnym. Przyczynia się do tego fakt, iż lasy te mają charakter z dużej części jednogatunkowy, co sprzeciwia się poglądom nowoczesnego leśnictwa, dążącego do mieszania składu drzewo stanów.

Przeprowadzenie porównania wartości lasów Ziem Odzyskanych oraz ziem wschodnich jest znacznie utrudnione brakiem materiałów. Gdy chodzi o lasy Ziem odstąpionych to zestawienie powierzchni i struktury lasów oraz odpowiedniej przedwojennej wartości składnikowej odstąpionych lasów, daje pewne pojęcie.

Załączone zestawienie daje wyobrażenie o składzie i wartości lasów Ziem wschodnich.

Ocena wartości lasów odstąpionych ZSRR i Białorusi

Rodzaj pow[ierzchni] należnych do gospodarstwa leśnego	Pow. tys. ha		Globalna wartość w tys. zł.	Globalna wartość w tys. zł.
Lasy iglaste	2,381,9	80.7%	900	2,143.260

11 Nad tą liczbą odręcznie postawiony znak zapytania. Zapewne chodzi o błędne obliczenie.

12 W oryginale przypis Jastrzębowski — Gospodarka niemiecka w Polsce, Warszawa 1946. Chodzi o pracę Wacława Mariana Jastrzębowskiego pseudonim Aspira (1900-1964), polskiego ekonomisty, doktora nauk ekonomicznych, podporucznika czasu wojny, żołnierza Armii Krajowej i autora wielu publikacji ekonomicznych.

Lasy liściaste dębowe	221[13]	19,3	1200	265.200
Lasy liściaste inne	1066[14]		800	852.800
Role	350,5		470	164.735
Łąki	604,5		470	284.115
Stawy rybne	37,8		150	5.670
Nieużytki	50,4		10	504
Razem	4.711.600[15]			3.716.784

wg. danych Ministerstwa Leśnictwa.

Analiza powyższego zagadnienia wychodzi poza ramy naszych rozważań. Należy jednak stwierdzić, że **2.500.000 ha lasów odzyskanych nie stanowi żadnego ekwiwalentu za odstąpione 4.811.600[16] ha lasów na rzecz Ukrainy i Białoruskiej SSRR, w żadnym wypadku nie może dać odszkodowania za poniesione przez Rzeczpospolitą straszliwe szkody w dziedzinie gospodarstwa leśnego, za szkody które zbliżają się do zupełnej likwidacji inwentarza działu gospodarstwa społecznego,** który jeszcze w 28 roku produkował 25% strony czynnej polskiego bilansu handlowego[17].
Wreszcie kilka danych o przemyśle drzewnym Ziem Odzyskanych.
Na ziemiach odzyskanych znajdowało się w r. 1938/39[18].

	Ilość tartaków na 1000 ha	Ilość zatrudnionych na 1 tartak	Ilość Ps.
1) Dolny Śląsk	0,2	11,4	48,2
2) Górny Śląsk	0,1	19,2	66,3

13 W oryginale 22,1. Prawdopodobnie to błąd maszynowy. Z dokumentu nr 15 w niniejszym tomie, który był zapewne źródłem wystąpienia wynika, że dokładnie było to 2 200 967 ha.

14 W oryginale 106,6. Prawdopodobnie to błąd maszynowy. Z dokumentu nr 15 w niniejszym tomie, który był zapewne źródłem wystąpienia wynika, że dokładnie było to 1 066 083 ha.

15 W oryginale 4 811 600. Najprawdopobniej to błąd maszynowy. Por. dok. Nr 15 w niniejszym tomie.

16 Powinno być 4 711 600 ha. Por. dok. 15.

17 W oryginale na końcu słowa znak x.

18 W oryginale na końcu wyrażenia znak xxx

3) Pomeranja[19]	0,1	10,1	5,27
4) Grenzmark Prusy Zach[odnie][20]	0,1	17,4	70,6

Przeprowadzone w roku 1945 przez Ministerstwo Leśnictwa badania przemysłu drzewnego na Ziemiach Odzyskanych wykazują, że w obecnej chwili znajdują się

	Tartaki	Inne zakłady przemysłu drzewnego	Razem	% ilości całego kraju
a/ Ziemie Odzyskane	770	480	1260	42%
b/ Polska Centralna	1400	340	1740	58%

podczas gdy obszar leśny Ziem Odzyskanych wyraża się liczbą około 41% lesistości całego kraju.

Jak wynika z powyższych danych Ziemie Odzyskane posiadają mniejszą ilość tartaków w stosunku do całej Polski do posiadanych lasów, przemysł przetwórczy drzewny Ziem Odzyskanych składający się przeważnie z drobnych zakładów przemysłowych, wytwarzających meble, rozmaite wyroby drzewne, zabawki dziecinne itd, jest większy i sprawniejszy niż przemysł przetwórczy drzewny ziem dawnych.

19 Chodzi o prowincję państwa pruskiego, a potem zjednoczonych w XIX w. Niemiec (do 1945 r.). Stolicą prowincji był Szczecin, a przejściowo w okresie 1808–1814 Stargard. W 1939 roku prowincja miała powierzchnię 38 401 km² i liczyła 2 405 021 mieszkańców.

20 Prowincja Prus w latach 1922–1938 utworzona z części Prus Zachodnich i Prowincji Poznańskiej, które nie powróciły do Polski po traktacie wersalskim. Stolicą prowincji była Piła. W 1933 roku prowincja miała powierzchnię 7695 km² i liczyła 337 578 mieszkańców.

Dokument nr 10

1946 r. [nie później niż lipiec 26], Warszawa – referat dr. inż. Rudolfa Fromera wygłoszony na konferencji w Ministerstwie Leśnictwa 26 VII 1946 r.

ŹRÓDŁO: AAN, BOW, 128, MPS, k. 69-111.

Wpływ agresji niemieckiej na polskie gospodarstwo leśne. Dr inż. Rudolf Fromer[1]

W żadnym innym dziale gospodarstwa społecznego, wojna nie spowodowała tak wielkich spustoszeń, jak w dziedzinie leśnictwa. Gospodarstwo leśne bowiem posiada swoistą strukturę – która charakteryzuje się bardzo długim okresem dojrzewania głównego plonu, surowca drzewnego. Okres ten wynosi w gospodarstwie leśnym 80–120 lat. W wyniku tego faktu, wszelkie zabiegi gospodarcze, jak w ogóle wszelkiego rodzaju ingerencja człowieka w biocenozę organizmu leśnego, dają o sobie znać dopiero po dłuższym czasie. Skutki jej stają się widoczne dopiero po 10-tkach lat. Dotyczy to zarówno dodatnich, jak i ujemnych wpływów człowieka na gospodarstwo leśne.

Dalszą charakterystyczną cechą gospodarstwa leśnego jest, że w wymienioną ingerencję ze strony człowieka reaguje ono w pierwszym okresie niewidocznie, zaś w późniejszych okresach znacznie silniej, niekiedy w postępie geometrycznym, w odróżnieniu do innych działów gospodarstwa — np. górnictwa, gdzie wpływ człowieka na naturalne warunki przyrody, da się raczej porównać z postępem arytmetycznym.

Powyższe stwierdzenie posiada ważne znaczenie dla wypadków ujemnej działalności człowieka w stosunku do przyrody, np. dla zagadnienia szkód wojennych, katastrofa bowiem, która nawiedziła lasy polskie w okresie II wojny światowej, dotknęła je właśnie w okresie gdy ciężkie ciosy I wojny światowej uwidoczniły się najżywiej, gdy polskie leśnictwo zaczynało likwidować rany zadane przez I wojnę, gdy przed nami stanęły możliwości intensyfikowania samego gospodarstwa — które w ciągu minionych 150 lat w niespotykany w historii leśnictwa polskiego było systematycznie niszczone przez tego samego wroga, przez niemiecki imperializm przyjmujący raz formę zaboru dzielnic kraju, raz formę ekspansji wojennej, to znów stosujący nieuczciwe metody w obrocie towarowym, kończące się ponowną wojenną ekspansją.

Uchwały w Poczdamie w 1945 roku postanowiły wyraźnie położyć kres wojowniczości teutońskiej, niemieckiej i imperializmowi. Gdy jednak inne działy gospodarstwa, dzięki wysokiemu rozwojowi współczesnej techniki mają możność szybkiej odbudowy zniszczeń spowodowanych wojną, struktura gospodarstwa leśnego z naturalnych przyczyn nie tylko nie daje tej możności – lecz odwrotnie w okresach powojennych nakłada na losy krajów zniszczonych wojną nowe częstokroć nieznośne ciężary świadczeń

1 Przekreślona pierwotna wersja tytułu wystąpienia, która brzmiała „Szkody wojenne w polskim gospodarstwie leśnym". Pod takim tytułem opracowanie jest dostępne w innych aktach (por. AAN, ML, 55, bp). Prezentowana wersja zawiera odręczne poprawki autora.

na rzecz odbudowy kraju, tak, że okresy powojenne są niejednokrotnie dla gospodarstwa leśnego równie ciężkie jak okresy wojenne. Jeżeli dodamy, że w okresach powojennych, las, mimo wojennego zniszczenia, nie posiada możliwości należytego pielęgnowania lub ochrony, że jest narażony na rozmaite poważne dalsze szkody w wyniku braku możliwości nadzoru czy normalnego wzrostu przestępczości, stanie się jasne, że dokładne określenie całokształtu szkód wojennych nie może się ograniczać tylko do opisania bezpośrednich wyników działań wojennych, lecz musi ująć także skutki i rezultaty wojny i jej wpływ na całość gospodarstwa leśnego, w związku z rolą jaką to gospodarstwo odgrywa w ramach całości gospodarstwa społecznego.

Tak samo krótki okres dzielący lata I wojny światowej od okresu II wojny, okres, który w gospodarstwie leśnym nie odgrywa istotnej roli, albowiem zarówno I jak i II wojna skupiły się w przeważającej części na tej samej dojrzewającej generacji drzewostanów, nakłada na nas obowiązek przedstawienie również i szkód, poniesionych przez polskie gospodarstwo leśne w wyniku I wojny światowej.

Ten punkt widzenia będzie zrozumiany, jeżeli uwzględnimy fakt, że Polska nie otrzymała od niemców żadnych odszkodowań za olbrzymie spustoszenia, poczynione przez nich w latach 1914–1918.

Skutki I i II wojny światowej — które uwydatnią się dopiero w przyszłości, już w obecnej chwili zlewają się w jedną nierozerwalną całość; zniszczenia drugiej wojny potęgują wpływ zniszczeń 1 wojny, np. oczekiwane i pojawiające się inwazje owadów będą miały o wiele bardziej destruktywny wpływ na drzewostany wyniszczone I wojną, czy dalszą katastrofę inwazji owadów po 1 wojnie, niż na drzewostany zdrowe.

Dlatego też tylko takie łączne ujęcie całego zagadnienia będzie w stanie dać choćby przybliżone pojęcie o rzeczywistych rozmiarach szkód spowodowanych w dziedzinie gospodarstwa leśnego w Polsce — wojnami światowymi.

Garść danych statystycznych zilustruje znaczenie lasów polskich w ekonomice kraju, zaczerpnięto je tym razem ze źródeł polskich, nadmieniam jednak, że w dalszym ciągu w miarę możliwości korzystać będziemy z danych literatury niemieckiej, ponieważ te ostatnie nie będą mogły być pod względem wiarygodności ze strony niemieckiej kwestionowane. Nauka leśnictwa i statystyka niemiecka ma za sobą tradycje gruntowności i solidności. Właściwości te przydadzą się dla obiektywnego i bezstronnego określenia ogromu szkód i nieszczęść zawinionych przez ich autorów.

W granicach Rz[eczpos]plitej Polskiej z 1939 r. przypadało na lasy 8,623.900 ha, czyli 22,2 procent powierzchni kraju. Z powyższej ilości około 5.000.000[2] ha na ziemiach zachodniej Białorusi i Ukrainy, które

2 Według dokładnych obliczeń z dokumentu nr 15 jest to 4.711.600 ha.

w r. 1939 przyłączyły się do Związku Radzieckiego i z tego powodu nie wchodzą w zakres naszych rozważań. W granicach Państwa pozostaje około 3.624.000 ha lasu.
Według danych statystyki niemieckiej (K. Mantel Forstpolitik Neudamm 1942) przypadało na Generalne Gubernatorstwo i ziemie włączone do Rzeszy 3.593.000 ha, o 19,8% lesistości i zaledwie 0,17 ha na głowę mieszkańca. Przedwojenne lasy polskie produkowały łącznie 16.407.000 m3 w t[ej] l[iczbie] 10.244.000 m3 drewna użytkowego, zaś 6.163.000 m3 drzewa opałowego, a z tej ilości przypadło na wymienione lasy wyłączone produkcja, w ilości około 7.457.000 m3 w t[ej] l[iczbie] ok. 4.333.000 m3 drzewa użytkowego i 3.135.000 m3 drzewa opałowego. Te lasy pozostające w granicach Państwa Polskiego przypadało więc w roku gospodarczym 1937/38 (bez Lasów Ziem Odzyskanych) roczna produkcja w ilości około 9.000.000 m3 w t[ej] l[iczbie] około 6.000.000 m3 użytku i 3.000.000 m3 opału.
Suma ta nie jest równoznaczna z etatem rębnym wymienionych lasów w roku 1939, albowiem w lasach prywatnych miały miejsce nadmierne wyręby. Etat lasów wchodzących w skład odrodzonej Polski wynosi - bez Ziem Odzyskanych według danych generalforstmeistera Alpersa[3] w roku 1941 7,5 milionów m3 (Generalne Gubernatorstwo[4], włączone ziemie wschodnie).
Z ogólnej powierzchni 3.623.000 ha przypadało na Lasy Państwowe ok. 1.500.000 ha czyli ok. 41%. Drobne powierzchnie lasów poniżej 50 ha nie są włączone. Z przytoczonych powyżej danych oficjalnych wynika, że produkcja lasów polskich pozostałych w granicach państwa wynosiła przed wojną w lasach państwowych 2,87 m3 z 1 ha, w lasach prywatnych 1,47[5] m^3, a średnio ok.[6] 2 m^3 z 1 ha. Dochód Lasów Państwowych wynosił w r.1938 brutto 339,6[7] milionów złotych z drewna wszelkiego (w t[ej] l[iczbie] 76,7 mil. zł) drewna przeznaczonego do dalszego przerobu plus 22,9 mil. zł dochodu z ubocznych użytków, czyli łącznie dochodu brutto 362,5 milionów złotych, czyli 108,50 zł od hektara brutto.
Dla lasów pozostających w granicach Państwa wynika z tego, że o ile chodzi o lasy państwowe, dawały one łącznie około **162 milionów** zł. dochodu. Wobec braku odpowiednich danych dla lasów niepaństwowych, należy przyjąć szacunkowo, że dochód ich wynosi jak powyżej wspomniano 1,47 m^3 z 1 ha × 33 zł 45 gr., średnia wartość brutto 1 m3 wyproduk[owanego] drewna czyli dochód z 1 ha wynosił w lasach prywatnych brutto okrągło 50 zł.

3 W oryginale odnośnik do Alpers der Vierjahresplan 1941
4 W oryginale General Gouvernement
5 W oryginale przypis: Badania Komisji Ankiet I.L.W. Warszawa 1928
6 Dopisano odręcznie.
7 W oryginale przypis: Mały rocznik statystyczny m.w. 1939

Razem więc dochód brutto wymienionych lasów polskich wynosił bez lasów Ziem Odzyskanych w roku 1938 około 321.000.000 zł.
Średnią wartość produkcji drzewa w roku 1938 oblicza się jak następuje.
Przy ogólnym dochodzie z użytków drzewnych 339,6 milionów dochód z 1 ha wynosił średnio 102 zł. dla lasów państwowych i 50 zł. Z 1 ha dla lasów niepaństwowych.
Łącznie więc (1.500.000 ha × 102 zł) + (2.123.000 ha × 50 zł. Lasy niepaństwowe) przeciętna wartość drzewo wszelkiego rodzaju wyniosła 259.150.000 złotych. 9.000.000 m3 = 28 zł 80 gr. z 1 m3, a przyjmując średnią wartość opału w r. 1938 na 10 zł. na m3 oblicza się przeciętną wartość drzewa użytkowego na około 35 zł. z 1 m3. Średnią wartość jednego m3 sprzedanego drzewa wynikło również z porównań danych „Małego rocznika statystycznego" na rok 1939. Globalna suma bowiem uzyskana ze sprzedaży drzewa wszelkiego przez Lasy państwowe w r. 1939 wyniosła **339,6** milionów złotych, przy tym Lasy Państwowe sprzedały masę drewna 10,4 mln m3 i uzyskały średnią cenę brutto na pniu **32,25** zł.
Średnią wartość brutto 1 m3 kubicznego wyprodukowanego w lasach polskich należy w r. 1938 przyjąć na okrągło **30 zł. za 1 m3**.
Cena to nie jest jednak miarodajna, albowiem przed wojną lasy w Polsce sprzedawały drzewo częstokroć na pniu i zbyt tanio. Ceny uzyskiwane były więc nieodpowiadające rzeczywistej wartości.
Celem orientacyjnego ustalenia prawdziwej wartości należy zastosować ceny obowiązujące na rynku okupanta i konsumenta w 1939/40 tzn. niemiecki cennik „Homa" lub nawet o wiele od niego niższy i polską, własności leśnej krzywdzącą, cenę obowiązującą w G[eneralnym] G[ubernatorstwie] w 1939/40.
Dochód netto w okresie okupacji oblicza się w następujący sposób:
1) Stosownie do przytoczonych danych roczny przyrost przyjęty przez 4-ro letni niemiecki plan dla G[eneralnego] G[ubernatorstwa] wynosił 2 m3 z 1 ha.
Z długich danych tablic zamożności Feistmantla i Mockera odpowiada temu przyrostu zapas 176 m3 na 1 ha dla sosny V kl. bonitacji – oraz – 190 m3 dla świerka w średnim zapas 186 m3 na 1 ha (80–100 l). Stosując obowiązujący w Generalnym Gubernatorstwie w okresie wojny cennik (Holzmarkt und Preisregelung 15/IX/1939) Grupa VII dla Kl. Homa 1 b – 4 średnio 20 marek czyli 40 zł 22 gr. za 1 m3 dochodzimy tak samo po uwzględnieniu redukcji na przypadającą ilość opału do ceny 33 zł **netto na pniu.**
Zaś według cen obowiązujących w G[eneralnym] G[ubernatorstwie] w czasie okupacji – po wprowadzeniu redukcji odpowiedniej na przypadającą masę opału 26 zł za 1 m3 na pniu średnio.
Cena ta jednak jest również nieuzasadniona, wynikająca z zasadniczo wrogiego nastawienia okupanta, albowiem nie ma powodu dla którego

cennik G[eneralnego] G[ubernatostwa] miał być niższy od cennika w Rzeszy (Homa). W r. 1942 cennik drzewa dla G[eneralnego] G[ubernatostwa] został podwyższony i prawie zrównany z Homą[8].

Dla dalszych obliczeń przyjmujemy więc cennik Homa.

Wartość globalną lasów otrzymamy w następujący sposób:

Obliczony przez niemiecki plan czteroletni etat 7.500.000 m3 rosnąc przedstawia zatem wartość 7.500.000 × 33 zł = 247.000.000 zł.

Roczny dochód netto kapitalizuje się według „Einheitsbewertung forstwirtschaftl. Betriebe 1934", przewidującej stopę procentową 3,3% -2% z średnio stopę 2,6% i według wzoru R = x/0,0p, czyli 247.000.000/0,026 wobec czego dochodzimy do wartości około 9 miliardów złotych (bez lasów Ziem Odzyskanych).

Obliczenie powyższe dotyczy tylko wartości **użytkowej** drzewostanów, a nie dotyczy ich wartości przy likwidacji. Wartość ta jest wielokrotnie wyższa (Wyrok Reichsfinshof[9] z 24 II 1934) wynika ona z sumy pełnej wartości rynkowej, a nie z dyskontu.

Lasy pozostające w granicach Państwa składają się z drzewostanów sosnowych w około 70%, z drzew świerkowych 10%, jodłowych 5% z liściastych ok. 15% (Mały rocznik statystyczny).

Według Annuaire international forestier[10] (Rzym 1936) procent drzew iglastych wynosił ok. 73%, a liściastych 27%, są to dane niedokładne.

Z lasów tych przypada w/g Mantla[11] 6% na pow. niezalesione, 55% na młodniki do 40 lat, 27% na drzewostan dojrzewający 41–80 lat, 12% na drzewostan powyżej 80 lat.

W samych tylko lasach państwowych wyrębem w latach 1933–1938 rocznie ok. 23.000 – 25.000 ha rocznie, a zalesiono 42.000 – 34.000 ha rocznie.

Znaczna nadwyżka zalesień nad wyrębem wynikła ze skutków I wojny światowej, dokładnych danych dla lasów niepaństwowych brak.

Kilku uwag jeszcze o stanie lasów omawianych przed I wojną światową.

Według v.Bergha[12] lesistość byłego zaboru rosyjskiego wynosiła w roku 1866 33% kraju, podczas gdy w roku 1939 obniżyła się do 22,2% kraju.

8 W oryginale przypis Wald und Holz 1942 Nr. 14/15.

9 Prawdopodobnie chodzi o Reichsfinanzhof- Najwyższy Sąd Finansowy Rzeszy.

10 Prawdopodobnie chodzi o Annuaire international de statistique forestière.

11 W oryginale przypis Mantel Forstpolitik Neudomm 1943.

12 W oryginale przypis 1/ v. Berg Monatsschrift für Forst und Jagdwesen 1866. Chodzi o pracę niemieckiego leśnika Carla Heinricha Edmunda von Berga ((1800-1874).

Pod tym względem Polska stoi w roku 1939 na 13 miejscu w Europie. Na głowę mieszkańca przypadało: w r. 1930 0,51 ha[13], zaś w roku 1911 – 0,59 ha[14]. Według Endresa i Marcheta, lasy byłej tzw. „Galicji" dawał roczny przyrost 3,7 m3 z 1 ha; zaś w Królestwie Kongresowym 3,2 m^3 z 1 ha. **Lesistość obniżyła się w ciągu i w okresie I wojny światowej i jej skutków — absolutnie o ok. 40%,** a relatywnie o ok. 20%. Przyczyniły się do tego stanu w bardzo znacznym stopniu szkody I wojny światowej[15].

Według częściowych ogłoszonych szacunków (m.in. Stankiewicz) wyniosła produkcja np. okręgu Suwalskim 3 1/2 m^3 z ha rocznie, przeciętnie nietypowa we wszystkich nadleśnictwach wynosiła co nie mniej niż 3 m^3 z 1 ha rocznie. Należy więc przyjąć, że produkcja lasów polskich obniżyła się o ok. 30%.

Tego rodzaju katastrofalne rezultaty wynikły w pierwszym rzędzie ze skutków I wojny światowej. Przy normalnym – zgodnym z zasadami prawa międzynarodowego administrowaniu lasami polskimi w okresie wojennej okupacji, straty te, choćby się znacznie ograniczyć lecz niestety zaborczość i zachłanność nie była monopolem narodowego socjalizmu. Stosowano ją zarówno za Wilhelma, jak i za Weimarskiej republiki — zwłaszcza w sprawach dotyczących mienia Polskiego.

Niestety brak dotyczącej literatury naukowej w powojennych obecnych warunkach, nie pozwala dokładnymi źródłami poprzeć powyższe twierdzenie. Dla przykładu jednak podajemy zdanie „Klassyka" niemieckiej polityki leśnej Endresa — który w swojej cyt. „Forstpolitik" w r. 1922 stwierdza, że „jak długo możliwe jest dewastację i modernie użytkować lasów wschodnich, tak długo należy z tych możliwości wydatnie korzystać, a własne, niemieckie lasy oszczędzać".

Największy z punktu widzenia przyrodniczego najcenniejszy rezerwat lasów polskich, Puszcza Białowieska, był, jak to stwierdza Escherich[16] obiektem bezwzględnego rabunkowego ataku, w okresie I wojny, ze strony niemieckich okupantów, rozbudowa ogromnych urządzeń przemysłowych i transportowych dokonanej przez rząd niemiecki w tym czasie, świadczy o tym, że zamierzone było już w tym okresie zupełne wyniszczenie tych cennych, rzekomo gospodarczo niemieckiego wygodnie położonych lasów polskich.

Wreszcie charakterystycznym jest fakt, że już w I wojnie światowej władze niem. „General-Gubernatorstwa" w zupełności nie brały pod uwagę jakiegokolwiek ograniczenia użytkowania; choćby w formie prowizorycznego

13 W oryginale przypis 2/ Miklaszewski Lasy i Leśnictwo w Polsce W-w 1928

14 W oryginale przypis 3/ Jeżegodnik Lesnjawo Departamentu Leningrad 1911

15 Dopisane odręcznie.

16 W oryginale przypis Die Forste v. Białowież in deutscher Militärverwaltung Berlin 1917 /

ograniczenia rozmiarów użytkowania, lecz prowadziły z całą bezwzględnością tzw. „Bedarfswirtschaft" (termin wszędzie w literaturze niemieckiej tego okresu spotykany) na terenie całej okupacji w Polsce.

Jak wynika z przytoczonej publikacji o Białowieży, wielkiej wartości naukowej, były np. skrupulatnie badane szkodniki owady Puszczy Białowieskiej przez wybitnego niemieckiego etnologa prof. Eschericha[17] – podczas wojny majora i kierownika wojskowego zarządu Puszczy Białowieskiej. Mimo znacznego wysiłku w kierunku naukowo-badawczym, nie wydano w latach 1915–[19]18 ze strony niemieckiej ani jednego zarządzenia dla zwalczania rozszerzania inwazji owadów w tym okręgu. Jest to metoda dobrze nam znana.

Po uchwałach Konferencji w Poczdamie Polska, ustąpiwszy uprzednio jak już wspomniano ok. 5.000.000 ha[18] lasu, na rzecz Białoruskiej i Ukraińskiej SSSR, odzyskała z powrotem ok. 2.727.000 ha lasów, położonych na ziemiach na zachód od rzek Odry i Nysy. W tej liczbie mieści się (według obecnego stanu) około 2.300.000 ha lasów państwowych, oraz około 427.000 ha lasów niepaństwowych, ok 86% stanowi lasy iglaste przeważnie sosnowe, zaś ok. 14% lasy liściaste. Według Mantela, średni przyrost tych lasów wynosi przeciętnie 3,3 m3.

Porównanie i przeciwstawienie ogólnego znaczenia i wartości lasów odzyskanych i odstąpionych jest zagadnieniem trudnym. Z dotychczasowych uwag można jednak wnioskować, że lasy odzyskane mogą dać 7.000.000 m3 rocznego przyrostu, podczas gdy lasy odstąpione dawały 7,5 milionów metrów rocznego przyrostu, przy tym należy uwzględniać, że 1) lasy odstąpione dawały lepsze i cenniejsze sortymenty drewna, 2) znaczna powierzchnia zalesień w lasach odłogowanych daje dobre możliwości intensyfikacji gospodarstwa na przyszłość, podczas gdy lasy odzyskane osiągnęły już maksimum, 3) stopień i wartość uprzemysłowienia jest większa w lasach odzyskanych niż w lasach odstąpionych, 4) położenie geograficzne lasów odzyskanych jest lepsze niż położenie lasów odstąpionych, 5) przemysł drzewny lasów odzyskanych jest wyżej postawiony niż część białoruska przemysłu lasów odstąpionych.

Analiza powyższego zagadnienia wychodzi poza ramy naszych rozważań. Należy jednak stwierdzić, że **2.787.000 ha lasów odzyskanych nie**

17 Autor pomylił braci Escherich. Kierownikiem wojskowego zarządu Puszczy Białowieskiej był dr Georg Escherich (1870–1941). Etnologiem, który badał owady w puszczy, był jego brat Karl (1871–1951). Por. Paweł Samuś, „Kulturtraegerzy i dziewicza natura Puszczy Białowieskiej. Przypadki podczas Wielkiej Wojny (1914–1918)," w *Oblicza wojny*, t. 2: *Armia kontra natura*, red. Tadeusz Grabarczyk, Magdalena Pogańska-Pol (Łódź: Uniwersytet Łódzki, 2020), 197–223.

18 Według dokładnych obliczeń z dokumentu nr 15 jest to 4.711.600 ha.

stanowi pełnego ekwiwalentu za odstąpienie 5.000.000 ha lasów[19] na rzecz Ukrainy i Białoruskiej SSSR, w żadnym wypadku nie może się równać odszkodowaniom, poniesionym przez Rzeczpospolitą, straszliwe szkody w dziedzinie gospodarstwa leśnego; za szkody, które zbliżają się do zupełnej likwidacji ważnego działu gospodarstwa społecznego, który jeszcze w [19]28 roku produkował 25% strony czynnej polskiego bilansu handlowego[20].

Wreszcie kilka danych o przemyśle drzewnym związanym z produkcją lasów polskich. W roku 1934 przemysł polski wyprodukował około 14 milionów m3 rozmaitych metrów tartych o wartości (r.1937) 313,3 milionów złotych. Obejmował on 2625 rozmaitych zakładów i zatrudniał około 53.000 robotników (r.1937). Wartość wywozu wynosiła w roku 1937 — 203 miliony złotych, czyli 19% strony czynnej bilansu handlowego[21].

Na ziemiach odzyskanych znajdowało się w r. 1938/39[22]

	Ilość tartaków na 1000 ha	Ilość zatrudnionych na 1 tartak	Ilość Ps.
1) Dolny Śląsk	0,2	11,4	48.2
2) Górny Śląsk	0,1	19,2	66.3
3) Pomorze	0,1	10,1	5.27
4) Graniczne Prusy Zach[odnie][23]	0,1	17,4	70.6

Przeprowadzone w roku 1945 przez Ministerstwo Leśnictwa badanie przemysłu drzewnego na Ziemiach Odzyskanych wykazały, że w obecnej chwili znajdują się

19 Według dokładnych obliczeń z dokumentu nr 15 jest to 4.711.600 ha.

20 W oryginale przypis do Badania Komisji Ankiet W-wa 1928

21 W oryginale przypis do Mały rocznik statystyczny W-wa 1939

22 W oryginale przypis do R. Mantel Holzmarktlehre

23 Grenzmark - prowincja Prus w latach 1922–1938 utworzona z części Prus Zachodnich i Prowincji Poznańskiej, które nie powróciły do Polski po traktacie wersalskim. Stolicą prowincji była Piła. W 1933 roku prowincja miała powierzchnię 7695 km² i liczyła 337 578 mieszkańców.

	Tartaki	Inne zakłady przemysłu drzewnego	Razem	% ilości całego kraju
a) Ziemie Odzyskane	770	490	1260	42%
b) Polska Centralna	1400	340	1740	58%

Podczas gdy obszar leśny Ziem Odzyskanych wyraża się liczbą około 41% lesistości całego kraju.
Jak wynika z powyższych danych Ziemie Odzyskane posiadają mniejszą ilość tartaków w stosunku do całej Polski i do posiadanych lasów.
Z powyższej ilości, stan techniczny tartaków po wojnie pozwolił uruchomić dotąd w Administracji Lasów Państwowych zaledwie 10% tartaków i 15% traków. Projektuje się uruchomienie dalszych 37% ogólnej liczby tartaków, lecz uruchomienie to napotyka na znaczne trudności, w rezultacie zniszczeń wojennych.
Przytoczyliśmy szereg danych statystycznych dających pojęcie o ogromie katastrofy, która dotknęła polskie gospodarstwo leśne.
Odrębne znaczenie tej katastrofy widoczne jest przy przeciwstawieniu średniego przyrostu z 1 ha 3,5 m3 w r.1914; 2,0 m3 w r.1928 i przyrostu poniżej 1,0 m3 w r. 1946.
Karygodny zamach na fundamentalną podstawę majątku i dochodu społecznego, popierany jak w dalszym ciągu wykażemy z pełną premedytacją i świadomością oraz przez wstępne badania naukowe, że Lasy Polskie nie są w stanie pokryć nawet zapotrzebowania rynku krajowego, stanowi poważne przestępstwo z punktu widzenia prawa międzynarodowego;
Przestępstwo to następująco ocenił Dyrektor Biura Prawnego Ministerstwa Leśnictwa p. Stankiewicz.

„Zajęcie obszarów Państwa Polskiego przez zbrojne siły niemieckie w roku 1939, administracja zajętych terytoriów przez władze niemieckie oraz sposób traktowania ludności tych terytoriów w całym swoim przebiegu były nieustannym gwałceniem obowiązującego prawa międzynarodowego, w szczególności zarówno praw i zwyczajów wojny, powstałych ze współżycia narodów, jak też i umownych praw wojny, powszechnie obowiązujących w wyniku zawartych konwencji międzynarodowych, a przede wszystkim konwencji Haskich, podpisanych między innymi i przez Rzeszę Niemiecką w dn. 18 X 1907 r. w Hadze".

Stąd też nie jest możliwe rozważenie działalności władz niemieckich sprawujących administrację terytoriów polskich w r.1939, w granicach wyżej przytoczonych norm prawnych, a raczej może mieć miejsce jedynie sprecyzowanie, w stosunku do określonych kompleksów zagrabionych, w jakiej mierze właściwe normy prawne zostały naruszone i w jakich rozmiarach służy zażądanie roszczeń i odszkodowanie.
W zakresie polskiego gospodarstwa leśnego okupant zastał na terytoriach polskich stosunki własnościowe tego rodzaju, że około jednej trzeciej lasów polskich stanowiło własność Państwa, pozostało zaś część należała do właścicieli prywatnych, instytucji samorządowych, społecznych, religijnych itp. Przemysł drzewny tylko w nieznacznym odsetku stanowił własność Państwa, pozostały zaś należał przeważnie do osób prywatnych.

Zagospodarowanie lasów państwowych i prywatnych było zapewnione właściwymi przepisami prawnymi i prowadzeniem gospodarstw przez fachowy personel administracyjny lasów państwowych oraz przez nadzór odpowiednich organów administracji państwowej nad lasami prywatnymi.

Zgodnie z postanowieniami umów międzynarodowych, okupanta obowiązuje całkowite poszanowanie własności prywatnej, gmin oraz wszelkiej innej własności niepaństwowej.

W stosunku do własności państwowej prawo haskie upoważniało okupanta jedynie do dyspozycji własnością ruchomą, własność nieruchomą zaś Państwa, mogła być użytkowana wyłącznie bez naruszenia substancji. Na ziemiach polskich władze niemieckie zastosowały wbrew prawu haskiemu, okupację aneksyjną (ziemie wcielone do Rzeszy) względnie specjalną, o charakterze zbliżonym do aneksyjnej (ziemie Generalnej Guberni). Przy wykonywaniu administracji krajów zajętych władze niemieckie w stosunku do ludności, wbrew prawu haskiemu, nakazującemu zabezpieczenie porządku publicznego, praw rodzin, życia obywateli, mienia prywatnego, stosowały politykę eksterminacyjną, dążącą do wyniszczenia ludności miejscowej przy konfiskacie mienia prywatnego.

W stosunku do lasów nastąpiło niemal powszechne objęcie lasów prywatnych pod zarząd państwowy oraz dewastacyjną gospodarkę leśną, polegającą przede wszystkim na pobieraniu wielokrotnych etatów rębnych i uszczupleniu substancji lasów.
Konwencja haska nakłada na stronę wojującą, która pogwałciła przepisy o prawach i zwyczajach wojny, obowiązek odszkodowania przez pokrycie wyrządzonych szkód i strat.
Jest rzeczą niewątpliwą, że z mocy praw haskich na okupancie niemieckim ciąży obowiązek odszkodowania za wszelkie przychody pobrane z lasów niepaństwowych, jak również wyrządzone w tych lasach szkody, nie wyłączając normalnych etatów rębnych. Nie budzi dalej wątpliwości

obowiązek pokrycia wszelkich strat, wyrządzonych w lasach państwowych, wykraczających poza normalny etat rębny, jak i przypadło do pobrania przy prowadzeniu prawidłowej gospodarki leśnej.

Jednakże i w stosunku do wartości tych normalnych przychodów z lasów państwowych, stanowiących drobną część strat poniesionych przez całe polskie gospodarstwo leśne, powstaje zagadnienie, czy te przychody istotnie mogły być pobrane w granicach prawa haskiego przez okupanta, który pogwałcił wszelkie najbardziej nawet prymitywne zwyczaje i normy prawne, obowiązujące strony wojujące.

Nie jest do pomyślenia przyjęcie zasady, aby z uprawnień prawa międzynarodowego można korzystać państwu, które o liminie odrzuciło przestrzeganie w wojnie wszelkich zasad prawnych, co pociąga za sobą uznanie, iż Państwo Polskie nie jest związane w stosunku do niemiec postanowieniami prawa haskiego.

Należy zatem dojść do przekonania, że polskie gospodarstwo leśne powinno otrzymać ekwiwalent wszelkich przychodów, pobranych przez okupanta, jak również wyrządzonych szkód i strat, nie wyłączając wartości etatów rębnych, pobranych z przedwojennych polskich lasów państwowych w granicach normalnej gospodarki leśnej.

Przegląd szkód, poniesionych przez gospodarstwo leśne w skutkach I wojny światowej.

Nim przystąpimy do omawiania rozmiaru szkód wojennych z 1 i 2 wojny światowej, pragniemy poświęcić kilka uwag metodzie badania tych szkód.

Jeżeli chodzi o II wojnę światową, materiały dotyczące szkód bezpośrednich, zaczerpnięte są z danych Ministerstwa Leśnictwa, które w porozumieniu z Biurem Odszkodowań Wojennych zarządziło dokładne i wyczerpujące badanie szkód wojennych we wszystkich dotkniętych wojną jednostkach administracyjnych L[asów] P[aństwowych]. Wyniki tych badań, przedstawione są w załączonych zestawieniach szkód wojennych.

Dotyczą one tylko **lasów państwowych, będących obecnie własnością Państwa,** a niestety nie jest nimi objęta powierzchnia ok. 1.000.000 ha lasów będąca własnością niepaństwową.

Materiały te mają charakter bardzo wyczerpujący, szkody zestawione są według oddziałów i nadleśnictw. Dotyczą one tylko szkód bezpośrednich, tj. szkód już w obecnej chwili stwierdzić się dających, są one w rozporządzeniu Min. i mogą być w krótkiej chwili przedstawione.

Dane dotyczące I wojny światowej pochodzą z książki autora, wydanej w roku 1929 p.t. Wpływ wojny światowej na leśnictwo wschodniej Europy. Praca ta, przyjęta i drukowana przez niemiecki Instytut Lasowy we Freiburgu i podpisana przez odpowiedzialnych referentów prof. Chr[istana]

Wengera i Henryka Webera, znanych wybitnych specjalistów urządzeń i polityki leśnej, nie może być wobec tego co do wiarygodności kwestionowana ze strony niemieckiej.
Dane dotyczące Ziem Odzyskanych są traktowane oddzielnie na skutek zrozumiałych trudności, związanych z organizacją i zagospodarowaniem tych lasów, są one jeszcze nie pełne i winny być w późniejszym czasie uzupełnione.
Moment w którym padły pierwsze strzały w lasach polskich w sierpniu 1914 r. rozpoczął tragiczny rozrachunek strat polskiego leśnictwa.
W wyniku nacisku wojsk rosyjskich cofnęła się armia Austriacka aż do bram Krakowa, dopiero po bitwie pod Limanową ustąpił niebezpieczeństwo zajęcia Krakowa. Maj 1915 r. przyniósł ofensywę austriacko-niemiecką pod Gorlicami, w wyniku której armia rosyjska cofnęła się na linię Zbrucz, Stryj, Trembowla, Husatyn, Zborów, Barszczów.
W r. 1916 armia rosyjska odbiła częściowo Beskidy Wschodnie, poczem nastąpiły walki pozycyjne, aż do ofensywy Brusiłowa z r. 1917, w wyniku której wojska rosyjskie zajęły Kałusz. W roku 1917, w wyniku ciężkich walk wojsk rosyjskich zmuszone były wycofać się z Ziem Polskich.
Skutki tych walk były straszliwe. Miasta jak Gorlice, Halicz, Zborów zostały zupełnie zniszczone. W okręgach Jarosławia, Niska, Cieszonowa, Zborowa zniszczona w znacznej większości osiedli ludzkich. W czasie działań austriacko-niemieckich spaliło się w zupełności około 18.000 ha lasów w okolicach Niska i Jarosławia; jak w ogóle w pierwszym rzędzie gospodarstwo leśne padło w ofierze działań wojennych.
Szkody wojenne dzielimy na 2 kategorie, a mianowicie:
1. szkody bezpośrednie:
a) zniszczenie drzewostanów,
b) zniszczenie gleb,
c) zniszczenie budynków leśno-gospodarczych,
d) zniszczenie zakładów przemysłowych,
e) zniszczenie urządzeń (dróg lądowych i wodnych),
f) zniszczenie środków transportowych,
g) zniszczenie urządzeń biurowych, maszyn i inwentarza technicznego,
h) zniszczenie planów gospodarstwa leśnego,
i) zniszczenie z zakresu łowiectwa, rybołówstwa, żywicowania.
k) zużycie remanentu pozostałego z dnia 1 IX 1939 r. przez okupanta, zainkasowanie sum wierzytelnych itd.
2. Pod szkodami pośrednimi rozumiemy:
a) skutki niemożliwości systematycznego odnowienia lasów przez szereg lat,
b) pogorszenie warunków siedliskowych,

c) inwazje owadów w wyniku działań wojennych oraz w wyniku predyspozycji powstałej na skutek ranienia drzew kulami,
d) zmniejszenie odporności przeciw wiatrom i burzom w wyniku nieplanowego wyrębu w wnętrzach drzewostanów, w wyniku budowy okopów, bunkrów itd. w wnętrzu lasu,
e) szkody wynikłe z braku nadzoru lasu, kradzieże i rabunki
Przedstawione w załączeniu tablicy 1,2,3[24] dają pojęcie o rozmiarach strat w lasach państwowych (częściowo) Polski według dzielnic. Pochodzą one z Ministerstwa Rolnictwa w Warszawie, są jednak fragmentaryczne i niepełne, ponieważ ówczesne Ministerstwo Rolnictwa nie zatrudniło się w ustaleniu rozmiaru szkód, oraz nie umiało rewindykować należnego za dewastację lasów odszkodowania. Na podstawie danych Głównego Urzędu Likwidacyjnego ścięto przez okupację niemiecką:

1) w Polsce Kongresowej	6.578.806 m3
2) dla węzłów kolejowych niemieckich	254.376 m3
3) z ob[ecnych] tartaków pracujących dla władz okupacyjnych	W25.311.000 m3
Razem	32.454.182 m3

w tej liczbie włączone są lasy prywatne. Wyrąb dokonano na przestrzeni 354.757 ha, która przy średnim przyroście 3 m3 z 1 ha produkowała rocznie 1.064.271 m3. Ilość wyrębów w Kongresówce odpowiada zatem 30 rocznym etatom, rosnącym na przerąbanej powierzchni. Niestety nie mamy dokładnych danych co do ówczesnej wartości tego wyrębów. Wobec nie zapewnienia odszkodowania przyjmuje się średnią wartość **obecną** według powyżej podanej średniej ceny „Homa", t.j. 33 zł. na pniu. Według tej oceny wartość wyrębnych 32 milionów metrów wyniosła 1.070.968.000 złotych.

Ilość 30 etatów pełna jest również w literaturze przez Czernikowa[25]. Według zestawionych zestawień pochodzących z odrębnych źródeł Ministerstwa Rolnictwa, tylko na lasy państwowe w Król[estwie] Kongresowym przypadło 16.198.053 m3 z powierzchni wyrąbanej 178.000 ha.
Przyjmując średni przyrost 2,5 m3 z 1 ha na ogólnej powierzchni lasów Król[estwa] Kongr[esowego] 2.370.000 ha, które produkowały rocznie 5.925.000 m3 należy stwierdzić, że zapas drzewny Król[estwa] Kongresowego obniżył się w wyniku I wojny światowej o 5 1/2%. Gdy chodzi o stratę finansową stwierdzoną w rezultacie ocen Min[inisterstwa] Roln[olnictwa], że tylko w lasach państwowych wynikła szkoda — w przeliczeniu na ówczesne dolary 74.000.000 dolarów złotych.

24 Brak załączników w teczce.
25 W oryginale przypis Czerników Lasy i ich zniszczenie w czasie okupacji W-wa 1921

Ponieważ wartość księgowa Lasów Państwowych wynosiła w Król[estwie] Kongresowym[26] 428.202.426 złotych rubli, przeto wartość lasów państwowych obniżyła się wskutek wyrębów tylko (nie wliczając pośrednich szkód) o ok. 35%.

Jak z powyższego wynika na dostawy na rzecz okupantów z lasów Państwowych, okrągło 16.000.000 m3, ponieważ przeciętna ówczesna cena wynosiła b. złotych rubli za 1 m3, a wartość lasów prywatnych oceniana była na 377.000.000 zł rubli[27], i przeto wartość lasów prywatnych obniżyła się o ok. 42%.

Do powyższego należy dodać, że lasy Król[estwa] Kongresowego dostarczyły okupantom 9.351.102 kg żywicy. Przyjmując, podaną przez Tubeufa wydajność około 100 g żywicy na drzewo należy uznać, że około 90.000 drzew obniżyło swą wartość o 15%.

Przy średniej kubaturze 1 m3 i średniej cenie 3 dolary za 1 m3 odprawia to w dalszej stracie w sumie 350.000 dolarów w zł.

Po pierwszej wojnie światowej, niemieckie władze okupacyjne wykazały dość znaczne inwestycje w tartakach, kolejkach leśnych itd. Inwestycje te częściowo kompensują straty, poniesione w budynkach i urządzeniach technicznych.

Łącznie należy przyjąć, że w wyniku 1 wojny światowej lasy Królestwa Kongresowego poniosły straty bezpośrednie w sumie 150.035.000 dolarów złotych, czyli 1.334.311.500 złotych w złocie.

W Małopolsce (byłej „Galicji") szkody wojenne były również bardzo znaczne. Charakteryzuje je, jeżeli chodzi o lasy państwowe, również niezupełne zestawienie 2[28].

Straty wojenne były zestawione w latach 1920–21 przez Inspekcję Leśną, w lasach prywatnych, te niepełne i nieukończone badanie wykazuje szkody tylko we wschodniej Małopolsce w sumie 290.000.000 koron złotych.

Według obliczeń ówczesnej Centrali dla odbudowy kraju zniszczono zupełnie lub częściowo 160.000 ha lasu. Poza tem 194.000 ha było zaatakowanych przez wynikłą w skutkach wojny inwazję owadów (z tego 30% odnosi się do młodników).

Ogólna suma szkód była oceniona w wym[ienionych] szacunkach w lasach prywatnych na 1.627.000.000 koron papierowych. Wobec wahań kursowych w okresie wojny przeliczenie tej sumy na złote w złocie nie jest możliwe.

W lasach państwowych Małopolski, jak wynika z załączonego zestawienia, same tylko wyręby przedstawiały w/g danych Ministerstwa Rolnictwa wartość 11.019.849 koron złotych. Ponieważ wartość kapitału

26 W oryginale przypis Polski Rocznik Statystyczny 1916
27 W oryginale przypis Polski Rocznik Statystyczny — Warszawa 1916
28 Brak załącznika w teczce.

zapasu drzewnego wynosiła według ksiąg austr[iackiej] Dyr[ekcji] Lasów 95.187.089 koron w złocie. Wartość kapit[ału] zapasu drzewnego Małopolski obniżyła się zatem o ok. 12%.

Do tego dochodzi wartość rekwizycji, budynków według załączonego wykazu itd., że straty państwowe bezpośrednie w lasach państwowych Małopolski wyniosły 17.011.862 koron austr[iackich] w złocie.

Znaczne były również szkody w zwierzostanie. Według raportów Ministerstwa Rolnictwa zwierzostan Małopolski obniżył się średnio o 75%

Ocena szkód na Kresach Wschodnich była znacznie utrudniona z powodu braku mat. statystycznego. Pewne pojęcie o nich dają założone zestawienie w r.3 w którym jednak liczby obejmują 5 jednostek gospodarczych, dotyczą one tylko lasów państwowych,

Kader[29] ceni powierzchnię wyrąbaną na tych ziemiach na 311.640 ha, t.j. na około 10% powierzchni leśnej (łącznie z lasami prywatnymi). Przy średnim przyroście 3,2 m3 z 1 ha i lasach należących według Feistmontla i Mokero (IV/V Bonitacji) przyjąć zapas około 252 m3 na 1 ha/, czyli wyrąb około 78.533.000 m3 łącznie jednak z lasami należącymi do Litwy. Dane Min[isterstwa] Rolnictwa załączone dotyczą tylko Lasów Państwowych obejmujących 33% pow[ierzchni] leśnej należałoby przyjąć, że na tych terenach wyrąbano 25.000.000 m3, które przedstawiały wartość ok. 96.000.000 złotych rubli, czyli ok. 432.000.000 złotych w złocie.

Łącznie więc **bezpośrednie** szkody w lasach polskich w granicach Polski 1939 r. wyniosły:

1) w b. Królestwie Kongresowym	1.334.311.500 zł.
2) w Małopolsce okr. 60.000.000 k[oron] zł	108.000.000 zł.
3) na Kresach Wschodnich	432.000.000 zł.
Razem	1.864.311.600 zł w złocie.

Wartość Lasów Polskich obniżyła się na skutek I wojny światowej o około 20%.

Zestawienie cyfr powyższych jest nader pouczające. W lasach pod zaborem austriackim szkody okazały się w o wiele mniejszym zakresie. Nie było bowiem tak, straszliwego i bezwzględnego rabunku jak tam, gdzie stanęła tylko stopa niemiecka. Świadczy to o tem, że już w pierwszej wojnie światowej niemcy stali na stanowisku bezwzględnego, z niczem się nie liczącego, rabunku Polskiego Majątku Narodowego.

Ocenę pośrednich szkód wynikłych z powyższego stanu rzeczy, nie było po I wojnie możliwe — z powodu braku materiałów i obojętności z jaką ówczesny Rząd Polski odnosił się do tego zagadnienia. Należy jednak zdać sobie w krótkości sprawę z rozmiaru i znaczenia gospodarczego tych

29 W oryginale przypis Kader katastrofalna gospodarka na Litwie i Białorusi.

skutków. Dotyczący materiał pochodzi z akt austriackiego Delegata dla walki ze szkodnikami leśnymi.

Według stanu w r. 1917 w samej tylko Małopolsce było powierzchnia lasów 1[30]94.000 ha dotknięta inwazją owadów. Szczególnie zagrożone były:

1) okolice nad Sanem i Bugiem (Tarnobrzeg, Nisko, Kolbuszowa, Jarosław, Cieszanów, Żółkiew, Sokół),

2) Zachodnie Karpaty (Nowy-Targ, Limanowa, Nowy-Sącz),

3) Środkowe Karpaty (Lisko, Skole, Dolina).

Te tereny były centrami inwazji owadów; przyczyną inwazji były pożary leśne, które w znacznych rozmiarach powstawały na skutek walk. Miejsca wypalone były ponownie ogniskami dalszych pożarów; gatunki Lepidoptera[31], o których w dalszym ciągu będzie mowa, rozwinęły się niezależnie od działań wojennych; wspominamy o nich dla uzupełnienia obrazu.

Ciekawe z punktu widzenia entomologicznego były następujące lasy:

1) Dzików 1095 ha zupełnie zniszczonych przez geometra piniaria[32], żer był tak olbrzymi, że na 1 kwadratowym metrze znajdowano 35 larw [a] w drzewostanach częściowo zaatakowanych, jeszcze więcej,

2) Stany i Bojanów oddalone o ok. 35 km od Dzikowa. W roku 1915 wojska podłożyło ogień w lesie; na przestrzeni 600 ha młodników i 35 ha starodrzewów. W wyniku tych pożarów pojawiły się masowo cetyńca Myelophilus piniperda i minor[33],

3) Zdżary 30.000 m3 były opanowane przez korniki Ips typographus[34] i Pityokteines curvidens28. Urzędowa Komisja stwierdziła przyczynę, a mianowicie zdarzenia wojenne — przeręby, pozostawienie wierzchołków i nieokorowanych pni, zranienia drzew kulami itd. dały w sumie katastrofalny rezultat.

4) Wysokie, składające się przeważnie z sosny, drzewostany na ubogich torfowo piaskowych siedliskach, były w wyniku ofensywy 1915 roku, również dotknięte katastrofą pożarów, które zniszczyły zupełnie 685 ha lasu. W czasie walk przyziemne ognie wdarły się na 3/4 m w glebę, przepełzły korzenie drzew, które padły w wyniku tych zdarzeń. Pojawiły się masowo cetyńce i korniki (Ips sexdentatus i ametinus).

30 W oryginale cyfra 2, skreślona odręcznie i poprawiona na 1.

31 Lepidoptera, czyli motyle, szkodzą drzewom głównie przez żerowanie ich gąsienic, które mogą wygryzać liście, uszkadzać pędy, kwiaty i owoce lub nawet żerować wewnątrz roślin. Przykładowe gatunki to brudnica mniszka, zwójka zieloneczka i piędzik przedzimek. Szkodliwość objawia się osłabieniem drzewa, zniszczeniem liści, uszkodzeniem owoców oraz rozwojem patogenów na odchodach gąsienic.

32 Właściwie Geometra papilionaria – miernik zieleniak.

33 Chodzi o Cetyńca większego i mniejszego.

34 Kornik drukarz

W tych lasach stwierdził prof. Seitner, że gigantyczne szkody uniemożliwią na dziesiątki lat normalną gospodarkę leśną i że bez wydatnej pomocy Państwa w ogóle nie będzie możliwe, zagoić głębokie rany.

Poturzyca[35]: W rezultacie ogromnych pożarów, ogołocenia znacznych powierzchni przez władze okupacyjne, silnego przerąbania drzewostanów; rozwinęły się cetyńce oraz szeliniak (Hylobius abietis). W latach 1917 i 1918 wybuchła nowa inwazja mniszki.

Powyższe przykłady dadzą pojęcie o różnorodności tej może największej i najobszerniejszej inwazji owadów.

Są one równocześnie ilustrują tego, czego należy się spodziewać w wyniku nierównie większego naruszenia biologicznej równowagi lasu w okresie II wojny światowej.

Zgubne znaczenie dla gospodarstwa leśnego miały również niezaliczone drobne naruszenia gospodarstwa przez wojsko, oraz utrudnienia odnowienia lasów przez zatarasowanie w wyniku tego, oraz w wyniku spóźnionego odnowienia powstało podrożenie kosztów odnowienia o 30–60%.

Znaczenie tego faktu scharakteryzuję następującym przykładem z własnych obserwacji autora.

W Nadleśnictwie Państwowym Lisowice przerąbano silnie 710 ha w wyniku tego faktu trzeba było zredukować powierzchnię użytkową do 270 ha. Kapitał zapasu drzewnego obniżył się więc o wartości 440 ha. Są to szkody bezpośrednie, do nich należy zaliczyć szkody pośrednie, a mianowicie przyrost wynosił przed 1 wojną 4 m3 z 1 ha wartości drzewa na pniu 2 dol. w złocie za 1m3, aż do ponownego zalesienia upłynęło 15 lat, szkoda więc wyniosła 270 x 4 x 15 x 2 = 32.400 dol. w złocie + 3% odsetek do czasu zalesienia, razem okrągło 41.000 dolarów złotych, ponieważ szkody bezpośrednie przedstawiały wartość 270.000 dolarów w złocie, przeto w tym wypadku należało doliczyć jeszcze 18% nadwyżki z tytułu szkód pośrednich + nadwyżkę kosztów zalesienia.

Krótki spis szkód wojennych z okresu pierwszej wojny światowej uprawnia nas do stwierdzenia:

Bilans strat I wojny światowej zamknął się dla polskiego gospodarstwa leśnego:

1) stratą ponad 2 miliardy złotych w złocie,

2) obniżeniem produkcji leśnej z 3 m3 na 2 m3 z 1 ha,

3) osłabieniem przestojów drzewostanów, obniżeniem bonitacji gleby,

4) pogorszeniem położenia gospodarczego kraju, albowiem z kraju bogatego w lasy, zamieniliśmy się w kraj względnie samowystarczalny pod względem surowca drzewnego.

35 (ukr. Поториця) – wieś na Ukrainie, w rejonie szeptyckim obwodu lwowskiego

Ekonomiści mogą z powyższych danych wnioskować, jakie poważne nowe trudności wynikły z omówionych faktów dla całości ustroju gospodarki kraju.

III. Szkody poniesione przez gospodarstwo leśne w okresie II wojny światowej.

Zanim przejdziemy do omawiania rozmiaru szkód, należy dopuścić do głosu samych kierowników „Forstabteilung" G[eneralnego] G[ubernatorstwa][36], którzy własnymi słowami scharakteryzują swoje intencje w stosunku do polskiego gospodarstwa leśnego.

1) Oberforstmeister[37] Burk stwierdza[38]:

„Nowa organizacja została skonstruowana tak, by wpływ **Zarządu Lasów w kierowaniu gospodarką,** nastawioną na **pokrycie zapotrzebowania** rozciągał się na ostatnią najmniejszą parcelę leśną".

Widzimy więc, jak natychmiast po wkroczeniu niemców, powróciła dobrze nam znana z I wojny światowej oraz z naukowych enuncjacji Endresów[39] Weberów i in. „Bedarfswirtschaft" tym razem w formie mocno zaostrzonej.[40] Musse kierownik grupy II Forstabteilung stwierdza: drzewostany lepsze występują tylko w szczupłym rozmiarze w stosunku do obszaru lasu. Jak później stwierdzimy jeszcze wyraźniej, kierownictwo „Forstabteilung" znało dokładnie stan lasów polskich i nie może się więc tłumaczyć nieświadomością rzeczy.

[41]Meissner stwierdza „w przeciwieństwie do pierwszej wojny światowej, gdzie dano dłuższy okres czasu, obecnie w ciągu 1 miesiąca tartaki winny pracować na 3 zmiany", a Oberverwaltungschef für die gesamte Zivilverwaltung[42] stawia polskiemu leśnictwu następujące [43]zadania:

1) pokrycie zapotrzebowania Wehrmachtu,

36 W III Rzeszy centralne organy (Reichsforstamt i im pokrewne) nadzorowały sieć regionalnych jednostek – w dokumentach z okresu okupacji (np. w Generalgouvernement) pojawiają się odpowiedniki lokalnych komórek leśnych opisanych jako Forstverwaltung/Forstabteilung.

37 W niemieckiej administracji odpowiednik polskiego nadleśniczego.

38 W oryginale przypis do Wald i Holz 1939 Nr.1 Wege und Ziele der deutschen Forstwirtschaft im GG.

39 Chodzi o niemieckiego badacza Maxa Endresa (1860-1940).

40 W oryginale przypis do Zu den Aufgaben der zukünftigen Forstwirtschaft im G.G. WH1939 /GG.

41 W oryginale przypis do Die Sägeindustrie ibidem 1939

42 Chodzi o Wyższe Szefostwo Administracji na zajętych terenach polskich.

43 W oryginale przypis do Die Forst und Holzwirtschaft im Distrikt Warschau W H Nr.52 1941

2) dostarczenie drzewa potrzebnego dla odbudowy kraju,
3) odciążenie napiętego położenia w zaopatrzeniu niemieckiego leśnictwa,
4) stworzenie bogatego gatunkowo zwierzostanu, wykorzystania polowania dla aprowizacji kraju.
Zaś Oberregierungsrat Küchler[44] kierownik oddziału lasy rejonu Warszawa po stwierdzeniu, że Rejon Warszawski ma najniższą lesistość w G[eneralnym] G[ubernatorstwie], a mianowicie 14%, oświadcza :

„Po przejęciu lasów przez niemieckie władze leśne musiała cała polska własność leśna, do ostatnich granic być użyta do dostawy tych ilości drzewa, które okazują się niezbędnymi dla osiągnięcia ostatecznego zwycięstwa".

Zaraz po wkroczeniu nałożono jeszcze w roku 1939 na G[eneralne] G[ubernatorstwo] daninę w wysokości 2 etatów rocznych (Burk Nr.1 Wald und Holz 1942).
W r. 1940/41 tłumaczy Küchler zamierzano pierwotnie wyciąć tylko jeden etat, lecz wobec zysku ze stosunków z ZSRR, zmieniono tę decyzję i wycięto po 2 etaty rocznie do 31 VIII 1941 r.
Równocześnie sumienny naukowiec Küchler orzeka „Rejon Warszawa, a nawet całe G[eneralne] G[ubernatorstwo] jest przy swojej małej lesistości wybitnym krajem mającym zapotrzebowanie na przywóz drzewa".
Oberforstmeister Reimwald[45] daje informacje o celach urządzenia lasu w G[eneralnym] G[ubernatorstwie].

„Jeżeli rozpatrzymy bezpośrednio cel urządzenia - stwarzanie nowych aparatów urządzeniowych i regulację gospodarstwa według przyjętych metod - okaże się, że te roboty wymagające znacznego nakładu czasu i kosztów, obecnie mijają się z celami, nadmierne zapotrzebowanie drzewa w okresie wojennym uniemożliwia dotrzymanie zasad, przeznaczonych dla normalnych okresów, aparat urządzenia musiałby się stać w takich warunkach **kulą u nogi** zarządu, który winien dostosować się do niezwykłych warunków okresu wojennego".

Sytuacja stawała się w dziedzinie niemieckiej gospodarki drzewnej coraz trudniejszą, tak, że Generał Gubernator Frank[46] osobiście wytyczył polskiemu leśnictwu cele, a mianowicie „odpowiednio do wyjątkowego wojennego gospodarczego znaczenia lasów polskich" obmyślił on „wyjątkowo szeroko pomyślany plan zagospodarowania na rok 1943.

44 W oryginale przypis do Die Forst und Holzwirtschaft im Distrikt Warschau W H Nr.52 1941

45 W oryginale przypis do Hauptaugaben der Forsteinrichtung im G.G. ibidem Nr.7 15/II.1941. Wymieniony niemiecki urzędnik to to Otto Reinwald (1910-1988).

46 W oryginale przypis do W H 32 – 33 1.XII.1942.

stanowi jasną przesłankę dla osiągnięcia celu zagospodarowania". Ostatnie lata pobytu Narodu Panów w Polsce stają się mniej bogate w zasadnicze oświadczenia w sprawie gospodarstwa leśnego w Polsce. Wspomnę tylko, że rozp[orządzenie] Forstabteilung A.Z.III.14/III Nr.148 z 8 II 1943 poleca „Plan zaopatrzenia i kierowania surowcem uelastycznić jeszcze bardziej". Przytoczone tu charakterystyczne głosy najwyższych kierowników leśnictwa w okresie niemieckiej okupacji lat 1939 – 1945, nie są bynajmniej jedynymi. Pismo „Wald und Holz[47]" wychodzące w okupacji stanowi nieprzebrane źródło takich dowodów. Jest ono dowodem nie tylko popełnionego na lasach polskich gwałtu i rabunku, lecz także świadomego i cynicznego łamania wszelkich przyjętych przez prawo międzynarodowe warunków okupacji oraz nakazów etyki i sumienia zawodowego leśnika. Ustawodawstwo władz niemieckich w G[eneralnym] G[ubernatorstwie] w okresie okupacji jest jedynym w swoim rodzaju curiosum. Gdy ustawy regulujące wyręb we wszystkich krajach ograniczają maksymalną ilość wyrębu, rozporządzenia niemieckie na odwrót, ustanawiają minimum wyrębu, które nie może być obniżone, podczas gdy jego podwyższenie jest rzeczą bardzo łatwą.

Np. rozporządzenie z 28 X 1940 r. skonstruowane tak, jak wszystkie corocznie redagowane rozporządzenia w sprawie wyrębu w G[eneralnym] G[ubernatorstwie] przewiduje, że: 1)wysokość wyrębu (Umlage) będzie wyznaczana rejonami przez Inspektoraty leśne,

2) kolejność wyrębów ustanawia rozporządzenie jak następuje:

1)„Wertholz" czyli cenne gatunki drzewa liściastego,

2)Mniej cenne gatunki liściaste. Ilość tych ostatnich zostaje istotnie podwyższona,

3)Kopalniaki,

4) Inne gatunki[48].

Dla orientacji niefachowców należy stwierdzić, że ustalenie takiej „kolejności" wyrębów, oznacza otwartą ustawą sankcjonowaną, cyniczną dewastację lasów. Wyznaczenie wyrębów musi bowiem w pierwszym rzędzie uwzględnić zagadnienia przyszłego odnowienia lasu, a nie może kierować się chwilowymi doraźnymi korzyściami.

Z innych ciekawych zarządzeń, zawartych w wymienionym rozporządzeniu należy wspomnieć o zakazie dla właściciela wyrąbania większej ilości niż nieodzownej dla celów własnego zużycia. Właścicielowi nie wolno było zatem sprzedać kilku m³ drzewa ze swojego lasu.

47 Chodzi o czasopismo „Wald und Holz. Las i drewno" oficjalny organ władz Generalnego Gubernatorstwa dla spraw leśnych, drzewnych i łowieckich.

48 Przy tym fragmencie odręczne zaznaczenie ołówkiem na marginesie

O ubocznym użytkowaniu lasów polskich nie mogliśmy zebrać danych niemieckich, Küchler w przytoczonym swoim artykule podaje liczbę 580 t. pozyskanych z powierzchni 1.703 ha w rejonie Warszawa w 1940 roku.
W swojej powieści „W pustyni i w puszczy", tak charakteryzuje Sienkiewicz etykę afrykańskiego ludożercy: „Dobrze jest jak Kali komu zabrać krowy - źle jest jak kto Kalemu zabrać krowy"[49].
Po przedstawieniu, jakie było stanowisko niemieckie w wypadkach okupacji cudzych ziem, należałoby z kolei przedstawić jak wyglądało stanowisko oficjalne niemiec tam, gdzie chodziło o czasową okupację własnych ziem przez inne mocarstwa.
W okresie po I wojnie Francja czasowo okupowała część lasów niemieckich na lewym brzegu Renu. W okresie powyższej okupacji wyrąbano według źródeł oficjalnych niemieckich 2.500.000 m3 czyli przeszło 3 etaty **roczne**[50]. Powyższy fakt oficjalna literatura narodowo socjalistycznych niemiec nazywa „die francosische Raubwirtschaft" (Dr. Bannasch die Umstellung der deutschen Holz und Forstwirtschaft auf den Binnenmarkt Wurzurg 1937).
Zarówno Parthey jak i Bannasch podają w oparciu o oficjalne źródło sumę strat wynikłych z powyższego wyrębu 3 etatów, 2,5 milionów m3 na – 75 milionów marek niemieckich w złocie. Mimo, że nie podawano jakiegokolwiek zniszczenia całokształtu drzewostanów czasowo okupowanych, wyśrodkowano cenę średnią 30 marek, czyli ponad 63 złotych w złocie, średnio za 1 m3 łącznie z opałem i cienizną[51].
O ile nam wiadomo, Alianci przyznali niemcom układami w Koblencji po zwrocie lasów zajętych zaliczenie wyrębów lasów okupowanych, właśnie w cenie wymienionej, t. j. 75 milionów marek za 2,5 milionów metrów kubicznych drzewa, równocześnie Polska nie otrzymała najmniejszego odszkodowania za wyrąbane w okresie I wojny dziesiątki milionów metrów drzewa, zajęcie set tysięcy hektarów lasu.
Stanowisko niemiec w sprawie szkód poniesionych w czasie okupacji lasów na lewym brzegu Renu przez Francję stanowi preludium dla praw Polski do odszkodowania oraz do określenia wartości drzewa i wysokości odszkodowania.
Nie ulega bowiem wątpliwości, że Polska posiada prawo obliczenia wartości szkód wynikających z niemieckiej „Raubwirtschaft" w takich samych granicach, w jakich niemcy je dla siebie zakreślili, w stosunku do Francuzów. Jeżeli jednak nie korzystamy z tej możliwości i przyjmujemy

49 W oryginale fragment przekreślony ołówkiem.
50 W oryginale przypis do Parthey die Lage der deutschen Holzwirtschaft nach dem Kriege Wurzburg 1933.
51 W oryginale nienizna. Najpewniej był to błąd maszynowy.

za podstawę oceny wartości tylko oficjalny cennik, obowiązujący w 1939 r. w Rzeszy, a od r. 1942 i w G[eneralnym] G[ubernatorstwie], to dzieje się to w imię dążności do obiektywizmu i sprawiedliwości oraz w imię dobrego imienia Narodu Polskiego, który odrzuca uzyskanie jakichkolwiek korzyści materialnych, drogą wyolbrzymienia wartości poniesionych strat, jak to czynili niemcy w 1923 r.

Szkody wynikłe z II wojny światowej przedstawione są w załączonych zestawieniach, obejmujących wyniki zarządzonych przez Ministerstwo Leśnictwa, skrupulatnych badań, przeprowadzonych we wszystkich nadleśnictwach.

Zestawienie obejmuje tylko Lasy Państwowe, a nie obejmują rzesze milion ha lasów samorządowych i prywatnych, z których około 400.000 ha przypada na Ziemie Odzyskane.

I. Bezpośrednie straty na terenach Polskich w roku 1939 (bez Ukrainy i Białorusi) wynoszą:

1	Zniszczenie drzewostanów	2.465.121.351 zł.
2	gleb	21.776.756 zł.
3	budynków leśno-gospodarczych	40.549.257 zł.
4	zniszczenie zakładów przemysłowych	89.742.317 zł
5	dróg lądowych, wodnych, mostów, przepustów, nasypów, ziemnych, kolejek, wagonów, lokomotyw, samochodów, motocykli, rowerów, wozów, koni, linji telefonicznych	16.417.307 zł.
6	zniszczenie inwentarza biurowego i technicznego	10.933.212 zł.
7	zniszczenie planów gospodarstwa leśnego	20.334.672 zł.
8	z zakresu łowiectwa, rybactwa, żywicowania i użytk[ów] ubocznych	314.258.772 zł.
9	konfiskata remanentów z r. 1939	110.877.345 zł.
10	zainkasowanie przez okupanta wierzytelności	15.494.444 zł.
	Razem	3.105.505.443 zł

Z powyższego oblicza się średnio stratę na 1 ha lasów państwowych w wysokości 1035 zł. w zł, dla lasów prywatnych należy więc przyjąć globalną stratę 600.000 ha x 1035 czyli **621 milionów złotych.**

Łącznie więc straty bezpośrednie Lasów Polskich — bez Ziem Odzyskanych — wynoszą **3.726.505.443 złotych.**

Do powyższej sumy dochodzą straty pośrednie, a mianowicie:

1) skutki niemożliwości odnowienia wyrąbanych powierzchni przez dłuższy okres czasu. Jak stwierdzają badania Ministerstwa Leśnictwa, wyrąbano w okresie okupacji 74.700.000 m^3 drzewa, przyjmując uprzednio obliczony średni przeciętny zysk 186 m^3 na 1 ha wyrąb wraz z przerębem obejmowałby zredukowaną powierzchnię 401.613 ha okrągło 400.000 ha; Odnowienie tak olbrzymiej powierzchni wymaga odpowiednio okresu czasu, który w średnim wyliczeniu[52] nie może wynieść mniej niż 10 lat, a wraz z okresem wojennym i pierwszym[53] rokiem powojennym, w którym powierzchnie te leżały odłogiem, razem średnio **15 lat.**

Na zasadzie szczegółowych badań w Dyrekcji Krakowskiej stwierdzono w 35 nadleśnictwach, że na tych już obecnie zaniedbanych i zadarnionych glebach uprawę w pasy i sadzenie w szpary wymaga 62 dniówek na 1 ha[54]. Przed wojną, zaś na ten sam cel zużyto 45 dniówek stanowi to wzrost kosztów robocizny już w obecnej chwili o 38%, a wobec faktu, że w miarę powiększającego się z biegiem czasu zadarniania koszty wzrosną jeszcze bardziej - przyjmuje się więc[55] wzrost kosztów robocizny o 50%.

W roku 1939 robocizna przy uprawie i sadzeniu 1 ha kosztowała ok. 110 zł. Wzrost kosztów robocizny wyniesie więc 55 zł. z 1 ha czyli

22.000.000 zł. w złocie

2) W wyniku niewłaściwości wymieniona powierzchnia 400.000 ha nie będzie produktywna przez 15 lat; wobec tego, że jednak zalesienie będzie postępowało stopniowo, należy przyjąć okres nieproduktywności na 8 lat. Przy przyjętym przez niemiecki plan 4-letni dla G[eneralnego] G[ubernatorstwa] średnim przyroście 2 m3 z 1 ha, strata z tego tytułu wyniesie 16 m3 z 1 ha co przy średniej cenie (jak podano) 33 zł. daje sumę[56] 528 zł. w zł[ocie] z 1 ha. Ponieważ jednak podstawą naszych obliczeń jest przywrócenie stanu z 1939 roku lecz z r. 1914, w którym przyrost jak wykazano wyżej nie był 3 m3 z 1 ha, przeto należałoby przyjąć, że strata z powyższego tytułu wyniesie wartość przyrostu 3 m3 z 1 ha rocznie na okres 8 lat (wobec stopniowego postępu zalesienia) po cenie średniej 33 zł za 1 m3 skapitalizowany po 3% wg wzoru renty żywej skłonności, w rezultacie około 700 zł z 1 ha, czyli z 400.000 ha: **280.000.000 zł. w złocie.**

3) Nie ulega wątpliwości, że pozostawienie cięciem tak znacznych obszarów gleby leśnej, narażenie jej na insolację oraz wysuszenie oraz

52 Dopisano odręcznie.
53 Dopisano odręcznie.
54 Dopisano odręcznie.
55 Dopisano odręcznie.
56 Dopisano odręcznie. W dokumencie przekreślono słowa wyniesie ona.

wiatry spowoduje trwałe obniżenie jej zdolności produkcyjnej. Ze gatunki drzewostanów pozostawionych po wojnie będą jakościowo gorsze i z racji zarówno co do sortymentów, jak i jakości drzewa ucierpi wskutek wyrębów nieplanowych i stronę hodowlaną nieuwzględniających. Wszak najważniejszym zdaniem prawidłowego gospodarstwa leśnego, jest właśnie utrzymanie i poprawa świeżości i zdolności produkcyjnej gleby leśnej.
Jeżeli przyjmiemy, że tylko połowa wyrąbanych powierzchni leśnych przypada na zręby czyste, że obniżenie stanowić będzie tylko połowę różnicy między stopniami bonitacji (pomiędzy IV i V klas Bonitacji), to różnica wyniesie dla sosny w wieku 100 lat według Feistmontla i Mockera 373 – 296 = 77 m3 na hektar, o średniej wartości 33 zł, czyli 2.541 zł na 1 hektar co 100 lat, suma ta dyskontowana na dziś stanowi na dzień dzisiejszy wartość 143 zł z 1 ha czyli **28.600.000 zł w złocie.**
4) Granice strat pochodzących z przyczyn rozmnożenia się i inwazji szkodliwych owadów nie da się w tej chwili ustalić, ponieważ nasilenie inwazji tego jeszcze nie osiągnęło punktu kulminacyjnego.
Według raportów Dyrekcji Lasów z maja 1946 roku pojawiły się następujące masowe inwazje owadów i pasożytów[57].
W Dyrekcji Wrocław pojawiły się masowo cetyńce, w Dyrekcji Kraków – bielko-opieńka i kornik, w rezultacie czego nadleśnictwo Arłamów zmuszone było przystąpić do wycięcia 50.000 m3 drzewa, Dyrekcja Poznań zgłasza katastrofalne rozmnożenie się osutki. Osutka pojawia się również masowo w Dyrekcji Siedleckiej. W Dyrekcji Białostockiej chrabąszcze w wyjątkowo znane z literatury granicę przekraczających ilościach. W Dyrekcji Łódzkiej pojawił się szeliniak, w Tarnowskiej szeliniak masowo i katastrofalnie.
Do tego należy dodać, że w Centralnej Polsce pojawiła się masowo osnuja gwiaździsta, bardzo dla lasów szkodliwa.
Z powyższych obserwacji wynika jasno, że katastrofy inwazji owadów na razie jeszcze nie ma w takich rozmiarach, jak po I wojnie, lecz że wszędzie pojawiły się szkodniki w rozmiarach rażących, niepokojących, w anormalnych ilościach, że ich pojawienie się świadczy o tem, że wszędzie naturalna harmonia i biocenoza organizmu leśnego jest zachwiana, że na skutek tego należy się bezwarunkowo liczyć z dalszymi inwazjami owadów i to w stopniu takim, że mogą one stać się ostatecznym grobem naszych nadwątlonych bogactw leśnych.
Finansowe określenie skutków tych inwazji jest w tej chwili absolutnie niemożliwe, należy jednak liczyć się z możliwością, że wyniosą one setki milionów złotych i żądać trzeba[58] zabezpieczenia przyszłej możliwości

57 Dopisano odręcznie.
58 Dopisano odręcznie.

straty odszkodowania przez zabezpieczenie kaucji w wysokości nie mniej niż 300.000.000 zł w złocie.
Suma ta zostanie rozliczona po całego rozmiaru szkód, wynikłych z inwazji szkodliwych owadów.
W wyniku nieplanowych wyrębów, powstają w zwartych dawniej kompleksach leśnych, miejsca otwarte, w które nie mogą oprzeć się skutecznie niszczycielskim wichrom i burzom. Takie miejsca pod wpływem wichrów rozszerzają się coraz bardziej[59] i są przyczyną ogromnego wzrostu wiatrołomów, naruszenia czasowego i przestrzennego porządku gospodarstwa leśnego. Zwłaszcza w górach fakt ten wywiera nader ujemny wpływ na całokształt gospodarstwa. Szkody z tego tytułu wynikające są jednak rachunkowo nieobliczalne.
Z przyczyny wojny niewątpliwie powstają również masowe warunki i kradzieże drzewa w lasach, których ochrona nie jest możliwa, z powodu dezorganizacji wynikłej z ruchu wojsk i zmian organów wykonawczych.
W lasach państwowych polskich kradzieże te niestety trwają po dziś dzień. W kwietniu b.r. na przykład w 21 nadleśnictwach tzn. ok. połowie jednej tylko Dyrekcji Lubelskiej wyniosły one 13.000 m3 drzewa.
Na zasadzie miesięcznych raportów Dyrekcyj, należy przyjąć, że tylko w przeciągu okresu od 1 V 1945 r. do 1 V 1946 r. skradziono nie mniej niż 700.000 m3 drzewa. Ilość ta przedstawia wartość **231.000.000 zł w złocie.**
Załączone zestawienia ilościowe i wartościowe dają pojęcie o ogromie strat wynikających ze zniszczenia zwierzostanu i rybnego gospodarstwa. Zestawienie to podają[60] tylko wartość zrabowanej zwierzyny i ryb oraz sprzętu pomijają jednak ubytek dochodu, który wyniknie w przyszłości z powyższego źródła. Dochód ten wynosił w r. 1939 w L[asach] P[aństwowych] około 7.000.000 zł w zł., a we wszystkich lasach (szacunkowo) ok. 15.000.000 zł. Okres normalizacji przyjmujemy w 10 lat, a strata skapitalizowana na 5 l. (średni okres trwania procesu 5 l. normalizacji) na 3% p. a. wynosi około **80.000.000 zł.**
Wreszcie przemysł drzewny[61] ponosi również znaczną stratę z powodu spowodowanej wojennym zniszczeniem bezczynności. Przemysł ten przerabiał przed wojną 7.000.000 m^3 surowca. Z tego ok. 3.000.000 m^3 przypada na lasy pozostałe w granicach Państwa. W roku gosp[odarczym] 1945/46 przemysł ten łącznie z przemysłem Ziem Odzyskanych może przerobić tylko 1.500.000 m^3 [62]. Umniejszenie jego sprawności wynosi

59 Dopisano odręcznie. Przekreślone pisane maszynowo słowo szerzej.
60 Dopisane odręcznie. W oryginale przekreślone podają.
61 Pominięto przekreślony przez autora zwrot: którego zniszczenie przedstawiają załączone zestawienia.
62 W oryginale przypis: Sprawozd. Ministerstwa Leśnictwa za kwiecień 1946 r.

zatem 1.500.000 m3 przyjmując, że średni zysk przetarcia 1 m3 wynosi 7 zł w zł.; roczna strata więc wynosi z tego tytułu około 10.500.000 zł w zł.; a skapitalizowana na okres rekonstrukcji 5 lat czyli 2 ½ lat przy stopniowym postępie robót, wynosi ona łącznie około 27 500 000 zł w złocie[63].
Rachunek strat spowodowanych niemiecką agresją i okupacją, w lasach polskich pozostałych w granicach Państwa (bez Ziem Odzyskanych) przedstawia się więc jak następuje:

1) straty bezpośrednie	3.726.505.443 zł.
2) skutki niemożliwości odnowienia wyrąb powierzchni leśnych	21.000.000 zł.
3) wartość umniejszenia produkcji wyrąbanych powierzchni	280.000.000 zł.
4) skutki uszkodzenia gleby	28.600.000 zł.
5) kradzieże i rabunki	231.600.000 zł.
6) skutki wytępienia zwierzyny i ryb	80.000.000 zł.
7) straty wynikłe z unieruchomienia przemysłu	27 000 000[64]
Razem	4394705443[65]
kaucja na szkody wynikłe z inwazjiowadów	300.000.000 zł
Razem	4 694 705 449[66] w złocie

okrągło **4 695 000 000**[67]

Straty wojenne we wszystkich lasach pozostałych w granicach Państwa przeliczone na 1 ha lasu wynoszą więc średnio 1.337 zł w zł.
Przyjmując średnią wartość 1 ha drzewostanów według na wstępie obliczonych danych na 2.200 zł, a dodając przybliżoną wartość ziemi w wysokości 1/5 wartości drzewostanu, czyli łącznie wartość 1 ha lasu wyniesie[68] 2650 zł.

63 Dopisane odręcznie. Przekreślona maszynowo wpisana kwota 11.000.000 zł w zł.
64 w oryginale dopisano odręcznie i przekreślono zapisaną maszynowo liczbę 11.000.000 zł.
65 W oryginale dopisano odręcznie i przekreślono zapisaną maszynowo liczbę 4.378.705.443 zł.
66 W oryginale dopisano odręcznie i przekreślono zapisaną maszynowo liczbę 4.676.705.443 zł.
67 W oryginale dopisano odręcznie i przekreślono zapisaną maszynowo liczbę 4.677.000.000
68 Dopisano odręcznie.

Należy stwierdzić, że wartość tych lasów obniżyła się w wyniku wojny o około 50% w porównaniu z r. 1939, a w porównaniu ze stanem normalnym w roku 1914 o 75%.
Według przytoczonych danych Alpersa przypadało w lasach G[eneralnego] G[ubernatorstwa] drzewostanów wieku powyżej 80 lat — 12% z zalesionej powierzchni, czyli ok. 400.000 ha. Taka właśnie powierzchni została przez okupanta wyrąbana. Należy z tego wnioskować, że prawie cały zapas tych drzewostanów został wyrąbany, jeżeli tu i ówdzie uratowały się jeszcze drzewostany tego rodzaju, to tylko z tej przyczyny, że w pełnej mniejszej części rąbano również drzewostany młodsze.
Przechodząc do omawiania szkód wojennych poniesionych na Ziemiach Odzyskanych, należy na wstępie stwierdzić, że żądanie odszkodowania za szkody powstałe na ziemiach przyłączonych do końca wojny do Rzeszy Niemieckiej, tylko pozornie brzmi paradoksalnie, w faktycznie posiada głębokie uzasadnienie.
Jak wielokrotnie zaznaczaliśmy, wyłączone zostały z naszych obliczeń szkody wojenne powstałe na Ziemiach Ukrainy i Białorusi, wchodzących w skład Państwa Polskiego w r. 1939.
Zmiany terytorialne, chodzi o uznane i zatwierdzone przez Rząd Polski, nie mogą być jednak przyczyną odcięcia przemysłu polskiego od głównych źródeł i baz surowca. Ten punkt właśnie był również przyjęty na konferencjach w Jałcie i w Poczdamie, które — o ile chodzi o stronę G[eneralnego] G[ubernatorstwa] – przez zagadnienia stwarzają kompensatę na Zachodzie za deficyt wynikły ze zmian terytorialnych na wschodzie Polski.
Byłoby więc nielogicznym przyjąć, że przemysł polski, po odcięciu od baz surowcowych na wschodzie w r. 1939, ma czerpać z baz surowcowych na zachodzie dopiero od r. 1945. Nie ulega wątpliwości, że dzień rozliczenia musi być jeden, tzn., że jeżeli uznamy, iż wschodnie bazy surowcowe nie istnieją dla Polski od dnia 29 XI 1939 r., tj. od dnia przyłączenia Białorusi i Ukrainy do ZSSR, to od tego dnia przemysł polski może powinien pokrywać swe zapotrzebowanie na zachodzie, tj. na Ziemiach Odzyskanych.
Jako dzień rozliczenia należy więc przyjąć dzień 29 listopada 1939 r.
Etaty rębne wyrąbane przez Rzeszę niemiecką po tym terminie zostały niewątpliwie wyrąbane nielegalnie.
Z tego tytułu Rząd Polski zgłasza roszczenia:
a) z tytułu 5 etatów normalnych wyrębnych w latach 1939-44 oraz części etatu, wyrąbanego w roku 1944 - do maja 1945 r., a mianowicie tej części, która została wywieziona do Niemiec,
Rząd Polski stwierdza równocześnie, że przyjął z tego etatu część pozostałą w lesie w ilości ok. 2.800.000 m3 jako remanent.

Zupełny brak operatów urządzania na Ziemiach Odzyskanych nie pozwala na ścisłe określenie rozmiarów w m3. Przyjmując podany uprzednio etat roczny lasów Ziem Odzyskanych na 7.000.000 m3. Należałoby liczyć, że z tytułu wyrębnych pełnych etatów należały się Rządowi Polskiemu równowartość 35.000.000 m2, a z niepełnych etat 44/45 łącznie okrągło więc 40.000.000 m3 drzewa wszelkich gatunków obliczonych na podstawie danych Polskiego Ministerstwa Leśnictwa, są znacznie niższe od danych literatury niemieckiej (Endres, Mantel).

Przyjmując obowiązującą dla tych terenów cenę średnią 33 zł. wypośrodkowaną, na zasadzie cennika Homa wrzesień 1939 – należałby się z powyższego tytułu zwrot sumy

1.320.000.000 zł.

W załączonych zestawieniach szkód wojennych uwzględnione są tylko wyraźnie wojenne nieetatowe. Zestawienie to wykazuje szkody w wysokości

725.625.197 zł. w zł.

Wyręby wojenne na Ziemiach Odzyskanych wynoszą trochę więcej niż 1½ etatów rocznych. Szkody wojenne wynoszą średnio 315 zł. Na 1 ha pow. leśnej.

Wyżej przytoczone dane dotyczą tylko lasów państwowych, przyjmując średnią wysokość strat wojennych 315 zł. na 1 ha stwierdzimy, że straty w lasach niepaństwowych Ziem Odzyskanych wyniosły

128.505.000 zł. w zł.

Szkody pośrednie są nieistotne i możemy je w tych lasach nie brać pod uwagę. Wyjątek stanowi możliwość inwazji owadów w tych lasach, należy więc zastrzec rozliczenie, po ustaleniu jej rozmiarów. Szkody wojenne w lasach Ziem Odzyskanych wynoszą zatem

2.174.130.197 zł. w zł. okrągło więc

2.174.000.000 zł. w zł. 2/34

Ciekawe jest porównanie wyników gospodarstwa wojennego Rzeszy w G[eneralnym] G[ubernatorstwie] i na terenie ziem, które Rzesza uważała za swoje.

Przeciwstawienie wysokości strat w odniesieniu do 1 ha lasu w G[eneralnym] G[ubernatorstwie] 1337[69] zł z 1 ha, w Rzeszy 315 na 1 ha. Przeciwstawienie według jednych wyrębów 10 etatów w G[eneralnym] G[ubernatorstwie], a 11/2 etatów rocznych w Rzeszy wskazuje dodatnio, że przyczyną wysokości i olbrzymich rozmiarów strat poniesionych przez Polskie Gospodarstwo Leśne, są nie tyle działanie, spowodowane zniszczeniami wojny – lecz jest nią dewastacja jest systematyczny organizowany rabunek polskiego majątku narodowego, jest mówiąc terminologią wymienionych

69 Dopisane ołówkiem. W oryginale maszynowo zapisana liczba 2650.

Banaschnów, Parteyów, czy Burków, Funków, Meissnerów, Reinwaldów, a nawet „samego" Generałgubernatora Franka „Raubwirtschaft" w sensu stricto, to sama Raubwirtschaft, która już w I wojnie światowej występująca pod wstydliwym nazwaniem „Bedarfswirtschaft" splądrowała lasy ówczesnej okupacji niemieckiej wielokroć silniej niż były wykorzystane lasy zaboru austriackiego.

Reasumując obliczenie strat II wojny światowej, należy stwierdzić, że wyniosły one:

1) w lasach Generalnego Gubernatorstwa i Ziem wcielonych do Rzeszy 4 695 000 000 zł.[70] w złocie.

2) w lasach Ziem Odzyskanych 2.174.000.000 zł. w złocie.

Razem 6 869 000 000 zł.[71] w złocie.

a łącznie ze stratami I wojny światowej, stanowiącymi jedną nierozłączną całość ze stratami poniesionymi w II wojnie światowej

okrągło **9.000.000.000 zł w złocie.**

z których 70% przypada na wartość rabunków dokonanych z naszych bogactw leśnych, rabunków częściowo zużytych na rozbudowę swojego przemysłu wojennego, który dziś jeszcze istnieje i nadal zagraża bytowi i przyszłości Narodu Polskiego.

Należy stwierdzić, że II wojna światowa pociągnęła za sobą dla polskiego gospodarstwa leśnego następujące skutki:

1) trwała utrata przyrostu z ok. 2 m3 z 1 ha do ok. 1 m3 z 1 ha średnio.

2) Z kraju samowystarczalnego pod względem produkcji drzewnej Polska zamieniła się w kraj zmuszony do importu 30-40% swojego zapotrzebowania drewna[72].

Zagadnienie odszkodowań za poniesione straty.

Przedstawiając według najlepszej wiedzy i sumienia materiał cyfrowy, dotyczący rozmiaru strat, poniesionych w wyniku wojen przez polskie gospodarstwo leśne, musimy zaznaczyć, że jest on niepełny, nie tylko gdy chodzi o statystyczny materiał, lecz także gdy chodzi o meritum zagadnienia. Ujęcie w liczbach, nie może bowiem ani w części odzwierciedlać istotę prawdy o ogromie katastrofy, która dotknęła nasze społeczeństwo w związku ze zniszczeniem naszych bogactw leśnych. Twierdzenie to stanie się zrozumiałe, gdy uwzględnimy znaczenie lasów dla przyszłości i rozwoju wszystkich działów życia społecznego. Las jest bowiem głównym dostawcą budowlanego i stolarskiego surowca, oraz surowca różnorodnego przemysłu chemiczno-drzewnego, budowy okrętów, samolotów, przemysłu

70 Dopisane odręcznie. W oryginale przekreślona liczba 4.677.000.000.

71 Dopisane odręcznie. W oryginale przekreślona liczba 6.851.000.000

72 Fragment dopisany odręcznie.

zapałczanego, kolejnictwo, przemysłu celulozowego i papierniczego, górnictwa, przemysłu farmaceutycznego, sztucznego jedwabiu, garbarstwa. Łowiectwo i rybołówstwo ma pierwszorzędne znaczenie dla aprowizacji kraju. Las ma wielkie znaczenie jako regulator stosunków wodnych w kraju, umniejsza powodzie, reguluje górskie potoki, broni gleby przed zabagnieniem, broni ją przed wietrzną erozją, współdziała w rozwoju hodowli bydła, odgrywa ważną rolę w toku procesu elektryfikacji kraju. Lasy mają zasadnicze znaczenie dla zdrowotności kraju, są pierwszorzędnym czynnikiem dla obrony kraju.
Widoczne jest z powyższych uwag, że zniszczenie lasów nie może zastąpić społeczeństwu ekwiwalentem pieniężnym, tak samo jak dziecku nie można wynagrodzić odszkodowaniem zabójstwa matki.

Przyjmijmy na chwilę teoretycznie, że Bank Rzeszy uznając słuszność naszych roszczeń wypisuje czek na 9 miliardów złotych i wręcza go przedstawicielowi Rzeczypospolitej. Takie załatwienie nie wyrównałoby strat przez nas poniesionych. Jeżeli bowiem Rząd Polski przy pomocy tego odszkodowania postanowi odbudować swoje lasy, to w rezultacie długofalowości przyrodniczego i technologicznego procesu produkcji ujrzy rezultaty swoich obecnych inwestycji dopiero za kilkadziesiąt lat, a nadal nie będzie miał możliwości odbudowy swojego przemysłu, zniszczonych miast i wsi. Lasy Polskie dawały w roku 1914 ok. 26 milionów m^3 rocznie, a w r. 1939 **16 i pół miliona m3** rocznie. Dziś, łącznie z lasami Ziem Odzyskanych, są one w stanie dostarczyć społeczeństwu najwyżej **8 milionów m3 rocznie.** Deficyt produkcji drzewa wyniesie więc w porównaniu z 1914 **18.000.000 m^3** drzewa rocznie, których wartość według obecnych warunków wynosi około 700.000.000 zł. w zł. a 350000000 zł w porównaniu z r. 1939[73].
Przyjmując oprocentowanie odszkodowania w wysokości 3% od 9.000.000.000 zł., t.j. 270 milionów, pozostaje realny deficyt w dochodach w wysokości 430 milionów złotych rocznie. Kapitalizując wartość tego rocznego deficytu na 3% w dniu dzisiejszym, dochodzimy do gigantycznej sumy 16 miliardów złotych (łącznie ze stratami pośrednimi) a 7 miliardów zł w złocie w porównaniu z r. 1939 [74]i tylko ta suma odpowiada rzeczywistej wysokości poniesionego całokształtu strat.
Nauka o wartości lasu i statystyka leśna tylko na powyższej zasadzie ocenia wartość strat poniesionych przy nadzwyczajnych wyrębach, pożarach itp. Nie wystarcza bowiem ustalić wartość zniszczonego mienia, należy także zbonifikować różnicę dochodów z czasu poprzedzającego straty i okresu następującego po stracie. Pogląd ten jest ogólnie uznany przez naukę

73 Dopisane odręcznie.
74 Dopisane odręcznie.

niemiecką, o to zarówno we wcześniejszych okresach (Martin, Endres, Rothkegel, Wegner), jak i w okresie narodowego socjalizmu (Abetz, Krieger, Dietrich).
Wobec powyższego, odszkodowanie wyżej obliczone ma charakter tylko orientacyjny i nie może być podstawą roszczeń Rządu Polskiego do odszkodowania wojennego, albowiem nie wynagrodzi ona całości strat poniesionych przez gospodarstwo leśne w wyniku agresji niemieckiej.
Gdy chodzi o zagadnienie zasadnicze całokształtu problemu odszkodowań niemieckich, pogląd ten znalazł wyraz również w rozstrzygnięciach konferencyj w Jałcie i w Poczdamie.
Te ostatnie ustalają bowiem:
1) że kraje okupujące Rzeszę niemiecką mają prawo do bezpośredniego pokrycia swoich należności z majątku nie ruchomego i ruchomego niemieckiego majątku państwowego, a zatem do świadczeń rzeczowych.
2) że standart życia narodu niemieckiego ma być zrównany ze standardem życia innych narodów Europy z wyjątkiem Anglji i ZSRR.
Powyższe postanowienia wynikają z celów postawionych przez sojuszników, tj. przekształcenia struktury ekonomiki niemieckiej, z kraju wysoko uprzemysłowionego, na kraj o charakterze raczej agrarnym.
Równocześnie nie ulega wątpliwości fakt, że celem przyłączenia Ziem Zachodnich do Rzplitej Polskiej była intencja podwyższenia przemysłowego potencjału ekonomiki polskiej.
W toku licznych rozpatrywań wyższych zagadnień w odróżnieniu do praw przemysłu i rolnictwa problemy możliwości wykorzystania niemieckiego gospodarstwa leśnego dla świadczeń na rzecz odszkodowań wojennych nie był brany pod uwagę.
Ta możliwość jednak stwarza jedyną realną przesłankę dla sprawiedliwego zaspokojenia uzasadnionych roszczeń Narodu Polskiego do wyrównania poniesionych szkód.
Jedyną sprawiedliwą i ekonomicznie uzasadnioną formą odszkodowania jest bowiem "restitucio ad integrum", czyli przywrócenie poziomu gospodarstwa leśnego do stanu z r. 1914, t.j. **do przeciętnej produkcji 3 m³ z 1 ha w roku, lub wyrównanie dostawami surowca drzewnego w Rzeszy, powstałego w wyniku agresji niemieckiej** deficytu, w surowcu drzewnym w Polsce; o to czasu, aż przeprowadzić się mająca intensyfikacji polskiego gospodarstwa leśnego, doprowadzi lasy polskie do normalnego stanu.
Słuszność powyższej zasady wynika:
a) z faktu, że niemcy rabując polski majątek leśny w okresie 2 wojen utrzymali swoje bogactwo leśne nie tylko w stanie nienaruszonym, lecz mogli nawet powiększać z roku na rok jego poziom,

b) z faktu, że polski zrabowany surowiec drzewny jest jednym ze składników rozkwitu niemieckiego przemysłu drzewnego w latach 1915 – 1945,
c) z faktu, że byłoby niesprawiedliwe i niemoralne, by agresor odbudował zniszczenia wojenne wcześniej niż jego ofiara, posiadając nadal w swoim rozporządzeniu zapasy surowca, których brak powoduje niemożność odbudowy w Kraju ofiary agresji,
d) z faktu, że przytoczone uchwały w Jałcie i Poczdamie, regulując problem wysokości standardu życia narodu niemieckiego i równając go ze standardem życia innych narodów Europy – obejmują, niewątpliwie również i zagadnienie ilości drzewa mającej być pozostawionym[75] narodowi niemieckiemu jako niezbędne minimum.
Praktycznie należy stwierdzić, że lasy niemieckie obejmowały w roku 1937 12.675.428 ha.[76]
Po terytorialnych zmianach w wyniku wojny pozostało więc w składzie Rzeszy niemieckiej ok. 9.000.000 ha.
Lasy Rzeszy niemieckiej produkowały w latach 1935–1938 34,1 – 45,1 milionów m3 drzewa użytkowego; ponadto 18,2 – 14,5 milionów metrów drzewa opałowego[77].
Równocześnie należy stwierdzić, że Rzesza niemiecka, pokrywała swoje zapotrzebowanie importem drzewa, wynoszącym w roku 1912 34% produkcji własnej, a w latach 1927–1936 — 39–23%; produkcji[78] że potężnie rozbudowany przemysł niemiecki pokrywał koszty importu surowca uszlachetnionym eksportem, w taki sposób, że bilans handlowy Rzeszy był wyrównany jeśli chodzi o obrót drzewem.
Wobec redukcji powierzchni leśnej pozostającej w Rzeszy niemieckiej o ok. 30% redukujemy ilość spodziewanego użytku w najbliższych latach, o 25%, ponieważ najcenniejsze lasy o przyroście 4,8 z 1 ha (Badenja, Wurtemgergja) zostają w Rzeszy, a lasy o mniejszym przyroście zostały odstąpione. Należy więc przyjąć, że spodziewana produkcja pozostałych w Rzeszy lasów wyniesie 27,6–33,9 milionów m3 przeciętnie 31 milionów metrów drzewa użytkowego. Przyjmując zapotrzebowanie na 0,33 m3 na głowę ludności niemieckiej[79] – albowiem ta właśnie ilość przypada w obecnej chwili na głowę ludności polskiej[80] – oblicza się zapotrzebowanie wewnętrzne dla 60 milionów mieszkańców Rzeszy[81], na 20 milionów metrów, a pozostałe nadwyżki produkcji ok. 11 milionów m3 rocznie.

75 Dopisano odręcznie w miejsce wykreślonej frazy „pozostawić się mającej".
76 W oryginale przypis x/ Neudammer forstl. Lehrbuch 1943 str. 201
77 W oryginale przypis xx/ Neudammer forstl. Lehrbuch 1943 str. 477
78 W oryginale przypis x/ Ibidem str. 600
79 Dopisane odręcznie w miejsce przekreślonego wyrazu niemca.
80 Dopisane odręcznie w miejsce przekreślonego wyrazu Polaka.
81 Dopisane odręcznie.

W wyniku powyższego urzeczywistnienie zasady przywrócenia stanu lasów polskich z roku 1914 przez ustanowienie świadczeń rzeczowych 1) z lasów niemieckich na rzecz odbudowy krajów zniszczonych agresją i rabunkiem niemieckim, znajdzie wyraz w następujących tezach:
ścisłe i obiektywne ustalenie:
a) ile czasu potrzeba minimalnie do przywrócenia normalnej produkcyjności lasów polskich z r. 1914, t.j. 3 m3 z 1 ha;
b) jak wysoki jest deficyt drzewny, powstały w Polsce w wyniku niemieckiej agresji, w porównaniu z powyższym stanem normalnym.
2) Zrównanie ilości drzewa, które ma pozostać do zużycia przez niemców, z ilością drzewa produkowaną przez lasy polskie.
3) Przeznaczenie nadmiaru produkcji lasów niemieckich na świadczenia rzeczowe, na rzecz odbudowy zniszczeń wojennych, na czas i w sposób ustalić się mający.
4) Ograniczenie powyższych postanowień, tylko do drzewa użytkowego, pozostawienie innych gałęzi produkcji dla wewnętrznego spożycia Rzeszy niemieckiej.
W świetle tych liczb równałoby się to nałożeniu na lasy niemieckie daniny w ilości 10 milionów m3 drzewa użytkowego, dostarczyć się mającej przez tyle lat, ile okaże się nieodzowne dla normalizacji produkcji leśnej krajów zniszczonych wojną, a w pierwszym rzędzie lasów polskich, jako najbardziej zniszczonych przez agresję niemiecką.
Powyższymi świadczeniami objęte jest tylko wyrównanie biologicznych szkód wynikłych z dewastacji lasów, a nie wyrównanie technicznych szkód, i wynikłych z tych strat, jak: straty przemysłu, urządzenia technicznego, systemu transportowego, operatów urządzeń itp.
Straty te musiałyby być wynagrodzone pieniężnie w myśl obliczeń przeprowadzonych wyżej[82].
W granicach niniejszych wywodów, nie zamierzamy omawiać sposobów wykonania niniejszego projektu, których ustalenie nie będzie powodowało zbyt wielkimi trudności, po powzięciu zasadniczej decyzji.
Nie naszą rzeczą jest przy tym analizować, czy powojenna ekonomika niemiecka zniesie tego rodzaju obciążenie. Stwierdzamy tylko, że polskie gospodarstwo społeczne nie jest w stanie ponieść skutków rabunku niemieckiego. Świadczą o tym gruzy zniszczonej Warszawy, której odbudowa napotyka na wielkie trudności, między innymi właśnie z powodu braku drzewa i braku możliwości finansowania importu drzewa, podczas gdy szybkie tempo odbudowy Berlina, świadczy o wielkiej dynamice powojennej ekonomiki niemieckiej.

82 Dopisane odręcznie w miejsce przekreślonego wyrażenia „w uprzednich rozdziałach".

Ponieważ jednak ta sprawa będzie zapewne rozpatrywana przez miarodajne czynniki, przeto należy stwierdzić, że:
1) według Dietericha średnie światowego zużycie drewna użytkowego wynosi 0,3 m3 na głowę mieszkańca. Przyjmowana ilość 0,33 m3 drzewa użytkowego na głowę ludności niemieckiej[83], jest więc wyższa od średniej światowego zużycia.
2) wspomniany już Enders, klasyk niemieckiej naukowej polityki lasowej, oblicza zapotrzebowanie na głowę mieszkańca (drzewo użytkowe) na 0,417 m3 w warunkach przed I wojną światową, dalszych 29% zapotrzebowania Rzesza pokrywa importem z zagranicy.
Proponowana prze nas ilość 0,33 m3 na głowę mieszkańca, pokrywa zatem zapotrzebowanie Rzeszy w 80% w granicach 1913 r.
Niewielki deficyt 20% zapotrzebowania może być łatwo pokryty drogą zwiększenia importu surowca i eksportu uszlachetniającego, oraz drogą wprowadzenia niewielkich oszczędności w konsumpcji. Potężny przemysł niemiecki, który w r. 1937 importował surowiec drzewny w ilości 11 milionów m^3 o wartości 202 milionów marek, a eksportował 1.700.000 m^3 produkcji uszlachetnionej o wartości 196.000.000 marek, z łatwością może podołać temu zadaniu.
3) W r. 1942 wzrosło w Rzeszy zapotrzebowanie drzewa w/g Mantela do 0,6 m^3 drewna użytkowego.
Z powyższych wywodów wynika jasno, że ograniczenie konsumpcji drewna do 0,33 m3 drewna użytkowego na głowę jednego mieszkańca i nałożenie kontyngentu w wysokości 10 milionów m3 rocznie, może być realne i wykonalne, nie powodując zaburzeń w organizmie gospodarczym Rzeszy – pod warunkiem, że wojenne nadbudowanie przemysłu niemieckiego, powodujące nadmierne zużycie drewna, powstałe w latach 1914–1945 zostanie zniszczona a amplituda przemysłu niemieckiego z roku 1914 zostanie przywrócona, a ten znowu warunek odpowiada intencjom Konferencji w Jałcie i Poczdamie.
Nie licząc na fakt bezwzględnego splądrowania głównej części majątku społecznego lasów polskich, przez agresję niemiecką i wykorzystanie tego majątku dla własnych celów, godzących w najgłębsze prawa życiowe Polski, zarówno w I jak i w II wojnie światowej; projekt niniejszy ogranicza się do sformowania możliwości realizacji odszkodowań wojennych w razie sprawiedliwej, opartej tylko na dochodach, a nienaruszonej całości majątku i substancji lasów będących własnością, narodu niemieckiego; i zabezpieczającej ilość drzewa, niezbędną dla egzystencji społeczeństwa niemieckiego w przyszłości.

83 Dopisane odręcznie w miejsce przekreślonego wyrazu niemca.

Sprawiedliwe wyrównanie poniesionych prze Naród Polski w wyniku rabunków niemieckich: olbrzymich strat, jest jedyną możliwą drogą do odbudowy prawa i etyki, na których polegają zasady współżycia narodów, a przeciw którym tak ciężko wykroczył naród niemiecki w minionych wojnach.

Dokument nr 11

[1946 R], WARSZAWA - SZACUNKOWY BILANS MAJĄTKU LEŚNEGO ZIEM ODZYSKANYCH I MAJĄTKU LEŚNEGO ZIEM ODSTĄPIONYCH

ŹRÓDŁO: AAN, KDSZZOWW, BP, MPS.

Ministerstwo Ziem Odzyskanych

Szacunkowy bilans majątku leśnego Ziem Odzyskanych i majątku leśnego Ziem Odstąpionych

Uwagi

1) Wobec nieukończenia prac przez Komisję Delimitacyjną w Prusach Wschodnich, tymczasowe rozgraniczenie interesów Polski i Zw[iązku] Radzieckiego w terenie biegnie nie po linii powiatów, lecz poprzez powiaty: świętomiejski[1], Iławkę[2], Bartoszyce, Gierdawy[3], Darkiejmy[4] i Gołdap
Dla powyższych powiatów podano przybliżony obszar i wartość lasów.

2) Administracja niemiecka w ostatnich latach przeprowadzała nowe podziały regencyjne, łącząc nawet niektóre powiaty. Załączona statystyka obejmuje powiaty bez względu na to, czy zostały one później połączone lub nie.

3) Układ powiatów – według starych regencji niemieckich.

4) Przy przeliczeniach walutowych przyjęto relację 1 RM = 2,10 zł.

5) Znak . (kropka) oznacza, że dane zjawisko występuje, lecz nie zostało podane w statystykach niemieckich. Znak – (kreska) oznacza, że dane zjawisko nie występuje.

Według statystyki niemieckiej lasy Ziem Odzyskanych stanowiły w 1937 roku przybliżeniu obszar 2.829.209 ha (tablica I i II). Statystyka niemiecka odnośnie wartości lasów nie podawała danych dla niektórych powiatów ze względu na tajemnicę państwowo-podatkową.

1 Chodzi o dawny powiat w Prusach Wschodnich. W 1945 r. Polsce przypadła ok. 1/3 jego terenu. Nazwa pochodziła od miejscowości Świętomiejsce (lub Święta Siekierka, niem. Heiligenbeil). Obecnie to Mamonowo.

2 Powiat iławecki (niem. Landkreis Preußisch Eylau) – dawny pruski/niemiecki powiat istniejący w latach 1818–1945 w Prusach Wschodnich ze stolicą w Iławce. W 1945 roku Polsce przypadła południowa połowa powiatu iławeckiego z tzw. Ziem Odzyskanych. Siedziba powiatu Iławka (lub Pruska Iława, niem. Preußisch Eylau, obecnie Bagrationowsk) znalazła się po północnej stronie granicy, w ZSRR. Z polskiej części powiatu iławeckiego utworzono mniejszy powiat iławecki z siedzibą w Górowie Iławeckim, który wszedł w skład nowo utworzonego woj. olsztyńskiego (1946). Powiat przemianowano na powiat górowski z początkiem 1959 roku.

3 Powiat gierdawski (niem. Landkreis Gerdauen) – dawny powiat polski funkcjonujący w latach 1945–1946 ze stolicą, kolejno, w Gierdawach, Nordenburgu i Skandawie. Obecnie Gierdawy to Żeleznodorożnyj w Obwodzie Królewieckim.

4 Obecnie Oziorsk w Obwodzie Królewieckim.

Obszar lasów nie objętych szacunkiem (tabl. III) wynosi 94.742 ha. Zatem faktyczna wartość lasów – 746.542.000 RM (tablice I i II) odnosi się do obszaru 2.734.467 ha. Powyższe elementy (obszar 2.734.467 ha i wartość 746.542.000 RM) pozwalają na wyprowadzenie szacunkowej wartości 1 ha lasów Ziem Odzyskanych 1937 r.:
746.542.000/2.734.467= 273,012 RM= 573,325 zł.
Ministerstwo Leśnictwa szacuje wartość obszaru lasów Ziem Odzyskanych, wynoszącego w 1945 roku 2.660.930 ha, na:
1.816.575.780 zł.
Przyjmując – w zależności od rodzaju gospodarstw – następujące wartości szacunkowe 1 ha (wzór 1):
gospodarstwo leśne – 700 zł,
rolne – 650 zł,
łąkowe – 530 zł,
rybne – 370 zł,
nieużytki – 16 zł.
Przy zastosowaniu metody przyjętej przy obliczaniu wartości szacunkowej 1 ha lasów na podstawie statystyki niemieckiej, bez względu na rodzaj gospodarstwa – otrzymamy przeciętną wartość 1 ha lasów:
1.816.575.780/2.660.930= 682,308 zł
Przyjmując, że materiały szacunkowe niemieckie są bardziej dokładne od bardzo przybliżonych szacunków (w odniesieniu do lasów Ziem Odzyskanych) Ministerstwo Leśnictwa jako że administracja niemiecka, gospodarując na tamtejszym terenie przez długi okres czasu, miała możliwość ścisłego oszacowania wartości lasów Ziem Odzyskanych – wyprowadzona szacunkowa wartość całego obszaru lasów Ziem Odzyskanych w 1937 r. przedstawia się następująco:

2.734.467 ha — 746.542.000 RM
94.742 ha — 25.865.703 RM

2.829.209 ha — 772.407.703 RM

tj. 1.632.056.176 zł.

W uwzględnieniu zgłoszonych wcześniej cyfr przez Ministerstwo Leśnictwa na posiedzeniu F[ood] A[griculture] O[rganisation] w Kopenhadze, określających obszar lasów Ziem Odzyskanych w 1945 r. na 2.716.000 ha – wartość lasów Ziem Odzyskanych wyniesie:
1.557.150.700 zł (741.500.592 RM)

Ostatnio Ministerstwo Leśnictwa, po dokonaniu pomiarów przez poszczególne Okręgowe Dyrekcje Lasów Państwowych, ustaliło faktyczny obszar lasów Ziem Odzyskanych na 2.660.930 ha; przyjmując wartość szacunkową przeciętną niemiecką 1 ha lasów (273 RM = 573 zł), wartość faktycznie przejętego lasu wyniesie zł 1.532.495.110 (729.760.052 RM).
Zatem ubytek powierzchni leśnej, wynoszącej 168.279 ha od wybuchu II wojny światowej do czasu przejęcia lasów Ziem Odzyskanych przez administrację Lasów Państwowych (16 VIII 1945) – stanowi stratę w wysokości 89.560.066 zł (42.647.651 RM). Ubytek 113.209 ha powierzchni leśnej w uwzględnieniu cyfr F[ood] A[griculture] O[rganisation] (tj. 2.716.000 ha) obniża stratę do wysokości zł 64.895.476 (30.907.111 RM).
Jeżeli przyjmiemy przeciętną Ministerstwa Leśnictwa równą 682,308 zł, szacującą o 16% wyżej 1 ha lasów Ziem Odzyskanych w porównaniu z przeciętną niemiecką (573,325 zł) wtedy wartości powierzchni leśnej, wynoszącej przed wybuchem wojny 2.829.209 ha – wyniesie **1.930.391.934 zł;**
W uwzględnieniu cyfr F[ood] A[griculture] O[rganisation] (2.716.000 ha) – wyniesie 1.853.148.528 zł.
Zmniejszona do 2.660.930 ha powierzchnia leśna (18.8.45 r.) zwiększy stratę o 113.818.154 zł; zmniejszona do 2.716.000 ha (FAO) zwiększy stratę o 77.243.406 zł.
Ministerstwo Leśnictwa, przyjmując za podstawę szacunku większe transakcje kupna lasów przez Skarb Państwa oraz szacunek wartości lasów państwowych w 1937 r., podaje obszar lasów Ziem Odstąpionych na rzecz Związku Radzieckiego – 4.711.000 ha o ogólnej wartości szacunkowej:
3.752.677.790 zł.
W oparciu o powyższe wyprowadza się szacunek 1 ha dla odstąpionego gospodarstwa leśnego – na 900.-zł.; na podstawie rozporządzenia Ministerstwa Rolnictwa i R[eformy] R[olnej] z dnia 13 III 1945 r. wydanego w porozumieniu z Ministrem Skarbu w sprawie szacunku nieruchomości ziemskiej (Dz.U.R.R. Nr 19 poz. 107) – przyjmuje przeciętną wartość 1 ha:
dla odstąpionego gospodarstwa rolnego – 490.- zł.
łąkowego - 520.- zł.
rybnego - 370.- zł.
nieużytków - 10.- zł.
Zatem ogólna przeciętna wartość 1 ha odstąpionej powierzchni leśnej będącej w administracji Lasów Państwowych w 1937 r. wynosi:
3.752.677.790/4.711.600=796.476 zł.
Przyjmując wartość 1 ha lasów Ziem Odstąpionych na 900,– zł i wartość 1 ha lasów Ziem Odzyskanych – 700,– zł, Ministerstwo Leśnictwa dochodzi do wniosku, że pod względem wartości gospodarczo-społecznej lasy Ziem Odzyskanych stanowią w szacunku jednostkowym do 80% wartości

Ziem Odstąpionych. przyjmując natomiast wyprowadzoną przez nas na podstawie źródeł Ministerstwa Leśnictwa ogólną wartość przeciętną 1 ha powierzchni będącej w zarządzie lasów niemieckich – 682,– zł i ogólną wartość przeciętną 1 ha powierzchni będącej w Administracji Lasów Państwowych – 796,– zł – otrzymamy ocenę, że w szacunku jednostkowym lasy Ziem Odzyskanych stanowią większy odsetek, bo 85,7% wartości lasów Ziem Odstąpionych.

Jeżeli przy ocenie wartości gospodarczo-społecznej lasów przyjmiemy dla lasów Ziem Odzyskanych przeciętną wartość 1 ha powierzchni leśnej (273 RM = 573,– zł), wyprowadzony na podstawie materiałów szacunkowych niemieckich, zaś dla lasów Ziem Odstąpionych przeciętny szacunek 1 ha powierzchni leśnej (796,– zł) w wyżej wyprowadzony sposób na podstawie oceny Ministerstwa Leśnictwa – otrzymamy niższą wartość w szacunku jednostkowym lasów Ziem Odzyskanych, stanowiącą 72% wartości lasów Ziem Odstąpionych.

Zważywszy, że lasy Ziem Odstąpionych odznaczały się niezwykłą zamożnością drzewostanów oraz produkują wysokiej wartości technicznej drewno i dzięki dogodnym warunkom przyrodniczym nadają się do intensywnego gospodarowania nowoczesnymi metodami – w porównaniu z jednogatunkowymi, niskiej wartości technicznej produkującymi drewno, lasami Ziem Odzyskanych wydaje się właściwe w ocenie wartości lasów przyjęcie dla lasów Ziem Odzyskanych szacunku niemieckiego (573,– zł za 1 ha), dla lasów Ziem Odstąpionych szacunku (796,– zł za 1 ha), wyprowadzonego na podstawie materiałów szacunkowych Ministerstwa Leśnictwa, jako ściślej oceniających stosunek wartości Ziem Odzyskanych do wartości lasów Ziem Odstąpionych. Za tym w szacunku jednostkowym lasy Ziem Odzyskanych przedstawiają wartość o 28% niższą od lasów Ziem odstąpionych.

Poniższa tablica, wyjęta z publikacji L[ongina] Mroza (Sprawa lasów Pomorza Wschodniego) – Instytut Bałtycki 1946, str. 8, podaje utraconą powierzchnię leśną w granicach z r. 1939

województwo	tys. ha	% zalesienia woj.
białostockie	Około 263,0	24,4
wileńskie	613,8	21,2
nowogródzkie	552,5	24,1
poleskie	1.224,9	33,3
wołyńskie	848,9	23,7
stanisławowskie	574,6	34,0

tarnopolskie	241,0	14,6
lwowskie	Około 330,0	23,3
	4.645,7	

Powyższe wyliczenie utraconej powierzchni leśnej jest o 65.900 ha mniejsze od obliczenia Ministerstwa Leśnictwa, i należy je uważać jako minimum strat, przedstawiających wartość szacunkową **3.700.188.553 zł,** czyli niższą o 52.489.237 zł (wzór 1 Ministerstwa Leśnictwa: 3.752.677.790 zł). Jeżeli przyjmiemy, założoną na posiedzeniu F[ood] A[griculture] O[rganisation], jako utraconą powierzchnię lasów 4.811.000 ha, czyli większą o 100.000 ha od podanej przez Ministerstwo Leśnictwa (Wzór 1) – wartość szacunkowa strat zwiększy się o 79.168.246 zł do **3.831.846.036 zł;** i musi być uznana za maximum poniesionych strat odnośnie lasów Ziem Odstąpionych.

Granice strat w lasach Ziem Odstąpionych
(wartość 796,476 zł)

maximum strat — 4.811.000 ha — 3.831.846.036 zł (FAO)
minimum strat — 4.645.700 ha — 3.700.188.553 zł
różnica — 165.300 ha — 131.657.483 zł

Granice zysków w lasach Ziem Odzyskanych
(wartość 573,325 zł)

maximum zysków — 2.829.209 ha — 1.632.056.176 zł (772.407.703 RM)
minimum zysków — 2.660.930 ha — 1.532.496.110 zł (729.760.052 RM)
różnica — 168.279 ha — 89.560.066 zł (42.647.651 RM)

(wartość 682,308 zł)

maximum zysków — 2.829.209 ha — 1.930.391.934 zł
minimum zysków — 2.660.930 ha — 1.816.575.780 zł
różnica — 168.279 ha — 113.816.154 zł

Sumaryczne zestawienie strat i zysków leśnictwa w wyniku zmiany granic Rzeczypospolitej

I.
odstąpiona pow. (FAO) 4.811.000 ha × 796,4 = 3.831.846.036 zł

odzyskana pow. (FAO) 2.716.000 ha × 682,3 = 1.853.148.528 zł

---

strata netto 2.095.000 ha = 1.978.697.508 zł

II.
odstąpiona pow. (M[inisterstwo] Leś[nictwa]) 4.711.000 ha × 796,4 = 3.752.677.790 zł
odzyskana pow. (M[inisterstwo] Leś[nictwa]) 2.660.930 ha × 682,3 = 1.816.575.780 zł

---

strata netto 2.050.070 ha = 1.936.102.010 zł

III.
odstąpiona pow. (M[inisterstwo] Z[iem] O[dzyskanych]) 4.645.700 ha × 796,4 = 3.700.188.553 zł
odzyskana pow. (M[inisterstwo] Leś[nictwa]) 2.660.930 ha × 682,3 = 1.816.575.780 zł

---

strata netto 1.934.770 ha = 1.883.612.773 zł

IV.
odstąpiona pow. (FAO) 4.811.000 ha × 796,4 = 3.831.846.036 zł
odzyskana pow. (M[inisterstwo] Leś[nictwa]) 2.660.930 ha × 682,3 = 1.816.575.780 zł

---

strata netto 2.150.070 ha = 2.015.270.256 zł

V.
odstąpiona pow. (FAO) 4.811.000 ha × 796,4 = 3.831.846.036 zł
odzyskana pow. (FAO) 2.716.000 ha × 573,3 = 1.557.150.702 zł

---

strata netto 2.095.000 ha = 2.274.695.336 zł

VI.
odstąpiona pow. (M[inisterstwo] Leś[nictwa]) 4.711.000 ha × 796,4 = 3.752.677.790 zł.
odzyskana pow. (M[inisterstwo] Leś[nictwa]) 2.660.930 ha × 573,3 = 1.532.496.110 zł.

---

strata netto 2.050.070 ha = 2.220.181.680 zł.

VII.
odstąpiona pow. (M[inisterstwo] Z[iem] O[dzyskanych]) 4.645.700 ha × 796,4 = 3.700.188.553 zł.
odzyskana pow. (M[inisterstwo] Leś[nictwa]) 2.660.930 ha × 573,3 = 1.532.496.110 zł.

---

strata netto 1.984.770 ha = 2.167.692.443 zł.

VIII.
odstąpiona pow. (FAO) 4.811.000 ha × 796,4 = 3.831.846.036 zł.
odzyskana pow. (M[inisterstwo] Leś[nictwa]) 2.660.930 ha × 573,3 = 1.532.496.110 zł.

---

strata netto 2.150.070 ha × — = 2.293.349.926 zł.

Powyższe zestawienia sumaryczne strat i zysków Leśnictwa przedstawiają granice strat netto w zależności od straconego netto obszaru leśnego oraz przyjętych szacunków za 1 ha powierzchni. Zestawienia I, II, III, i IV przedstawiające straty netto leśnictwa uwzględniają szacunek dla Ziem Odstąpionych 796,476 zł, i dla Ziem Odzyskanych — 682,308 zł.
zestawienia V, VI, VII i VIII uwzględniają szacunek dla Ziem Odstąpionych 796,476 zł, dla Ziem Odzyskanych 573,325 zł (273,012 RM) przeciętny szacunek wyprowadzony na podstawie materiałów szacunkowych niemieckich.
W odniesieniu do strat powierzchni leśnej z powyższych zestawień wynika, że minimum strat netto powierzchni leśnej określa się obszarem - 1.984.770 ha (zestawienie III), maximum — 2.150.070 ha (zestawienie IV).
Przyjmując straty i zyski powierzchni leśnej wg danych zgłoszonych na posiedzeniu FAO w Kopenhadze (zestawienie II i V) straty netto gruntów leśnych wynoszą — 2.095.000 ha; zaś ogólny szacunek wartości utraconej powierzchni (zestawienie I) w zależności od przeciętnej szacunkowej wynosi w zestawieniu I- 1.978.697.508 zł; w zestawieniu V — 2.274.695.336 zł.
Według obliczeń Ministerstwa Leśnictwa (wzór 1 zestawienie II i VI) straty netto obszaru leśnego wynoszą 2.050.070 ha szacunek wartości utraconej powierzchni w zestawieniu II - 1.936.102.010 zł; według zestawienia VI, ujmującego odnośnie lasów Ziem Odzyskanych szacunek niemiecki — ogółem 2.220.181.160 zł.

Odnośnie szacunku wartości zestawienia III i VIII wyznaczają linie strat, które (zestawienie III) przy minimum straconych netto powierzchni szacuje się wartością — 1.883.612.773 zł, przy maximum straconej netto powierzchni (zestawienie VIII) przedstawia wartość — 2.299.349.926 zł.

W rozważaniach nad ustaleniem szacunku wartości strat poniesionych przez leśnictwo na skutek zmian terytorialnych Rzeczypospolitej po drugiej wojnie światowej nasuwa się przypuszczenie, że zastosowanie metody ustalającej szacunkową wartość dla obszaru lasów Ziem Odstąpionych według polskiego szacunku wartości lasów państwowych z 1937 r. oraz gruntów nieleśnych z 1935 r., dla obszaru lasów Ziem Odzyskanych według niemieckiego szacunku wartości lasów podanego przez statystykę niemiecką w 1935 r., daje bardziej dokładne wyliczenie.
Ponadto metoda dwóch źródeł szacunku wartości lasów (polskie i niemieckie) w odniesieniu do strat samego leśnictwa jest wydatnie korzystna dla Polski.
Jednocześnie należy zauważyć, że względy ekonomiczne w uzyskaniu najbardziej korzystnego bilansu majątku narodowego mogą domagać się zastosowania metody jednego (polskiego) źródła szacunku wartości — dla samego leśnictwa mniej korzystnego; w tym wypadku pod rozwagę należy przyjąć zestawienia strat i zysków I–IV.
Dla dopełnienia dzisiejszej oceny szacunku strat leśnictwa należy podać charakterystykę cyfr, dotyczących powierzchni leśnej Ziem Odstąpionych i Ziem Odzyskanych. Obliczenia, wzięte z omówionej wyżej publikacji (Sprawa lasów Pomorza Zach[5].), szacujące obszar lasów Ziem Odstąpionych na 4.645.700 ha oraz Ministerstwa Leśnictwa na 4.645.700 ha — należy uważać jako granicę bardziej dokładnych obliczeń.
Zgłoszony na posiedzeniu FAO obszar lasów Ziem Odstąpionych 4.811.000 ha należy uznać za wygórowany.
Obszar 2.829.209 ha lasów Ziem Odzyskanych uważa się jako szacunek stanu lasów przed wybuchem wojny (1937 r.); obszar 2.660.930 ha uważa się za wynik pomiarów przejętego areału leśnego w 1945 r. przez administrację Lasów Państwowych, i wobec powyższego zgłoszony na posiedzeniu FAO obszar — 2.716.000 ha lasów Ziem Odzyskanych należy przyjąć z zastrzeżeniem.

5 Tak w oryginale. Zapewne autorowi chodziło przywoływaną powyżej publikację Longina Mroza.

Dokument nr 12

[POCZĄTEK 1947 R.], WARSZAWA – ORZECZENIE BIEGŁEGO DR. RUDOLFA FROMERA W SPRAWIE GUBERNATORA DYSTRYKTU WARSZAWSKIEGO LUDWIGA FISCHERA

ŹRÓDŁO: AIPN GK, 917/544, S. 38, 49-56.

Metodyka zniszczenia polskiego gospodarstwa leśnego w okresie okupacji niemieckiej.

Orzeczenie **Biegłego Dr. Inż. Rudolfa Fromera** w procesie przeciw Fischerowi[1].

Leśnictwo stanowi jedną z najważniejszych podstaw Gospodarstwa Narodowego, albowiem jest głęboko związane nie tylko z Ekonomiką kraju, lecz wywiera istotny wpływ na warunki przyrodnicze, hydro-biologiczne, atmosferyczne i etnograficzne kraju. Gospodarstwo leśne jest główną dostawcą niezbędnych surowców dla budownictwa i wyrobu mebli, dla przemysłu celulozowego, papierniczego, zapałczanego, dla budowy okrętów i samolotów, dla górnictwa i kolejnictwa, dla przemysłu chemicznego i farmaceutycznego, dla wyrobu wełny, kauczuku, sztucznego jedwabiu, terpentyny, kalafonii, dla zcukrzania drewna i przemysłu garbarskiego.

Łowiectwo i rybactwo odgrywają ważną rolę w aprowizacji kraju. Gospodarstwo leśne jest podstawą życia ludności wiejskiej. Las posiada zasadnicze znaczenie dla obronności kraju.

Głównym zadaniem leśnika-gospodarza jest utrzymanie ciągłości normalności gospodarstwa leśnego, celem zabezpieczenia wszystkich życiowych interesów przyszłych pokoleń. W tym celu pierwszorzędne znaczenie ma zrozumienie i utrzymanie równowagi w zalesieniu lasu, o zharmonizowanie wszystkich przyrodniczych, ekonomicznych i technicznych składników w jedną organiczną całości.

Dlatego kierownictwo gospodarstwem leśnym łączy się z większą, aniżeli w innych działach odpowiedzialnością wobec społeczeństwa, wobec jego teraźniejszości i przyszłości.

Dlatego kierownictwo gospodarstwa leśnym musi być w swoich posunięciach nader ostrożnym, albowiem każda ingerencja w żywy organizm leśny pociąga za sobą bez porównania głębszy wpływ na dalszy rozwój całości gospodarstwa, niż to ma miejsce we wszystkich innych działach gospodarstwa.

[...][2]

[3]Zarówno Parthey jak i Bannasch podają w oparciu o oficjalne źródła – sumę strat, wynikłych z powyższego wyrębu 3 etatów 2,5 milionów m^3 na 75 milionów marek niemieckich w złocie. Mimo, że nie podawano

1 Ludwig Fischer (1905-1947) – niemiecki zbrodniarz nazistowski, gubernator dystryktu warszawskiego Generalnego Gubernatorstwa przez cały okres okupacji Polski przez III Rzeszę.

2 Opuszczono fragment tekstu dotyczący teoretycznych podstaw leśnictwa niemieckiego oraz strat polskich lasów czasie I wojny światowej.

3 Na marginesie wzdłuż całego akapitu odręczne zaznaczenie

jakiegokolwiek zniszczenia całokształtu drzewostanów czasowo okupowanych, wypośrodkowano cenę średnio 30 marek, czyli 63 złotych w złocie średnio za 1 m3 łącznie z opałem i cienizną, podczas, gdy obliczenia szkód w lasach polskich opierają się na wyliczonej cenie średniej 33 zł, czyli ok. 16 RM za 1 m3 drewna okrągłego, która to cena odpowiada zarówno cennikowi wprowadzonym przez okupantów w r. 1939 na terenie G[eneralnego] G[ubernatorstwa] i Ziem wcielonych do Rzeszy, jak i cenom płaconym na rynkach zagranicznych i krajowych na polskie drewno w r. 1939. Szczegółowe uzasadnienie znajduje się w niemieckiej publikacji Biura Odszkodowań Wojennych (w druku)b.

W tych warunkach druga wojna światowa musiała stać się katastrofą dla polskiego leśnictwa. Szkody bezpośrednie, spowodowane wojną światową, były skrupulatnie badane we wszystkich państwowych jednostkach administracyjnych przez Ministerstwo Leśnictwa, brak odpowiednich danych dla lasów nie stanowiących własności państwa, tj: dla około 15% całej powierzchni leśnej. Dane te zostały uzupełnione obliczeniem szacunkowym, opartym na analogii.
Szkody bezpośrednie w lasach państwowych wynoszą:

1. zniszczenie drzewostanów	2.465.121.251 zł
2. zniszczenie gleb	21.776.756 zł
3. zniszczenie budynków leśno-gospod.	40.549.257 zł
4. zniszczenie zakładów przemysł.	89.742.317 zł
5. zniszczenie urządzeń (dróg lądowych, mostów itd.)	16.417.307 zł
6. zniszczenie inwentarza biurowego i technicznego	10.932.212 zł
7. zniszczenie planów gospod. leśnego	20.336.672 zł
8. straty z zakresu łowiectwa, rybactwa, żywicowania i użytków ubocznych	314.258.772 zł
9. konfiskata remanentów po 1.IX.1939	110.877.345 zł
10. zainkasowanie przez okupanta wierzytel.	15.193.444 zł
ogółem:	3.105.503.437[4] zł

4 Poniżej odręcznie wpisane liczby 3 105 205 333. Nie jest to jednak prawidłowy wynik, bo ten powinien wynosić 3 105 209 603 zł.

Z powyższych danych oblicza się średnia strata na 1 ha lasów w wysokości 1.035 zł. w zł. Dla lasów prywatnych należy więc przyjąć globalnie, że strata wynosiła 600 tys. ha x 1.035 czyli 621 mil. (ziemie dawne).
Łącznie straty bezpośrednie w lasach polskich ziem dawnych wynoszą: 3.726.503.433 zł przedwojennych.

Dane dotyczące szkód pośrednich zaczerpnięte są z publikacji autora, które niedługo ukażą się w ramach obszernej pracy o szkodach wojennych w gospodarstwie narodowym, przygotowywanej przez Biuro Odszkodowań Wojennych.
Do tej grupy szkód należą:

1. skutki niemożliwości odnowienia powierzchni leśnych, wyrąbanych przez okupanta	22.000.000 zł
2. strata powstała na skutek braku przyrostu na wymienionych powierzchniach	165.800.000 zł
3. degradacja gleby w wyniku wyrębów przez okupanta	20.600.000 zł
4. szkody z inwazji owadów i pasożytów	300.000.000 zł
5. skutki wytępienia zwierzyny i ryb	80.000.000 zł
6. ubytek w dochodzie na skutek unieruchomienia przemysłu drzewnego	27.000.000 zł
Ogółem okr.	1.624.400.000[5] zł

Łącznie więc wszystkie straty w lasach ziem dawnych wynoszą około **4.350.000.000 zł** przedwojennych.
Na 1 ha lasu przypada przeciętnie 1.200 zł straty w samym zaś tylko gospodarstwie leśnym 746 zł na 1 ha.

W stosunku do obliczonej w wymienionej publikacji średniej wartości lasu (2.650 zł. za 1 ha) wysokość straty tylko w gospodarstwie leśnym bez przemysłu urządzeń itp. równa się obniżeniu wartości w około 28%.

Nadmienia się, że w zestawieniu strat pośrednich nie uwzględniono:
a) wartości lasów nielegalnie wyrąbanych przez ludność własną w sumie ponad 242.000.000 zł.
b) szkód, poczynionych przez wyłomy wartości drzewostanu przez burze i wichury w skutkach dewastacji. Szkody te nie dają się wyrazić liczbowo.

5 Liczba skreślona wraz z postawionym znakiem zapytania. Prawidłowa suma powinna wynosić 615 400 000 zł.

c) różnic cen przyjętych w obliczeniu, obliczonych jako ceny średnie, podczas gdy ofiarą dewastacji padały przeważnie najcenniejsze gatunki drzew o znacznie wyższej wartości.
Nie ulega wątpliwości, że przedstawiona powyżej ocena szkód wojennych jest za niska i dla Polski niekorzystna.

Szkody na Ziemiach Odzyskanych są znacznie niższe, niż na ziemiach dawnych. Wyrąbano bowiem tylko około 1,5 etatów rocznych ponad normę. W wymienionej publikacji szkody te obliczone są na 315 zł na 1 ha.
Cyfry powyższe mają swoją wymowę. Podobnie jak w I wojnie światowej szkody wojenne w okupacji niemieckiej wynosiły przeszło 6 razy więcej, niż w zaborze austriackim, tak i na przykładzie tego stosunku szkód wojennych w lasach ziem dawnych i odzyskanych, uważanych przez niemców za ziemie własne i dlatego bardziej szanowanych widzimy, że główną przyczyną zniszczeń lasów polskich jest planowa i systematyczna dewastacja, albowiem szkody w lasach ziem odzyskanych, wynikające z samych tylko działań wojennych wynoszą około 25% szkód w lasach ziem dawnych. Dewastacji tej można było uniknąć, gdyby okupant stosował się do postanowień konwencji haskiej.

Szkody w lasach ziem odzyskanych wynoszą wg wymienionej publikacji 2.174.000.000 zł przedwojennych. W sumie tej mieści się roszczenie odszkodowawcze z tytułu normalnych etatów rębnych, pobranych przez Rzeszę Niemiecką po dniu 29 listopada 1939 r., tj. po dniu odłączenia się ziem wschodnich i ich przyłączenia do Białorusi i Ukraińskiej ASSR[6], zgodnie z podpisanym przez Rzeszę Niemiecką układem w sprawie podziału Polski.
Ten dzień winien być przyjęty jako dzień rozliczenia dla obliczenia szkód wojennych, albowiem poniesione w lasach ziem odstąpionych straty nie są w zestawieniu uwzględnione.

Wszystkie szkody, poniesione przez polskie gospodarstwo leśne w drugiej wojnie światowej wyrażają się globalnym ubytkiem majątku narodowego w sumie:
6.525.000.000 zł przedwojennych.

6 Zgodnie z konstytucją ZSRR z 1936 r. poszczególne republiki wchodzące w skład ZSRR teoretycznie miały autonomię. Stąd zapewne takie rozwinięcie nazwy zamiast standardowego SSSR.

Skutki II wojny światowej w gosp[odarce] leśn[ej][7]

W wyniku opisanych zdarzeń w gospodarstwie leśnym wytworzył się stan krytyczny, albowiem przeciętny przyrost masy drzewnej z 1 ha, który w wyniku I wojnie światowej obniżył się z ponad 3 m3 do około 2 m. z 1 ha rocznie uległ dalszemu obniżeniu z 2 m. do 1-1,2 m3 z 1 ha.

Przed naszym gospodarstwem leśnym stoją groźne perspektywy nowych, masowych inwazji owadów i szkodników leśnych w nieznanych dotąd rozmiarach. Około 15% całości obecnej powierzchni leśnej składa się z nieużytków i nadmiernie przerzedzonych drzewostanów.

Przyrost roczny masy drzewnej przestał być miernikiem wydajności gospodarstwa leśnego, albowiem po wyrąbaniu drzewostanów rębnych i blisko rębnych przyrost ten objawia się na drzewostanach młodych i dla celów użytkowych niezdanych.

Gdy w I wojnie światowej wg. Jastrzębowskiego suma ogólnych strat wynosiła około 75 dolarów złotych na głowę 1 mieszkańca, obecnie samo tylko leśnictwo poniosło stratę w wysokości około 30 dol. zł na głowę 1 mieszkańca.

Przedstawione – zbyt nisko obliczone – straty określają tylko wartość finansową skutków dewastacji wojennej. Stratę majątkową charakteryzuje tylko skapitalizowany ubytek dochodu społecznego z lasów, który wg. wymienionego źródła wynosi ok. 11 miliardów zł w porównaniu z r. 1939, a 17 miliardów zł. w porównaniu z r. 1914 ze stanem normalnym[8].

W przedwojennym bilansie handlowym las dostarczał 15–20% strony czynnej – obecnie produkty lasu obciążą na około 30% stronę naszą bierną bilansu. Oznacza to, że będziemy musieli więcej drewna importować, niż eksportowaliśmy przed wojną.

Nieobliczalne są ponadto dalsze straty, np. spowodowane nadmiernym wyrębem – deregulacją gospodarki wodnej. W ślad za tym spowodowany wzrost powodzi i wylewów lub wyniszczenie zwierzostanu, który dotyczy obszarów krajowi znacznych ilości mięsa, które obecnie musimy importować, nie mówiąc o regionalnych zaburzeniach, wynikających z nadmiernych wyrębów, np. w okręgu białostockim przed wojną bardzo lesistym, dewastacja lasu spowodowała, że drewno opałowe kosztuje 2 razy więcej, niż w Warszawie samej.

Dewastacja najsilniej przetrzebionego okręgu warszawskiego odbija się niewątpliwie na stanie zdrowia ludności miast itd."

Przechodząc do omówienia zniszczeń wojennych w lasach okręgu Warszawskiego, będących obiektem szczególnego rozpatrzenia w toku

7 Dopisane maszynowo na marginesie.

8 fragment zaznaczony na marginesie z dopiskiem „to"

niniejszego procesu, przedstawiam w załączeniu zestawienie, będące wyciągiem najważniejszych danych z wspomnianego materiału, zebranego przez Ministerstwo Leśnictwa.

Jak wynika z przytoczonych oświadczeń kierownika warszawskiej Forstabteilung Küchlera, okupanci jasno zdawali sobie sprawę z faktu, że okręg Warszawski był pod względem lesistości w kraju w G[eneralnym] G[ubernatorstwie] najsłabszym, że ilość powierzchni lasu była znacznie poniżej granicy samowystarczalności, że dalsze naruszenie tych zbyt małych rezerwatów leśnych groziło kompletną deregulacją gospodarki wodnej, oraz najżywotniejszych sanitarnych i ekonomicznych interesów ludności miejscowej. Mimo tego faktu widocznym jest z zestawień, że gdy chodzi o wylesienie i dewastację, okręg warszawski wysunął się na pierwsze miejsce, przekraczając prawie dwukrotnie najbardziej zniszczone inne okręgi.

Na Warszawską (Siedlecką) Dyrekcję Lasów przypadało około 8% całej powierzchni lasów G[eneralnego] G[ubernatorstwa]. Globalna suma strat bezpośrednich wyniosła w tym okręgu ok. 16% wszystkich poniesionych strat. Charakterystyczną jest powierzchnia lasów zupełnie zniszczonych. Wynosi ona w okręgu Warszawskim ok. 25% całej zupełnie wyniszczonej powierzchni w G[eneralnym] G[ubernatorstwie]. Również zniszczenia w zakładach przemysłowych wynoszą ok. 15% wszystkich zniszczeń zakładów przemysłowych[9].

9 Dopisane odręcznie. W oryginale przekreślone pisane maszynowo „podczas gdy wartość tych zakładów okręgu Warszawskiego wynosiła 5-7% globalnej wartości zakładów przemysłowych".

Zestawienie szkód wojennych na Ziemiach Dawnych R.P.

Straty bezpośrednie

	zniszczenie drzewostanów					
	Pow[ierzchnia] lasu całkowicie zniszczona ha	P[owierzchnia] l[asu] częściowo znisz[czona] przerąb[ana] ha	wyrąbana m. sz.	wartość zł	zniszczenie zakł[adów] przem[ysłowych] zł	Łączna wart[ość] wszys[tkich] poniesi[onych] szkód zł
Białystok	24.688	32.557	7.622.000	251.526.000	34.074.911	342.191.439
Bytom	8.065	28.500	4.651.945	153.484.485	597.148	197.494.617
Kraków	20.769	41.946	9.676.198	319.314.534	11.981.432	364.138.974
Lublin	20.360	33.164	7.555.397	249.328.101	3.011.983	283.039.650
Łódź	18.527	72.728	6.490.227	214.177.491	6.454.052	256.792.078
Radom	26.754	36.601	8.282.459	273.321.147	314.690	313.671.513
Rzeszów	25.331	49.035	6.037.754	199.146.882	1.852.524	253.757.062
Okręg Warszawa	56.213	89.597	12.458.200	411.120.600	13.688.890	492.867.950
Poznań	9.109	58.439	4.589.905	151.466.865	10.302.629	243.443.281
Toruń	8.954	32.826	4.009.862	132.127.445	5.247.713	204.191.387
Sopot	11.197	32.051	3.336.600	110.107.800	2.216.285	153.918.142
Razem:	232.967	507.598	77.700.637	2.465.121.351	89.742.317	3.105.505.443

Wg. badań Ministerstwa Leśnictwa – tylko lasy państwowe

Na zasadach przedstawionego materiału możemy zatem stwierdzić, że rozmiar zniszczeń okręgu Warszawskiego znacznie przewyższał inne okręgi G[eneralnego] G[ubernatorstwa].

Równocześnie władze okupacyjne niemieckie planowały i przygotowywały, a częściowo rozpoczęły prace odnowieniowe na terenach zaliczonych do nieużytków lub wylesionych w G[eneralnym] G[ubernatorstwie]. Ciekawe są jednak motywy, które kierowały i powodowały powyższe zamierzenia.

Umową z 1941[10] między Reichsführerem S.S. a Reichsforstmeisterm Rzeszy, ustalono, że powierzchnie leśne wartości poniżej 20 (klasa taksacyjna przyjęta ustawodawstwem niemieckim) zostaną odnowione na warunkach, w powyższej umowie podanych. Równocześnie jednak umowa przewiduje, że winno nastąpić **nowe rozgraniczenie własności,** przy czym lasy te mają przejść na **własność Rzeszy Niemieckiej.** Obok tego gminy mają w „odpowiedni" sposób być zaopatrywane we własność leśną.

Nie analizując bliżej powyższej umowy należy stwierdzić, że określa ona wyraźnie intencję zaborów na wypadek zwycięstwa, w którym to wypadku „Nebenland" miał być pozbawiony własności leśnej i tym samym wyzuty z posiadania podstawowej gałęzi gospodarstwa.

Leśnictwo polskie miało zaś drogą długoterminowej strukturalnej przebudowy dostosować się do potrzeb gospodarstwa Rzeszy.

Reasumując należy stwierdzić, że:

1) Niemcy w pełni rozumiejąc i uznając moralne, przyrodnicze i materialne znaczenie leśnictwa dla bytu i przyszłości narodu, dążyli do:

a) zniszczenia i dewastacji lasów polskich dla zaopatrzenia potrzeb własnych i oszczędzenia własnych lasów,

b) powyższe dążenie było głoszone zarówno przez kierowników administracyjnych lasów okupowanych, jak i przez naukę niemiecką, nie tylko w okresie narodowego socjalizmu, lecz również w poprzednich okresach, zwłaszcza w czasie I wojny światowej,

c) zniszczenie i dewastację miały poprzedzać w razie zwycięstwa okupantów – okres przejęcia na własność i strukturalnej przebudowy polskiego gospodarstwa leśnego w myśl zasad „Grossraumpolitik", oraz potrzeb ekonomicznych Rzeszy.

2) W okresach 2-krotnej agresji niemieckiej na polskie gospodarstwo leśne główną przyczyną nadmiernych zniszczeń była systematyczna i planowa dewastacja lasów – nie zaś działania wojenne.

3) Rozmiar i sposób dokonania dewastacji w lasach polskich spowodował znaczne osłabienie całego organizmu gospodarczego, skazując go na długie dziesiątki lat braku drewna, utrudnień odbudowy kraju, deregulacji gospodarki wodnej, pasywności handlowego bilansu drzewnego, olbrzymich kosztów odbudowy lasu itd.

Równocześnie kosztem lasów okupowanych agresorzy w pełni uchronili swoje bogactwa leśne od dewastacji, przerzucając cały ciężar zaopatrzeń wojennych potrzeb przemysłu Niemiec na lasy krajów okupowanych.

4) Niezależnie od ogromu zniszczeń na Ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej główny wysiłek niszczycielski okupantów skierowany był na okręg Warszawski, gdzie mimo stwierdzenia zbyt niskiej lesistości okręgu,

10 W oryginale odnośnik do Mantel: Forstpolitik Neudamm, 1942.

wymuszono bezwzględnie znacznie większe ilości masy drzewnej, urządzeń przemysłowych, drogowych, budynków administracyjnych itd. niż w innych okręgach kraju.

Obok milionów pomordowanych i dręczonych Polaków, zniszczone przez dwukrotną agresję niemiecką lasy polskie, skarb Narodu Polskiego, pieczołowicie zachowywany przez przeszłe pokolenia dla dobra przyszłości, świadczą, że prawdę głosił Gaius Julius Caesar twierdząc: zabójstwa nie są otoczone niesławą u Germanów, twierdzą bowiem, że dla zwalczenia gnuśności należy ćwiczyć młodzież w tym, co stanowi kres społeczeństwa[11].

11 Dopisano odręcznie. Pominięto fragment sentencji w języku łacińskim.

Dokument nr 13

15 II 1947, Warszawa – pismo Ministerstwa Leśnictwa do Ministerstwa Ziem Odzyskanych w sprawie oszacowania mienia na ziemiach odzyskanych i odstąpionych

Źródło: AAN, ML, 346, bp., mps.

Warszawa, 15[1] II 1947 r.

MINISTERSTWO LEŚNICTWA
Departament Ekonomiczny
zn. I/PG-180/5

Do
Ministerstwa Ziem Odzyskanych
Komitet dla spraw Zagranicznych
w/m, ul. Litewska 10, pok. nr. 27

Sprawa: materiałów do traktatów pokojowych z Niemcami i Austrią.

Zgodnie z postanowieniem konferencji z dn. 14 b. m. w C[entralnym] U[rzędzie] P[lanowania] w sprawie wyszacowania majątku poniemieckiego na obszarze Ziem Odzyskanych oraz majątku gospodarstwa leśnego na obszarze ziem odstąpionych – Ministerstwo Leśnictwa przekłada niżej notatkę charakteryzującą przebieg i stan prac w tym zakresie:

1) Zgodnie z postanowieniem konferencji i decyzji Ob. Nacz[elnika] Szewczykowskiego Ministerstwo przedłoży ściślejszy szacunek obszarów Lasów Państwowych oraz szacunek ogólnikowy leśnych niepaństwowych na obszarze Ziem Odzyskanych i Odstąpionych.

W odniesieniu do Ziem Odzyskanych szacunek oparty będzie na prowizorycznej tabeli klas wieku oraz innych materiałach urządzeniowych.

W odniesieniu do Ziem odstąpionych i wszystkich lasów niepaństwowych – na materiałach statystycznych i opinii rzeczoznawców.

2) Zgodnie z deklaracją zawartą w piśmie Ministerstwa do C[entralnego] U[rzędu] P[lanowania] z dn. 21.XII.ub. r. zn. I/PG-180/5 oraz wyjaśnieniami złożonymi na poprzednich konferencjach oraz wytycznymi uzgodnionymi przez reprezentanta Ministerstwa nacz J. Bohusza z ob. nacz. Szweykowskim na konferencji w dn. 31. XII. ub.r. – Ministerstwo przedłoży szczegółowy szacunek zakładów przemysłowych poniemieckich pozostających w chwili obecnej w zawiadywaniu A[dministracji] L[asów] P[aństwowych].

Szacunek oparty będzie na bilansach otwarcia przedsiębiorstw zgłaszanych do G[łównego] U[rzedu] S[tatystycznego], wycenieniu obiektów dla celów ubezpieczenia ogniowego, ewentualnie na orzeczeniach wyceny komisyjnej z uwzględnieniem wartości gospodarczej obiektów dla Państwa Polskiego w warunkach obecnych. Szacunek obejmie mienie państwa niemieckiego, obywateli i firm niemieckich oraz państwa Austriackiego.

3) Zgodnie z wytycznymi uzgodnionymi między reprezentantem ministerstwa ob. J. Bohuszem i reprezentantem C[entralnego] U[rzędu] P[lanowania] ob. inż. Szweykowskim - na konferencji dn. 31 XII ub.r., Ministerstwo

1 Dopisano odręcznie.

przedłoży szacunek wartości zakładów pierwiastkowego przemysłu drzewnego (tartaki i fabryki sklejek) na obszarze Ziem Odstąpionych, zarówno państwowego jak i prywatnego, wg stanu na 1939 r.

Szacunek oparty będzie na materiałach statystycznych, literaturze fachowej i opiniach rzeczoznawców przy zastosowaniu metody porównania i materiału szacunkowych obiektów znajdujących się w obecnym granicach Państwa.

4) Wszystkie opracowania ze szacunku dokonanego będą w złotych przedwojennych, wg stanu dla Ziem Odzyskanych na dz. 15 VIII 1945 r. i dla Ziem Odstąpionych na r. 1939.

Opracowanie materiałów wymienionych pod p.1) jest obecnie w studium końcowym i zakończone będzie około 25 b.m.

Opracowanie materiałów wymienionych pod p.2) jest dokonane i Ministerstwo oczekuje jedynie nadesłania szacunku tartaków z trzech Dyrekcyj Okręgowych L[asów] P[aństwowych]. Zarządzony na dz. 10 b.m. termin dostarczenia materiałów z terenu nie mógł być dotrzymany z powodu przerw w komunikacji kolejowej.

Opracowanie materiałów wymienionych pod p.3) jest zakończone.

Ministerstwo zamierza przedłożyć całość żądanych materiałów w czasie 22-25 b.m. Jeśliby zaszła konieczność wcześniejszego przedłożenia materiałów, Ministerstwo mogłoby przedłożyć je częściowo w granicach tego, co już zostało opracowane. Ponieważ jednak opracowanie stanowi całość zamkniętą, do której odnieść się będą pewne ogólne wyjaśnienia i uwagi, należy uważać za wskazane traktowanie całości nierozdzielnie.

Dyrektor Departamentu
Ekonomicznego[2]
Otrzymuje: C.U.P.
Dep. Międzynarodowych Spraw
Gospodarczych.

2 Poniżej odręcznie podpis W.R.

Dokument nr 14

1947 LUTY 17, WARSZAWA - PISMO DEPARTAMENTU EKONOMICZNEGO MINISTERSTWA LEŚNICTWA DO DEPARTAMENTU ZAGOSPODAROWANIA LASÓW W SPRAWIE WYSOKOŚCI STRAT W LEŚNICTWIE W CZASIE II WOJNY ŚWIATOWEJ

ŹRÓDŁO: AAN, ML, 346, BP, MPS.

Warszawa, 17 II 1947 r.

Ministerstwo Leśnictwa
Departament Ekonomiczny
Znak: I/PG-180/5

Pilne
Sprawa: materiałów do traktatów pokojowych z Niemcami i Austrią.

Do Departamentu Zagospodarowania Lasów
na ręce Ob. Dyrektora
w miejscu

W związku z pertraktacjami w sprawie traktatów pokojowych z Niemcami i Austrią polska delegacja w Londynie została zobowiązana do przedłożenia szacunkowego bilansu wartości majątku zyskanego w wyniku wojny i przesunięcia granic Kraju w zestawieniu z majątkiem Ziem Odstąpionych w wyniku traktatu z Rosją.

C[entralny] U[rząd] P[lanowania] zobowiązał poszczególne resorty do wykonania odpowiednich prac szacunkowych w swoim zakresie; a następnie w porozumieniu z G[łównym] U[rzędem] S[tatystycznym] opracuje całość materiału dla użytku M[inisterstwa] S[praw] Z[agranicznych].

Na odcinku Ministerstwa Leśnictwa zachodzi konieczność wyszacowania wartości gospodarstwa leśnego oraz przemysłu drzewnego.

Departament Ekonomiczny prosi Departament Zagospodarowania Lasów o dokonanie powyższego szacunku w odniesieniu do gospodarstwa leśnego, z wyłączeniem przemysłu, który będzie potraktowany odrębnie. Szacunek należy przeprowadzić:

1) dla majątku poniemieckiego na obszarze Ziem Odzyskanych i Ziem Dawnych w dzisiejszych granicach Polski

2) dla majątku Ziem Odstąpionych na obszarze b[yłych] woj[ewództw] Wileńskiego, Nowogródzkiego, Poleskiego, Wołyńskiego, Stanisławowskiego, Tarnopolskiego oraz w części odstąpionej wojew[ództw] Białostockiego i Lwowskiego.

3) dla majątku poniemieckiego według wartości na dzień 15 VIII 1945 r. – datę formalnego przejęcia Ziem Odzyskanych przez polską administrację państwową – z wycenieniem w złotych przedwojennych.

4) dla majątku Ziem Odstąpionych według stanu i wartości z roku 1939.

Majątek poniemiecki

Szacunek należy przeprowadzić dla lasów państwowych z podziałem na Dyrekcje Okręgowe Lasów Państwowych lub województwa oraz rozspecyfikowaniem na b[yłą] własność:

- państwa niemieckiego,
- obywateli i firm niemieckich,
- państwa austriackiego.

Dla lasów i gospodarstw leśnych niepaństwowych szacunek należy przeprowadzić w cyfrach globalnych.

W szacunku nie należy uwzględniać obszarów i majątku należących do Wolnego Miasta Gdańska.

Ogólną tendencją winno być szacowanie ostrożne, raczej niskie, uwzględniające prócz wartości bezwzględnej obiektów jego wartość gospodarczą w dzisiejszych warunkach Państwa Polskiego. Dotyczy to zwłaszcza maszyn, urządzeń, budynków itp.

Przy ustalaniu liczb szacunkowych należy wymienić stopień zniszczenia i podstawę szacunku.

Majątek Ziem Odstąpionych

Szacunkiem gruntów i drzewostanów należy objąć całą powierzchnię lasów na Ziemiach Odzyskanych.

Ogólną tendencją winno być szacowanie raczej wysokie, uwzględniające prócz wartości bezwzględnej obiektów, ich zniszczenie dla życia gospodarczego Polski.

Departament Ekonomiczny zdaje sobie sprawę z trudności omawianego zadania i zastrzeżenia co do czasokresu wykonania opracowania, możliwości i dokładności zostały w C[entralnym] U[rzędzie] P[lanowania] podniesione.

Tym nie mniej jest faktem bezspornym, że żądane materiały w określonym M[inisterstwie] S[praw] Z[agranicznych] otrzymać **musi** i że w zakresie omawianych tu kwestii jedynie Ministerstwo Leśnictwa jest kompetentne do wykonania zadania.

Zarówno C[entralny] U[rząd] P[lanowania] jak i M[inisterstwo] S[praw] Z[agranicznych] zdają sobie sprawę, że żądane opracowania szacunkowe nie mogą pretendować do ścisłości, tym niemniej proszę o dołożenie starań dla uzyskania liczb możliwie realnych.

Departament Ekonomiczny z konieczności nie stawia żadnych żądań co do metody szacunkowej, zaznaczając, że żądane materiały w granicach osiągalnej ścisłości z dotrzymaniem terminu Ministerstwo przedłożyć **musi.**

C[entralny] U[rząd] P[lanowania] postawił termin przedłożenia całości opracowania na dz. 24 lutego 1947r.

Departament Ekonomiczny prosi o złożenie opracowań **w dwu egzemplarzach w ostatecznej formie, nadającej się do bezpośredniego przesłania** jako załącznik do memoriału ujmującego całość zagadnienia i inne jeszcze sprawy postulowane przez C[entralny] U[rząd] P[lanowania] i M[inisterstwo] S[praw] Z[agranicznych] w terminie do dnia 22 lutego **godz. 12.**

Dyrektor Departamentu
Ekonomicznego[1]

1 Brak podpisu. Zapewne chodzi o Romana Kamińskiego. Por. AAN, ML, sygn. 35, *Wykaz jednostek organizacyjnych Ministerstwa Leśnictwa z podaniem składu osobowego i rozmieszczenia lokalowego, [październik 1945]*, *k. 23*.

Dokument nr 15

1947 [LUTY], WARSZAWA – SZACUNKI WARTOŚCI MAJĄTKU LEŚNEGO ZIEM ODSTĄPIONYCH W ZESTAWIENIU Z MAJĄTKIEM ZIEM ODZYSKANYCH W WYNIKU TRAKTATU Z ZSSR

ŹRÓDŁO: AAN, KDSZZOWW, 69, K. 26-33, MPS.

MINISTERSTWO LEŚNICTWA Zał. Nr. 3
I/PG-180/5

Szacunek wartości gospodarstwa leśnego

Ministerstwo Leśnictwa

Szacunkowy bilans
wartości majątku leśnego Ziem Odstąpionych w zestawieniu z majątkiem Ziem Odzyskanych w wyniku traktatu z Z.S.S.R.

Przy wykonywaniu obliczeń odnośnie terenów odstąpionych (na wschód od linii Cursona), wykorzystano przedwojenny materiał statystyczny z roku 1937, zawarty w „Małym roczniku statystycznym" 1939 r., odnośnie zaś odzyskanych ziem zachodnich – niezbędne dane powierzchniowe wzięto z wydawnictwa niemieckiego „Deutsches Forsthandbuch" E. Guth, również z roku 1937. Poza tym dane powierzchniowe o lasach na terenach zachodnich częściowo skorygowano na podstawie najświeższych zestawień statystycznych nadesłanych przez poszczególne Okręgowe Dyrekcje Lasów Państwowych.

Wykazy strat i zysków został zestawiony terytorialnie według województw.

Przez odstąpienie terenów wschodnich Polska utraciła najpiękniejsze obszary leśne, odznaczające się największą zamożnością drzewostanów oraz znakomitą jakością drewna, powszechnie znanego na rynku zagranicznym, jak: grodzieńska i wileńska – sosna, poleska – olsza i jesion, wołyński i podolski – dąb, karpacki – świerk, jodła i buk. W zamian za to Polska otrzymała na zachodzie prawie wyłącznie lasy sosnowe na kiepskich glebach, z drzewostanami przeważnie o niewysokiej jakości technicznej, często nawiedzane w skali żywiołowej przez rozmaitego rodzaju szkodniki i bardzo przerzedzonymi starodrzewiami.

O wartości lasów odstąpionych w porównaniu do odzyskanych świadczy dobitnie ten fakt, że lasy ziem odstąpionych dawały przeciętnie 15 do 20% wyborowej sosny stolarskiej, t.zw. bloków, gdy lasy ziem odzyskanych dawały bloków sosnowych 1 do 2%, z wyjątkiem Prus Wschodnich, gdzie ten odsetek sięgał do 10%. Nadto lasy liściaste na Wschodzie dawały najwyższej wartości bloki fornirowe i stolarskie dębowe, jesionowe, brzozowe, olszowe, słynną klepkę dębową, wyborową papierówkę świerkową oraz buka meblarskiego i stolarskiego.

Należy zaznaczyć, że ze względów przyrodniczych lasy na ziemiach odstąpionych pod względem rozmieszczenia gatunków tworzyły drzewostany, zajmujące właściwie dla swoich cech ekologicznych siedliska, dzięki czemu dawały piękne przyrosty ilościowe, wykształcając drewno

wyborowe co do swej wewnętrznej struktury i kształtu zewnętrznego (mała zbieżystość, prawidłowe ugałęzienie). Dzięki temu lasy te nadawały się do intensywnego gospodarowania nowoczesnymi metodami. Lasy zaś na ziemiach odzyskanych zajmują gatunkowo siedliska przeważnie niewłaściwe. Są to w większej części lasy sadzone odręcznie szablonowo, gdzie wprowadzano z reguły sosnę i świerk na siedliskach, zajmowanych uprzednio przez drzewostany mieszane o wybitnej przewadze gatunków liściastych. W wyniku powstawały lasy jednogatunkowe i jednowiekowe, słabo ukorzenione, łatwo ulegające wszelkim klęskom żywiołowym, jak wichrom oraz masowym inwazjom szkodników owadzich, dające pod względem technicznym marnej jakości drewno.

O wartości rynkowej lasów decyduje cały szereg czynników, jak: ocena jednostkowa, zamożność drzewostanów, gęstość zaludnienia, stopień uprzemysłowienia, jakość i gęstość sieci dróg komunikacyjnych, położenie geograficzne i inne. Otóż biorąc pod uwagę te wszystkie okoliczności, tudzież wpływ zniszczeń wojennych zarówno na ziemiach odstąpionych, jak odzyskanych, dochodzimy do wniosku, że pod względem wartości gospodarczo-społecznej lasy ziem odzyskanych stanowią w szacunku jednostkowym nie więcej, niż 80% wartości lasów ziem odstąpionych. „Przenosząc te wartości w złotych przedwojennych w oparciu o większe transakcje kupna lasów przez Skarb Państwa, oraz mając na uwadze szacunek wartości lasów państwowych w 1937 r. (inż. St. Kruszewski majątek państwa Polskiego) - dochodzimy do wniosku, że wartość 1 ha lasów ziem odstąpionych można szacować **na okrągło 900 zł.**

Wobec powyższego przeciętna wartość 1 ha lasów ziem odzyskanych można szacować **na okrągło 700 zł.**

Przez fakt odstąpienia znaczonych obszarów lasów na wschodzie, Polska, z Państwa samowystarczającego, a nawet eksportującego drewno, stała się Państwem trwałego deficytu drzewnego i stoi obecnie przed koniecznością zakupywania za zagranicą wielkich ilości drewna użytkowego na rozmaite potrzeby gospodarki państwowej i ogólnonarodowej (kolejnictwo, kopalnie, papiernictwo) i wydatkowania na ten cel olbrzymich sum, co w konsekwencji będzie godziło w równowagę naszego budżetu państwowego, a tym samym utrudni i oddali podniesienie się gospodarcze Kraju.

Jeśli chodzi wreszcie o oszacowanie gruntów nieleśnych (role, łąki, wody i nieużytki), przyjęto dla nich przeciętne wartości za 1 ha, oparte na danych rozporządzenia Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 13.III.1935 r., wydanego w porozumieniu z Ministrem Skarbu w sprawie szacowania nieruchomości ziemskich (Dz.U.R.P. Nr.19, poz.107).

W ogólnym zestawieniu strat i zysków terytorialnych Państwa Polskiego, odstąpiono 4.771.600 ha gospodarstw leśnych a odzyskano 2.660.936

ha. Należy zauważyć, że na ogólną powierzchnię gospodarstw leśnych składają się grunty leśne i nieleśne, co jest uwidocznione w szczegółowych zestawieniach tabelarycznych.

Łączna strata pieniężna z tego tytułu, jak i z tytułu porównania wartości jednostkowej lasów odstąpionych i odzyskanych wyraża się sumą zł. 1.936.102.010.-

Jak wynika z całej treści niniejszych wyjaśnień, wyżej wymienione dane, tak w odniesieniu do powierzchni, jak i kwot pieniężnych, mogą być uważane jedynie za przybliżone. Ocena lasów należy do najtrudniejszych problemów ekonomiki leśnej, gdyż musi być oparta na bardzo ścisłych danych o charakterze przyrodniczo-ekonomicznym, a wyniki zawsze będą szacunkowe, przybliżone.

Ponieważ w chwili obecnej, na skutek niebywałych zniszczeń jakich doznały wszystkie w ogóle lasy w Polsce, przedstawiają one „wielką niewiadomą" – wprowadzenie bardziej dokładnych danych o rozmiarze strat i zysków w gospodarce leśnej, spowodowanych zmianą granic państwowych, jest zupełną niemożliwością. Mimo to, jednak można z dużym prawdopodobieństwem twierdzić, że rzeczywisty rozmiar nadwyżki strat pieniężnych, spowodowanych uszczupleniem powierzchni lasów w Polsce, jest raczej większy, niż obrazują to daty cyfrowe. Chodzi o to, że wyżej przytoczona nadwyżka strat pieniężnych dotyczy tylko strat ściśle materialnych, a przecież lasy posiadają też olbrzymią wartość materialnie nieuchwytną. Wystarczy tu wspomnieć o dobroczynnym wpływie lasu na klimat oraz na człowieka, zamieszkującego dany kraj, tak pod względem fizycznym jak i psychicznym. Tych materialnie nieuchwytnych walorów lasów zestawienia szacunkowe nie uwzględniają, zupełnie. A przecież jakie nieprzebrane skarby właśnie bogactw tego wyższego rzędu kryły w sobie rozległe lasy na wschodnich rubieżach Polski, które obecnie okazały się poza jej granicami (wystarczy wspomnieć o połowie puszczy Białowieskiej, puszczy Szereszewskiej i Ozdamickiej oraz o puszczy Poleskiej, dąbrowach Wołyńsko-Podolskich i o pralasach Karpackich). Jeśli więc uwzględnić i owe dobra niematerialne lasów przez Polskę odstąpionych, wówczas łączny bilans strat z tego tytułu wynikłych, niewątpliwie okaże się o wiele większym, niż mówią o tym suche daty liczbowe.

Wzór 1

Sumaryczne zestawienie strat i zysków Rzeczypospolitej przez zmianę granicy (w liczniku straty – w mianowniku zyski).

Lp.	Nazwa gospodarstwa	Powierzchnia w ha	Wartość 1 ha	Wartość - razem	Uwagi
1	2	3	4	5	6
1	Gospodarstwo leśne	3.668.411 / 2.414.095 x/	okr. 900 / 700	3.301.569.900 / 1.689.866.500	x/ Bez majątku W.M. Gdańska
2	Gospodarstwo rolne	350.536 / 87.418	okr. 490 / 650	171.002.300 / 56.594.600	
3	Gospodarstwo łąkowe	604.524 / 101.710	okr. 450 / 520	273.937.900 / 53.131.100	
4	Gospodarstwo rybne	37.760 / 45.368	okr. 150 / 370	5.664.000 / 16.786.160	
5	Nieużytki	50.369 / 12.339	okr. 10 / 16	503.690 / 197.420	
	Razem:	4.711.600 / 2.660.930		3.752.677.790 / 1.816.575.780	
	Strata netto:			1.936.102.010	

Wzór 2.

A/ STRATY

L. p.	Nazwa województwa	Gospod. iglaste	Gospod. dębowe	Gospod.liści.i prześciowe	Gospod. rolne i łąkowe	Gospod rybne	Nieużytki	UWAGI
		powierzchnia w ha						
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Wileńskie	328.847	4.271	93.956	150.225	28.592	7.909	—

2	Nowogródzkie	290.394	4.033	108.898	140.575	1.200	7.400	—
3	Poleskie	535.192	35.680	321.115	310.903	2.600	16.410	—
4	Wołyńskie	384.212	86.758	148.727	214.144	3.788	11.271	—
5	Stanisławowskie	411.471	16.031	106.876	38.211	—	2.011	—
6	Tarnopolskie	47.573	29.450	149.517	13.737	—	723	—
7	Białostockie	157.007	3.870	32.951	65.413	900	3.459	—
8	Lwowskie	226.665	40.874	104.043	21.852	680	1.186	—
	Razem	2.381.361	220.967	1.066.083	955.060	37.760	50.369	—
		3.668.411						

Wzór 3.

B/ ZYSKI

L. p.	Nazwa województwa	Gospod. iglaste	Gospod. dębowe	Gospod. liści. i przejściowe	Gospod. rolne i łąkowe	Gospod rybne	Nieużytki	UWAGI
		powierzchnia w ha						
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Śląskie	232.699	5.712	9.934	13.565	1.550	795	x/ Bez majątku W.M. Gdańska xx / Powierzchnia z Prus Wschodnich przyłączona do woj. Białostockiego
2	Wrocławskie	514.484	34.339	53.617	53.501	3.100	2.979	
3	Poznańskie	387.466	10.472	20.944	41.609	2.500	2.321	
4	Pomorze Zach.	430.008	17.685	57.604	31.688	10.250	2.207	
5	Gdańskie x/	139.527	10.402	35.406	18.884	2.125	1.106	
6	Pomorskie	70.457	887	2.588	5.121	1.825	364	
7	Mazurskie	276.718	11.209	62.348	24.638	22.800	2.497	
8	Białostockie xx/	27.104	385	2.100	122	1.218	70	
	Razem	2.078.463	91.091	244.541	189.128	45.368	12.339	
		2.414.095						

Wzór 4.

A/ STRATY

L. p.	Nazwa województwa	Gospod. leśne / pow. leśna/	Gospod. rolne	Gospod. łąkowe	Gospod rybne	Nieużytki	UWAGI
		powierzchnia w ha					
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Wileńskie	427.074	55.345	94.880	28.592	7.909	—
2	Nowogródzkie	403.325	51.711	88.864	1.200	7.400	—
3	Poleskie	891.987	113.915	196.988	2.600	16.410	—
4	Wołyńskie	619.697	78.895	135.249	3.788	11.271	—
5	Stanisławoskie	534.378	14.078	24.133	—	2.011	—
6	Tarnopolskie	226.540	5.061	8.676	—	723	—
7	Białostockie	193.828	23.910	41.503	900	3.459	—
8	Lwowskie	371.582	7.621	14.231	680	1.186	—
		3.668.411	350.536	604.524	37.760	50.369	
			955.060				

Dokument nr 16

1947 LUTY 28, WARSZAWA - SZACUNKI DOTYCZĄCE WARTOŚCI LASÓW NA ZIEMIACH ODSTĄPIONYCH I ZIEMIACH ODZYSKANYCH WRAZ Z ZAŁĄCZNIKAMI

ŹRÓDŁO: AAN, ML, 346, BP., MPS

Warszawa, 28 II 1947 r.

Rzeczpospolita Polska
Ministerstwo Leśnictwa
Departament Ekonomiczny
I/PQ-180/5

Do
Ministerstwa Ziem Odzyskanych
Komitet dla Spraw Zagranicznych
Warszawa, ul. Litewska 10, pok. nr 27

Sprawa: materiały do traktatów pokojowych z Niemcami i Austrią.

W nawiązaniu do tut. pisma z dnia 4. I. r. b. Zn. I/PG-180/5 w którym Ministerstwo zadeklarowało nadesłanie reszty materiałów do traktatów pokojowych z Niemcami i Austrią, a mianowicie:

a)szacunek majątku poniemieckiego na obszarze Ziem Odzyskanych i Dawnych; oraz

b) orientacyjny szacunek majątku na Ziemiach Odstąpionych.

Ministerstwo przedkłada niniejszym odnośne dane materiały.

W zakresie i dokładności opracowania powyższych materiałów Ministerstwo wykorzystało wszystkie aktualne możliwości, powołując się przy tym na zastrzeżenia zawarte w piśmie z dn. 21 XII 1946 r. Zn I/PG-180/5, którym określiło przedmiot swych opracowań w odniesieniu do poszczególnych zagadnień postawionych przez C[entralny] U[rząd] P[lanowania].

Zakłady przemysłowe

Szacunek majątku poniemieckiego

Szacunek obejmuje wszystkie zakłady przemysłowe zarówno na obszarze Ziem odzyskanych jak i Dawnych, stanowiące na dzień 1 VIII 1945 r. własność:

Państwa Niemieckiego
Obywateli i firm niemieckich
Państwa Austriackiego
i pozostających obecnie we władaniu Ministerstwa Leśnictwa.

Załącznik Nr. 1 obejmuje wykaz szczegółowy wszystkich zakładów według Dyrekcji Okręgowych Lasów Państw[owych] z podziałem na 3 wyżej wymienione kategorie własności.

Dołączone do wykazów zestawienie obejmuje globalne kwoty szacunkowe dla poszczególnych Dyrekcji Okr[ęgowych] L[asów] P[aństwowych] i wyżej wymienionych trzech grupach własności oraz wyjaśnienia dotyczące kwalifikacji technicznej stopnia zniszczeń wojennych zakładów.

Jako podstawę szacunku poszczególnych obiektów przyjęto zależnie od możliwości:
1) bilanse otwarcia dla G[łównego] U[rzędu] L[eśnego]
2) szacunki dla ubezpieczenia ogniowego
3) szacunek rzeczoznawców.

Dokonując szacunku poszczególnych obiektów, brano pod uwagę oprócz bezwzględnej wartości zakładu w stanie jego ewentualnych zniszczeń wojennych – również wartość gospodarczą w aktualnych warunkach gospodarczych Państwa Polskiego.

Należy podkreślić, że szczególnie w odniesieniu do przemysłu tartacznego odziedziczonego na Ziemiach Odzyskanych zastrzeżenie to musi pociągnąć za sobą obniżenie szacunku bezwzględnego. Struktura tego przemysłu, dominujący rodzaj zakładów (małe i często o charakterze pomocniczym), możliwości wykorzystania ich zdolności produkcyjnej, kwalifikują dość nisko wartość gospodarczą przemysłu tartacznego Ziem Odzyskanych dla Polski, zwłaszcza w zestawieniu z przemysłem Ziem Odstąpionych.

Ministerstwo Leśnictwa stoi na stanowisku, że jedynie taki sposób podejścia do szacunku przemysłu odziedziczonego jest racjonalny i należycie uwzględnia jego rzeczywistą wartość dla życia gospodarczego Polski.

Przeprowadzenie szacunku majątku poniemieckiego przyjęto na dzień 15 VIII 1945 r. tj. datę formalnego przejęcia Ziem Odzyskanych przez polską administrację państwową.

Szacunek majątku odstąpionego.

Wyszacowaniem objęto wszystkie zakłady pierwiastkowo przemysłu drzewnego, więc tartaki i fabryki sklejek zarówno stanowiące przed wojną własność państwową, jak i prywatną na obszarze Ziem Odstąpionych według ich stanu w roku 1939.

Wobec braku materiałów i szczupłego materiału statystycznego szacunek nie może pretendować do ścisłości i ma charakter raczej orientacyjny.

Tartaki.

Załącznik nr 2 Ministerstwo przedkłada jako operat szacunkowy przemysłu tartacznego. Studium to Ministerstwo przyjęło za opracowanie w dzisiejszych warunkach właściwe zarówno pod względem przyjętej metody, jak i wyników szacunku, wprowadzając w niektórych szczegółach wyliczeń poprawki według obecnej skorygowanej opinii i posiadanych nowych materiałów.

Fabryki sklejek.

Rocznik Statystyczny za rok 1938 podaje liczbę fabryk dykt w Polsce na 32. Na obszarze Ziem Odstąpionych fabryk tych było 14. Zbyt szczupły materiał statystyczny nie pozwala na jakiekolwiek pośrednie wyliczenie wartości tych zakładów.

Ministerstwo posłużyło się w tym wypadku opinią ekspertów całkowicie zorientowanych w przemyśle dyktowym Polski przedwojennej. Przyjmując pod uwagę wielkość, wyposażenie techniczne, jakość i rozmiar produkcji oraz maksymalną zdolność produkcyjną, Ministerstwo podaje niżej wartość szacunkową fabryk dykt na Ziemiach Odstąpionych wg. stanu na 1939 r. w złotych przedwojennych:

1) Grodno (Braun)	1.200.000 zł.
2) Horodyszcze (Cukier)	800.000 „
3) Kostopol (Rochlin)	300.000 „
4) Kotra (Konopaccy	200.000 „
5) Lwów (Oikos)	1.000.000 „
6) Małoryta (Hammer)	200.000 „
7) Mosty (Konopaccy)	2.000.000 „
8) Mikaszewicze (Olza)	2.300.000 „
9) Orżew (Tow. Przem. Leśn.)	1.200.000 „
10) Pińsk (Lourie)	1.500.000 „
11) Pińsk (Leszcze)	300.000 „
12) Połowo (Rochlin)	250.000 „
13) Szuczyn (Konopaccy)	250.000 „
14) Wilno (Rochlin)	250.000 „
Razem wartość	11.750.000 zł.

Gospodarstwo Leśne.

Całość szacunku i bilansu majątku w zakresie gospodarstwa leśnego obejmuje załącznik Nr. 3.

Szacunek został dokonany globalnie dla całości terenów odzyskanych bez uwzględnienia b. Wolnego Miasta Gdańska oraz terenów odstąpionych z podziałem terytorialnym na województwa oraz rzeczowym na rodzaje gospodarstwa leśnego.

Szacunek sporządzono dla Ziem Odzyskanych w/g stanu na dz. 15 VIII 1945 r. dla Ziem odstąpionych na r. 1939.

Przy ustalaniu powierzchni poszczególnych rodzajów gospodarstw oparto się o procentowy skład poszczególnych rodzajów drzew wg. posiadanych danych statystycznych z przydzieleniem twardych gatunków

liściastych gospod[arstwa] dębowego i wydzieleń gospodarstw o przewadze gatunków miękkich liściastych.

Ponieważ Ministerstwo nie posiadało dotychczas bliższych danych dotyczących majątku poniemieckiego na obszarze Ziem Odzyskanych i Ziem Dawnych, jak również nie posiada ich G[łówny] U[rząd] S[tatystyczny] do którego wracano się, w tej sprawie, przeto szacunku poniemieckiego majątku leśnego przyjęto tylko lasy należące do Państwa Niemieckiego i lasy obywateli i firm niemieckich. Zdaniem Ministerstwa Leśnictwa kategoria byłej własności leśnej Państwa Austriackiego w ogóle nie wchodzi w rachubę.

Dla orientacji podaje się, że na Ziemiach Odzyskanych w/g przybliżonych danych znajduje się ogółem 202.000 ha lasów samorządowych. Wartość tych lasów przyjmując cenę jednostkową zł. 700.- za 1 ha (patrz zał. Nr.3, wzór nr.1) wynosi złotych 141.400.000.

Całość szacunku została dokonana w złotych przedwojennych. Do kwot jednostkowych wyceny gospodarstwa leśnego wliczono wartość urządzeń gospodarczych, jak zabudowania, urządzenia transportowe, wyposażenie maszynowe i inne. Całość tych urządzeń gospodarczych nie da się w dzisiejszych warunkach wyodrębnić z masy szacunkowej gospodarstwa leśnego, zewidencjonować i wykazać osobno[1].

Zestawienie końcowe.

Bilans strat i zysków całości gospodarstwa leśnego i pierwiastkowego przemysłu drzewnego w wyniku działań wojennych i przesunięcia granic Kraju, jako końcowe sumowanie wniosków niniejszego opracowania wyraża się w poniższym zestawieniu liczb szacunkowych w złotych przedwojennych:

	Zyski	Straty
Wyszczególnienie		
Przemysł tartaczny	—	102.372.717.-
Przemysł sklejkowy	66.554.108.-	11.750.000.-
Inny przemysł w zakresie Adm[inistracji] Lasów Państw.		
Razem przem. pierw.	66.554.108.-	114.122.717.-
Gospodarstwo leśne	1816.575.780	3.752.677.790.-
Ogółem	1.883.129.888	3.866.800.507.-

1 Fragment tekstu zaznaczony ołówkiem na marginesie.

Saldo ujemne	1.983.670.619

Zakres cyfr majątkowych gospodarstwa leśnego objętych powyższym zestawieniem określają bliżej poszczególne działy i załączniki opracowań.

Minister[2]

2 Poniżej nieczytelny podpis, odręczne potwierdzenie otrzymania z nieczytelnym podpisem i datą 1 III 1946 r. oraz rozdzielnik pisma

Dokument nr 17

1947 LUTY, WARSZAWA – WYKAZ WYSOKOŚCI SZKÓD WOJENNYCH W GOSPODARSTWIE LEŚNYM. ZAŁĄCZNIK DO PISMA DEPARTAMENTU EKONOMICZNEGO MINISTERSTWA LEŚNICTWA DO CENTRALNEGO URZĘDU PLANOWANIA.

ŹRÓDŁO: AAN, ML, 346, BP., MPS.

Wykaz dotyczący wysokości szkód wojennych w gospodarstwie leśnym A[administracji] L[asów] P[aństwowych].

Wyszczególnienie	Ilość	Wartość w złotych w złocie	Ogółem
1. Powierznia drzewost[anów] wyrąbanych Powierzchnia drzewost[anów] przerąbanych Ogólna masa wybranego drewna na Ziemiach Dawnych	232967 ha 507598 ha 747006472 m3	2465121351	
2. Powierzchnia drzewost[anów] wyrąbanych Powierzchnia drzewost[anów] przerąbanych Ogólna masa wybranego drewna na Ziemiach Odzyskanych	32584 ha 83772 ha 11901757 m3	434207461	
3. Razem straty w drzewostanach	265551 ha 591370 ha 86612404 m3		2.899.328.812
4. Zniszczono gleb leśnych na Ziemiach Dawnych	24314 ha	21776756	
5. Zniszczono gleb leśnych na Ziemiach Odzyskanych	6994 ha	7222400	
6. Razem straty spowodowane zniszczeniem gleb leśnych	31308 ha		28.999.156
7. Zniszczono budynków leśno-gospodarczych na Ziemiach Dawnych	12177 szt.	40549257	
8. Zniszczono budynków leśno-gospodarczych na Ziemiach Odzyskanych	1973 szt.	21584749	
9. Razem straty w budynkach leśno-gospodarczych	14150 szt		62.134.006

10. Straty w drogach komunikacyjnych lądowych i wodnych na Ziem. Dawnych	2468 km.		7555457
11. Straty w drogach komunikacynych lądowych i wodnych na Ziem[iach] Odzyskan[anych]	66 km.	333793	
12. Razem straty w drogach lądowych i wodnych	2534 km.		7.889.250
13. Straty w drogowych urządzeniach techn. (mosty, przepusty, nasypy ziemne, kolejki) na Ziem. Dawnych		5822679	
14. Dtto — na Ziemiach Odzyskanych		476024	
15. Razem straty w urządzeniach technicznych			6.298.703
16. Straty w taborze komunikacyjnym na Ziemiach Dawnych		2962447	
17. Straty w taborze komunikacyjnym na Ziemiach Odzyskanych		1466560	
18. Razem straty w taborze komunikacyjnym			4.429.007
19. Straty w liniach telefonicznych na Ziemiach Dawnych	88 km.	76724	
20. Straty w liniach telefonicznych na Ziemiach Odzyskanych	brak danych		
21. Razem straty w liniach telefonicznych	88 km.		76.724
22. Zniszczenia inwentarza biurowego (maszyna biurowa i mieszkalna, maszyny do pisania i liczenia, drobny sprzęt biurowy, instrumenty miernicze techniczne, kasy pancerne i in.) na ziemiach Dawnych		10933122	
23. Dtto — na ziemiach Odzyskanych		15946743	
24. Razem straty w inwentarzu biurowym			26.879.955
25. Straty spowodowane zniszczeniem planów urządzenia gospodarstwa leśnego na ziemiach Dawnych		20334672	

26. Dtto — na ziemiach Odzyskanych		13707009	
27. Razem straty w planach urządzenia gosp. leśnego			34.041.681
28. Straty w łowiectwie na ziemiach Dawnych		232208791	
29. Dtto — na ziemiach Odzyskanych		77355260	
30. Razem straty w łowiectwie			309.564.051
31. Straty w gospodarstwie rybnym na Ziemiach Dawnych		34213818	
32. Dtto — na ziemiach Odzyskanych		6129615	
33. Razem straty w gospodarstwie rybnym			40.343.433
34. Straty w produkcji ubocznej gospodarstwa leśnego na Ziemiach Dawnych		47836173	
35. Dtto - na Ziemiach Odzyskanych		63542000	
36. Razem straty w produkcji ubocznej gosp. leśn.			111.378.173
37. Straty w remanentach materiałowych na d.1.IX.39 r. na Ziemiach Dawnych	1740944 m3 dr[ewna] użytk]owego]. 1836878 mp opałowe	72588748	
38. Dtto - na Ziemiach Odzyskanych	brak dokładniejszych danych	8120000	
39. Razem straty z tytułu remanentów			80.708.748
40. Straty w gospodarstwie leśnym L[asów] P[aństwowych] na Ziemiach Dawnych wynoszą		2961980085	
41. Dtto - na Ziemiach Odzyskanych		650091614	
42. Ogółem straty w gospodarstwie lasów			3.612.071.699

Dokument nr 18

1970 GRUDZIEŃ 23, WARSZAWA – PISMO MINISTERSTWA LEŚNICTWA I PRZEMYSŁU DRZEWNEGO DO MINISTERSTWA SPRAWIEDLIWOŚCI W SPRAWIE STRAT WOJENNYCH

ŹRÓDŁO: AIPN GK, 917/385, S. 15-19, MPS.

Poufne

Ministerstwo Leśnictwa
i Przemysłu Drzewnego
Warszawa, ul. Wawelska 52/54

Ministerstwo Sprawiedliwości
Główna Komisja Badania Zbrodni
Hitlerowskich w Polsce
Warszawa
Al. Ujazdowskie 11

Dnia 23.12.1970 r. Nasz znak KRS-7409-10/42/70

Sprawa: Straty materialne i biologiczne w okresie II wojny światowej.

Powołując się na pismo Komisji do Opracowania Problemu Odszkodowań Niemieckich z dn. 25 VII br, zn. Odszk. 74/70 i z dn. 5 X br, zn. Odszk. 117/70 oraz w nawiązaniu do pisma swego z dn. 1 bm., znak KRS-7409-10/36/70 – Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego przedstawia wyniki przeprowadzonych przez resort leśnictwa i przemysłu drzewnego poszukiwań akt i dokumentów dotyczących strat materialnych, kulturalnych i biologicznych poniesionych w II wojnie światowej.

Z ustalonych w drodze kwerendy materiałów – najobfitszy przedstawiają akta dotyczące obliczenia strat wojennych w państwowym gospodarstwie leśnym, przy czym najwięcej istotnych danych zawierają akta b[yłej] Dyrekcji Naczelnej Lasów Państwowych wzgl[ędnie] b[yłego] Ministerstwa Leśnictwa, zdeponowanych w Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Z terenowych b[yłych] dyrekcji lasów państwowych jedynie 3 nadesłały arkusze inwentaryzacyjne, pozostałe bądź zdeponowały odnośne akta w archiwach wojewódzkich (Przemyśl), bądź nadesłały meldunki negatywne.

Obliczenie szkód i strat wojennych w b[yłych] dyrekcjach lasów państwowych opierało się na szacunkach nadleśnictw (operatach szacunkowych), sporządzonych na polecenie b[yłej] Dyrekcji Naczelnej Lasów Państwowych z dn. 10 III 1945 r. i z dn. 21 III 1945 r. wzgl[ędnie] b[yłego] Ministerstwa Leśnictwa z dn. 26 VII 1945 r. oraz na szacunku strat wojennych jednostek przemysłowych (np. tartaki), usługowych i innych (gospodarka rolna, rybacka itp.) wchodzących w skład organizacyjny dyrekcji lasów państwowych. Obliczenia te, wymagające znacznego nakładu pracy, nie we wszystkich dyrekcjach lasów państwowych uznać można za kompletne i ostateczne z uwagi na niezwykle ciężkie warunki pracy, szczególnie

wojew[ództwach] wschodnich (Białystok, Lublin, Rzeszów)[1], gdzie braki kwalifikowanego personelu, zniszczenie ksiąg i planów urządzeniowych, braki materialne(transport) itp. oraz względy bezpieczeństwa nie pozwalały na dokładne dokonanie pomiarów i szacunków w wyznaczonym terminie. Część więc szacunków została dokonana kameralnie, zaś dokumentacja z niektórych okręgów nie była kompletna, o czym świadczą rozbieżności między danymi zbiorczymi poszczególnych dyrekcji lasów państwowych a danymi przyjętymi do zestawienia zbiorczego Ministerstwa. Można więc stąd wnosić, że dane dyrekcji lasów państwowych były w późniejszym okresie uzupełniane i korygowane.

Przy ustalaniu globalnej sumy strat wojennych w państwowym gospodarstwie leśnym na terenie ziem dawnych Ministerstwo natrafiało na poważne trudności z powodu niedokładnego usystematyzowania materiału archiwalnego i mnogości zestawień luźnych, często bez daty, oraz z powodu odłączenia przynależnych do korespondencji załączników. **W tych warunkach za miarodajny dokument uznano pismo Ministra Leśnictwa z dn. 14 III 1946 r**., zn. Ek/V/621, przy którym zostało przesłane do Biura Odszkodowań Wojennych przy Radzie Ministrów ostateczne obliczenie strat wojennych w Państwowym Gospodarstwie Leśnym (teczka Nr 2/411)[2]. Załącznik z wyliczeniem wysokości strat, którego przy kopii wspomnianego listu nie było, odnaleziono w teczce Nr 2/415[3]. Według tego wyliczenia wysokość bezpośrednich strat wojennych określono na **3.105.505 tys. zł przedwojennych.**

Prawidłowość tej sumy jest potwierdzona w piśmie Departamentu Ekonomicznego Ministerstwa Leśnictwa z dn. 28 I [19]47, zn. I/PG-180/5 do Biura Finansowego (teczka Nr 2/448), w którym łączną stratę Państwowego Gospodarstwa Leśnego na terenie ziem dawnych i ziem odzyskanych (725.625 tys.) podano w sumie 3.831.130 tys. Suma 3.105.505 jest zgodna z wysokością strat wojennych leśnictwa uwidocznioną w „Sprawozdaniu" z 1947 r. Biura Odszkodowań Wojennych (str. 41 i 42), po uwzględnieniu dokonanych eliminacji z strat w lasach niepaństwowych.

Należy przy tym zwrócić uwagę, że według opinii fachowej jest to najniższy szacunek strat wojennych w Państwowym Gospodarstwie Leśnym. I tak: według opracowania prof. dra R[udolfa][4] Fromera „Metodyka zniszczenia polskiego gospodarstwa leśnego w okresie okupacji niemieckiej" (kwartalnik „Sylwan", rok 1947, zeszyt 1–4) – do strat bezpośrednich w kwocie j.w. 3.105.505 tys.

1 Przekreślono i dopisano odręcznie. W oryginale „w okręgach kresowych".
2 Obecnie AAN, ML, 345. Por. dok. nr 6.
3 Obecnie AAN, ML, 347.
4 W oryginale błędnie E. Fromera.

dodać należy:

straty w lasach niepaństwowych	621.000
straty pośrednie:	
– skutki niemożliwości odnowienia powierzchni leśnych wyrąbanych przez okupanta	22.000
– straty powstałe na skutek braku przyrostu na wymienionych powierzchniach	165.800
– degradacja gleby w wyniku wyrębów przez okupanta	20.600
– szkody z inwazji owadów i pasożytów	30.000
– skutki wytępienia zwierzyny i ryb	80.000
– ubytek w dochodzie na skutek unieruchomienia przemysłu drzewnego	27.000
Łącznie w zaokrągleniu	4.350.000 tys. złotych przedwojennych.

Prof. dr T. Molenda w artykule: „Polskie roszczenia wobec Niemiec z tytułu dewastacji lasów" (miesięcznik „Państwo i Prawo" Nr 9/10/ z 1946 r.) ocenia łączone straty wojenne w leśnictwie na 4.891 mln. złotych przedwojennych.

Poszukiwanie akt i dokumentów dotyczących strat wojennych jednostek przemysłowych i in. resortu nie dały rezultatów. Jedynie 7 przedsiębiorstw przemysłu papierniczego nadesłało swe arkusze inwentaryzacyjne; prócz tego Ministerstwo Przemysłu Lekkiego przekazało akta b. Centralnego Zarządu Przemysłu Papierniczego odnoszące się do rejestracji strat wojennych w tym przemyśle.

Wg zestawienia zbiorczego z 1949 r. suma strat wszystkich zakładów została określona kwotą 48.018 tys., a po wyeliminowaniu strat zakładów na terenie ziem odzyskanych – 43.743 tys. Jest to kwota znacznie niższa od wysokości strat przemysłu papierniczego przyjętej w „Sprawozdaniu" Biura Odszkodowań Wojennych (112 mln.) i niższa od sumy uwidocznionej w zestawieniu późniejszym z dn. 21 II 1950 r. tegoż b. Centralnego Zarządu (64.313 tys.).

Z porównania danych b. Centralnego Zarządu z danymi nadesłanymi z terenu również wynikają rozbieżności. Suma strat wg arkuszy inwentaryzacyjnych wspomnianych 7 zakładów wynosi 73.649 tys., gdy wg arkusza zbiorczego z 1949 r. tylko 26.797 tys. Zestawienie powyższych cyfr prowadzi do stwierdzenia, że ówczesne dane zbiorcze nie były ostateczne, a biorąc pod uwagę, że w 1945 r. b. Centralny Zarząd Przemysłu Papierniczego

obejmował na terenie ziem dawnych 13 zakładów, z których tylko część nadesłała uaktualnione dane – należy uznać, iż suma strat przemysłu papierniczego na ziemiach dawnych była wyższa od sum wykazanych w zestawieniach i opracowaniach b. Centralnego Zarządu, a suma przyjęta do „Sprawozdania" Biura Odszkodowań Wojennych prawdopodobna. Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego nie dysponuje jednak żadnymi dalszymi danymi, aby ją ściśle ustalić.

Reasumując, Ministerstwo nie znalazło podstaw do zmiany wysokości strat wojennych podanych w otrzymanych opracowaniach byłego Biura Odszkodowań Wojennych.

Jednocześnie Ministerstwo załącza wykazy imienne i liczbowe pracowników resortu leśnictwa i przemysłu drzewnego, którzy padli ofiarą dyskryminacyjnej polityki okupanta w czasie II wojny światowej, nadmieniając iż w książce pt. „Leśnictwo Polskie w okresie Drugiej Wojny Światowej" (Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne – 1967 r.) jest zamieszczony wykaz leśników zmarłych w tej wojnie.

Minister
inż. Jerzy Popko[5]

5 Jerzy Popko (1914–1975) polski nauczyciel i polityk. Minister leśnictwa i przemysłu drzewnego w latach 1970–1973, poseł na Sejm PRL I kadencji. Szerzej zob. Mołdawa, *Ludzie władzy 1944–1991*, 205.

Dokument nr 19

1973 KWIECIEŃ 4, [WARSZAWA], NOTATKA DOTYCZĄCA OBLICZANIA STRAT LEŚNICTWA W II WOJNIE ŚWIATOWEJ

ŹRÓDŁO: AIPN GK, 917/544, S. 17–24.

Straty wojenne w gospodarce leśnej

I. Metoda obliczeń strat - dokumentacja.

Pierwsze obliczenie strat wojennych w gospodarce leśnej, zarówno w lasach państwowych, jak i w lasach publicznych lub prywatnych, było dokonane w latach 1945–[19]46 przez Biuro Odszkodowań Wojennych w porozumieniu z Ministerstwem Leśnictwa.

Dla pierwszej kategorii lasów, tj. lasów państwowych, była przeprowadzona w 1945 r. rejestracja szkód wojennych we wszystkich jednostkach administracyjnych lasów państwowych, zgodnie z wytycznymi Naczelnej Dyrekcji Lasów Państwowych (pismo Min[isterstwo] R[olnictwa] i R[eformy] R[olnej] – Nacz[elna] Dyr[ekcja] Lasów Państw[owych] z dn. 21 III 1945 r. Nr L. dz. 180/PD – odpis pisma jest w aktach archiwalnych przejętych z Min[Finansów T-60).

Rejestracją objęto wszystkie kategorie szkód, będących bezpośrednim skutkiem wydarzeń wojennych, a więc zniszczenie drzewostanów, zniszczenie gleby, budynków leśno-gospodarczych i inwentarza technicznego i biurowego, zakładów przemysłowych, środków i urządzeń komunikacyjnych, planów gospodarstwa leśnego, łowiectwa, rybactwa, żywicowania i innych użytków ubocznych oraz konfiskatę remanentów z roku 1939.

Obliczenie szkód i strat wojennych w b. dyrekcjach lasów państwowych opierało się na szacunkach nadleśnictw, zakładów przemysłowych (np. tartaki) i usługowych (gospodarka rolna, rybacka itp.) wchodzących w skład organizacyjny dyrekcji lasów państwowych.

Na podstawie nadesłanych przez poszczególne dyrekcje sprawozdań Ministerstwo Leśnictwa dokonało ogólnego zestawienia strat w cenach przedwojennych oraz w złotych przedwojennej wartości i przesłało je BOW przy piśmie z dnia 14 III 1946 r. Nr Ek/V/621 (oryginał pisma jest w aktach archiwalnych przejętych z Min. Finansów T-60).

Załącznik z wyliczeniem wysokości strat, którego brak w teczce Min[isterstwa] Finansów, jest w Archiwum Akt Nowych w teczce Nr 2/415 dokumentów złożonych przez Ministerstwo Leśnictwa.

Na wiosek Komisji d/s Opracowania Problemu Odszkodowań, Ministerstwo Leśnictwa przeprowadziło w 1970 r. poszukiwania dot. akt i dokumentów b. dyrekcji lasów państwowych dot. strat wojennych w gospodarce leśnej celem ich weryfikacji, lecz natrafiło na poważne trudności w realizacji tego zdania z powodu niedokładnego usystematyzowania materiałów archiwalnych, mnogości zestawień luźnych, często bez daty, oraz odcięcia przynależnych do korespondencji załączników.

W tych warunkach, Ministerstwo Leśnictwa uznaje za miarodajny dokument wspomniane wyżej pismo z dnia 13 III 1946 r., przy którym przesłano do BOW ostateczne obliczenie strat wojennych, o czym powiadomiło Komisję pismem z dnia 28 XII 1970 r. Nr KR3-7409-10/42/70 (pismo jak w aktach Komisji – teczka 74).

Dla drugiej kategorii lasów – lasy publiczne i prywatne – możność inwentaryzacji i rejestracji strat w praktyce nie istniała. Do obszarów tych, obejmujących łącznie 600 tys. ha., zastosowano zatem metodę szacunku, opierając się na globalnych danych, odnoszących się do lasów państwowych. W szacunku BOW przyjęto, że stopień zniszczenia lasów niepaństwowych był ten sam co lasów państwowych, bowiem na równi z państwowymi nie oszczędzały ich działania wojenne, tak samo traktowali je okupanci, nie rozróżniając jeśli chodzi o eksploatację lasów państwowych od prywatnych.

Komisja Ministerstwa Finansów uznała jednak, że gospodarka w tej kategorii lasów stała, przeciętnie biorąc, na niższym poziomie niż w lasach państwowych i dla wyrównania tej dysproporcji przyjęła za podstawę do szacunku strat majątkowych nie całość strat w gospodarce leśnej, ale jedynie straty w drzewostanie i glebie, przy założeniu, że straty przypadające na 1 ha obszarów leśnych tak państwowych jak i niepaństwowych są jednakowe.

II. Straty materialne w lasach państwowych

Straty materialne w lasach państwowych, zgodnie z zestawieniem, opracowanym przez Ministerstwo Leśnictwa na podstawie sprawozdań b. dyrekcji lasów państwowych, zamykają się kwotą 3.105,5 mln zł. W tej wysokości zostały przyjęte przez BOW i włączone do ogólnego zestawienia strat wojennych Polski w latach 1939–[19]45 (sprawozdanie BOW ze stycznia 1947 r., aneks 5, str.41).

Prace BOW zostały przerwane w 1947 r., wskutek likwidacji biura i wznowione dopiero w końcu 1949 r. przez powołaną przez Ministra Finansów Komisję d/s ostatecznego ustalenia strat.

Obliczenie strat wojennych w gospodarce leśnej Komisja oparła na zweryfikowanych przez Min[isterstwo] Leśnictwa materiałach, które w stosunku do pierwotnego urzędowego zestawienia uległy korekcie, a mianowicie:

– straty zakładów przemysłowych zmniejszono do kwoty 39,7 mln zł (poprzednie zgłoszenie 89,7 mln zł);

– straty w drogach i urządzeniach komunikacyjnych zmniejszono do kwoty 15,9 mln zł (poprzednie zgłoszenie – 16,4 mln zł)

– wyeliminowano wierzytelności - 15,5 mln zł (wyciąg z urzędowego zgłoszenia resortu podano w sprawozdaniu Komisji tom II, cz. I, str. 16. Wyciąg niepoświadczony. Oryginału zgłoszenia nie ma).

Komisja Min[isterstwa] Finansów przyjęła straty w lasach państwowych w zasadzie zgodnie ze zgłoszeniem resortu z tym tylko, że zmieniła częściowo ich kwalifikację; a mianowicie:

– zmniejszono straty rzeczowe w drzewostanie o 50% (o 1.232,5 mln zł), gdyż połowa zgłoszonych przez resort strat w drzewostanie odpowiada pięciu normalnym rocznym wyrębom w latach okupacji i uwzględniono je w odrębnym dziale „Zabrany dochód".

– z tychże względów zmniejszono straty rzeczowe w zwierzynie, zarybieniu i produkcji ubocznej na łączną sumę 104,8 mln zł, które uwzględniono w dziale „Zabrany dochód".
(uchwała Nr 2 Komisji z dn. 19.IV.51 r. - Odbitka tekstu uchwały karta 18, t. II, cz. I - sprawozdania Komisji).

W stosunku do ustalenia BOW, straty przyjęte przez Komisję Ministerstwa Finansów są niższe o 64,5 mln zł, tj. o kwotę odpowiadającą poprawkom wniesionym przez resort do zgłoszenia z roku 1945.

Wysokość strat w państwowej gospodarce leśnej, ustalonej przez Komisję Mini[isterstwa] Finansów w porównaniu ze zgłoszeniem resortów i ustaleniem BOW, obrazuje poniższe zestawienie.

	straty bezpośrednie w mln zł			
	zgłoszenie resortu		ustalenie	
	I	II	BOW	Komisji Min. Fin.
Zniszczenie i wyrąb drzewostanu	2.465,1	2.465,1	2.465	1.232,6
Zniszczenie gleby	21,8	21,6	22	21,8
Zniszczenie budynków	40,6	40,6	40	40,6
Zniszczenie urządzeń techn. i biurowych	38,4	38,4	39	38,4

Straty w zwierzynie	228,2	228,2	228	150,2
Straty w zarybieniu wód	31,1	31,1	31	20,5
Straty w produkcji ubocznej	47,8	47,8	47	31,5
Straty zakładów przemysłowych	89,7	39,7	90	39,7
Straty w drogach i urządzeniach komunikacyjnych	16,4	15,9	16	15,9
Zabrane remanenty drewna	110,9	110,9	111	110,9
Zabrane wierzytelności	15,5	—	15	—
Zabrany dochód z drzewa	—	—	—	1.232,5
ze zwierzyny, ryb i prod. ubocznych	—	—	—	104,8
	3.105,5	3.039,5	3.104	3.039,5

III. Straty materialne w lasach publicznych i prywatnych

Dla ustalenia wysokości strat w lasach publicznych i prywatnych, obejmujących łącznie 600 tys. ha zastosowano metodę szacunku, opierając się na globalnych danych odnoszących się do strat lasów państwowych. W szacunku BOW przyjęto, że stopień zniszczenia lasów państwowych był ten sam co lasów niepaństwowych tj. średnia strata na 1 ha lasów wynosi 1035 zł (3105 mln zł : 3 mln ha = 1035).

Straty wojenne w lasach publicznych i prywatnych zostały ustalone przez BOW w wysokości 621 mln zł (1035 zł x 600.000 ha).

Komisja Mini[isterstwa] Finansów, w oparciu o szacunek dokonany przez rzeczoznawców Dr. Rudolfa Frommera i Dr. Bohdana Domosławskiego[1], zredukowała ten rachunek do kwoty 252 mln zł (protokół Komisji z dn. 16 IV 1951 r. - w aktach przejętych z archiwum Min. Finansów - bez podpisu). Redukcje te uzasadnia się tym, że gospodarka w lasach niepaństwowych była na niższym poziomie niż w lasach państwowych i przyjęto za punkt wyjścia szacunku strat majątkowych nie całość strat, a jedynie straty powstałe w drzewostanie i glebie, tj. 1254,4 mln zł (przeciętna wysokość strat na 1 ha lasów 420 zł x 600.000 ha = 252 mln zł).

IV. Zabrany dochód i straty pośrednie

Jak wspomniano wyżej przy omawianiu szacunku strat materialnych leśnictwa, Komisja Min. Finansów uznała, że część zgłoszonych przez resort strat w drzewostanie (odpowiadającej 5 normalnym rocznym wyrębom w latach okupacji) i w użytkach ubocznych stanowi zabrany dochód i wymieniona te zestawienia strat majątkowych:

- straty w drzewostanie na sumę 1.232,5 mln zł
- straty w użytkach ubocznych na sumę 104,8 mln zł.

Wyeliminowane ze strat majątkowych kwoty dotyczące zabranego dochodu z lasów państwowych. Jeśli zaś chodzi o wszystkie lasy – państwowe i niepaństwowe to Komisja Min[isterstwa] Finansów ustaliła wysokość tych strat w drodze szacunku, opartego na danych statystycznych Ministerstwa Leśnictwa. Szacunek był opracowany przez powołanych rzeczoznawców w osobach Dr R. Fromera i Dr B. Domosławskiego (protokół z dn. 28.IV.51 r. – fototopia protokołu patrz str. 213, Tom II, cz. 2 – Sprawozdania Komisji).

Według danych Mini[isterstwa] Leśnictwa, roczny etat normalny oceniony był na 7,5 mln m3, a cena 1 m3 – 42,66 zł. Wartość rocznego wyrębu wynosi zatem 320 mln zł. Z tej sumy przyjęto, że 90%, czyli 290 mln zł zabierane było przez okupanta. Przez pięć lat okupacji daje to sumę 1.450 mln zł. Zabrany dochód w użytkach ubocznych (zwierzyna, ryby i różne uboczne produkty leśne) rzeczoznawcy oszacowali na sumę 130 mln zł.

1 Bohdan Domosławski (1894–1956), dyrektor Departamentu Likwidacji Skutków Wojny Delegatury Rządu, naukowiec. Po II wojnie światowej naczelnik Wydziału Odbudowy w Warszawie. Zob. AIPN, sygn. 0397/13, t. 1, *Wykaz członków Delegatury ustalonych przez Wydział VII Departamentu V MBP, [1950], 22; Działaj i miej nadzieję. Stulecie państwowych służb konserwatorskich w Polsce 1918–2018*, red. Jacek Rulewicz i Roman Marcinek (Warszawa: Narodowy Instytut Dziedzictwa, 2018), 69.

Łącznie zabrany przez okupanta dochód w leśnictwie został oszacowany na sumę 1.580 mln zł.

Liczby podane wyżej, dotyczące strat majątkowych i zabranego dochodu nie dają jeszcze pełnego obrazu strat poniesionych przez leśnictwo polskie w wyniku II wojny światowej i okupacji.

Obszary leśne, niezależnie od utraty kapitału w postaci rosnącego na nich drzewostanu, pozostawać będą przez szereg lat nieproduktywne, nie dając dochodu. Biorąc powyższe pod uwagę, Komisja Ministerstwa Finansów, przy ustalaniu strat pośrednich poniesionych przez Polskę, uwzględniła w ogólnym rachunku również straty pośrednie poniesione w gospodarce leśnej, a mianowicie:

– straty z tyt[ułu] zmniejszenia możliwości zrealizowania dochodów wskutek zmniejszenia ilości materialnych środków wytwórczych;

– straty z tyt[ułu] utraconych przyszłych dochodów wskutek zmniejszenia wydajności materialnych środków wytwórczych.

Dla ustalenia strat z tyt[ułu] zmniejszenia możliwości realizacji dochodów wskutek zmniejszenia ilości materialnych środków wytwórczych, Komisja Min. Finansów przyjęła jednolitą dla wszystkich działów gospodarki narodowej metodę obliczeń, zakładającej, że wartość niezrealizowanych dochodów równa się odsetkom od utraconego majątku (dla grupy produkcyjnej – 10%) w okresie czasu od początku 1944 r. do końca 1950 r. tj. 7 lat.

W zakresie leśnictwa straty te przyjęte zatem zostały w wysokości (1.955 ml zł x 0,1 x 7 lat) – **1368,5[2] mln zł.**

Straty pośrednie z tyt. utraconych przyszłych dochodów wskutek zmniejszenia wydajności środków wytwórczych obliczono wychodząc z założenia, że 40% zabranych dochodów mogłoby być przeznaczone na zastąpienie i ulepszenie majątku trwałego. W zakresie leśnictwa przyjęto zatem, że dochody, które mogły być przeznaczone na rozwój gospodarki leśnej, w wysokości 1.580 mln zł x 0,04 - 632 ml zł, co przy stopie procentowej - 10%, oraz 8,5-letnim okresie czasu (od połowy poszczególnego roku obrachunkowego do końca 1950 r.) daje straty w wysokości 632 ml zł x 0,1 x 8,5 = **537 ml zł.**

Szacunek strat pośrednich opracowany był przez rzeczoznawców Dr P[awła] Sulmickiego[3] i Dr B. Domosławskiego (protokół z dnia 28 IV 1951 r. – patrz str. 244, 251, 255, Tom II, cz. 1 - sprawozdania Komisji).

2 W oryginale maszynowo zapisana liczba 1340 mln zł. Poprawiona odręcznie na prawidłowy wynik.

3 Paweł Sulmicki porucznik saperów Wojska Polskiego II Rzeczypospolitej, inżynier i ekonomista. Po II wojnie pracownik Centralnego Urzędu Planowania.

Jak wynika z powyższego, Komisja Min[isterstwa] Finansów, poza stratami bezpośrednimi w wysokości 1.702 mil zł, zabranym dochodem w wysokości 1.580 ml zł uwzględnia ponadto straty pośrednie gospodarki leśnej w sumie 1.877 ml zł i ustala ogólne straty leśnictwa na sumę 5.159 ml zł.

Należy nadmienić, że BOW w swoim rachunku strat pośrednich, w części dotyczącej leśnictwa uwzględniło tylko skutek obniżenia w wydajności pracy w remontach kapitału oraz opóźnień spowodowanych zniszczeniami na sumę 41.635 ml zł (patrz tabl. VII na str. 31 sprawozdania BOW), uwzględnia również straty leśnictwa. W sprawozdaniu jednak nie podano metody obliczenia tych strat. Tylko w materiałach uzasadniających to sprawozdanie (tom oprawny znajduje się w Komisji) jest brulion obliczenia strat pośrednich, z którego wynika, że kwota 41.635 zawiera również straty leśnictwa na sumę 12.198 mil. zł.

W brulionie nie ma szczegółowego rachunku tych strat, jedynie podane, że jest to szacunek Dr R. Fromera.

Z opracowania D. R. Fromera p.t. „Wpływ agresji niemieckiej na polskie gospodarstwo leśne" (opracowanie jest w aktach Komisji) wynika wprawdzie, że szacuje całość strat (bezpośrednich i pośrednich) na sumę 16 mld. zł, lecz za podstawę rachunku przyjmuje wartość deficytu produkcji drewna w porównaniu do 1939 r., więc obejmuje rachunkiem strat również lasy na terenach wschodnich, które odeszły do ZSRR.

W późniejszym swoim opracowaniu p.t. „Metodyka zniszczenia polskiego gospodarstwa leśnego w okresie okupacji niemieckiej" (Kwartalnik „Sylwan", rok 1947, zeszyt 1-4) Dr R. Fromer koryguje swój rachunek i szacuje całokształt strat w gospodarce leśnej na sumę 4.350 mil zł.

V. Dotychczasowe wyniki weryfikacji strat wszczętej w 1970 r. przez Komisję ds. Opracowania Problemu Odszkodowań Niemieckich.

Na pismo Komisji d/s Opracowania Problemu Odszkodowań Niemieckich z dn. 25 VII 1970 r. Zn.74/70 w sprawie weryfikacji zgłoszonych przez resort strat w r.1946, Minister Leśnictwa pismem z dn. 28 XII 1970 r. Nr KR3-7409 -10/42/70 powiadomił, że:

– podstawowym dokumentem dot. strat wojennych w państwowym gospodarstwie leśnym są akta b. Dyrekcji Naczelnej Lasów Państwowych, względnie Min[isterstwa] Leśnictwa, zdeponowane w Archiwum Akt Nowych w Warszawie (teczki 2/411, 2/415)

Zob. Tomasz Latos, „Paweł Sułmicki," *Internetowy Polski Słownik Biograficzny*, dostęp 20 listopada 2025, https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/pawel-sulmicki

– Obliczenie strat wojennych w lasach państwowych opierało się na rejestracji szkód i szacunkach nadleśnictw i zamyka się kwotą 3.105 ml. zł, zaś strat w lasach prywatnych ustalono w drodze szacunku na sumę 621 ml. zł.

– Ministerstwo Leśnictwa nie widzi podstaw do zmiany wysokości strat wojennych, podanych w opracowaniu b. Biura Odszkodowań Wojennych.

Jednocześnie Min[isterstwo] Leśnictwa zwraca uwagę, że wyliczenia i zgłoszone przez resort straty stanowią jedynie oszacowanie, bowiem nie obejmują strat pośrednich, które według obliczeń prof. Dr R. Fromera szacują się na sumę 624 ml. zł, a całość strat na sumę 4.350 ml. zł.

Natomiast całość strat wg obliczeń prof. Dr T[adeusza] Molendy szacuje się na sumę 4.891 ml. zł (artykuł pt.: „Polskie roszczenia wobec Niemiec z tyt. Dewastacji lasów" opublikowany w miesięczniku „Państwo i Prawo" nr z 1946 Nr 9/10).

Oceny te w porównaniu do zgłoszenia resortu oraz szacunku BOW i Komisji Min. Finansów obrazuje poniższe zestawienie: w mln zł

	Straty ogółem	straty bezpośrednie			straty pośred.
		majątkowe	zabrany dochód	razem	
w/g oceny prof. Dr R. Fromera	4.350	—	—	—	—
w/g prof. dr T. Molendy	4.891	—	—	—	—
Zgłoszenie Min. Leśnictwa	3.726	3.726	—	—	—
Ustalenie BOW	3.725	3.725	—	—	—
Ustalenie Komisji Min. Fin.	5.421	1.964[4]	1.580	3.544	1.877

Zaliczenie części strat majątkowych jako zabranego dochodu nie zmienia wartości całości strat bezpośrednich i dokonane zostało jedynie

4 W oryginale odnośnik do: Zgodnie z klasyfikacją Komisji, zaliczono w dziale leśnictwo 1.915 mln zł i w dziale przemysł - 49 mln zł

celem dostosowania do układu zestawienia przyjętego przez Komisję Min[isterstwa] Finansów.

Jeśli chodzi o straty bezpośrednie, to Komisja Min[isterstwa] Finansów przyjęła wartość strat w lasach państwowych zgodnie z oceną resortu. Różnica występuje jedynie w szacunku strat w lasach niepaństwowych. Wartość tych strat Komisja zmniejszyła o 369 mil. zł w stosunku do oceny z roku 1946 (w 1946 r. szacowano na 621 mln zł). Odnośnie zmian wprowadzonych w ocenie strat w lasach niepaństwowych Min. Leśnictwa nie wypowiedziało się.

Wysokość strat pośrednich Komisja Min. Finansów ustaliła w oparciu o szacunek całości strat opracowany łącznie dla wszystkich resortów i przy zastosowaniu jednolitej metody. Np. przy obliczaniu utraconych dochodów wskutek zmniejszenia ilości materialnych środków wytwórczych przyjęto podział resortów tylko na dwie grupy produkcyjne i nieprodukcyjne. Do pierwszej grupy zaliczone zostały wszystkie resorty przemysłowe, rolnictwo, leśnictwo i komunikacja.

Przyjęcie przez Komisję jednolitej dla wszystkich resortów gospodarczych metody obliczeń, a mianowicie, że wartość niezrealizowanych dochodów równa się odsetkom (10%) od utraconego majątku stanowiącego czynnik produkcji, zastosowanie tej metody również w leśnictwie budzi pewne zastrzeżenia, bowiem nie wszystkie składniki utraconego majątku w leśnictwie są zaangażowane w produkcji materialnej. Sprawa ta wymaga omówienia i uzgodnienia z resortem.

L[eonid] Sołłohub[5]

5 Leonid Sołłohub ur. 1903, pracownik Ministerstwa Finansów po II wojnie światowej.

Indeks osobowy

Abetz
Alpers Friedrich
Bannasch
Berg von Edmund Heinrich Carl
Bohusz Jan
Bonisławska Iwona
Broda Józef
Brusiłow Aleksiej
Burk (Oberforstmeister)
Caesar Gaius Julius
Czerniakow Adam
Czerwiński Daniel
Dietrich
Domoniewski Bohdan
Domosławski Bohdan
Eberhardt Adam
Endres
Endres Max
Escherich Georg
Escherich Karl
Feistmantel
Fischer Ludwig
Frank Hans
Fromer Rudolf
Fronczak Krzysztof
Gąsiorowski Andrzej
Gmitruk Janusz
Gniazdowski Mateusz
Goering Hermann
Gondek Bartosz
Góralski M. Witold
Grzywacz Adam
Guth E.
Hołda Martyna
Horoszkiewicz Andrzej
Hoszard Jerzy
Iwanowski Kazimierz
Jaskułowski Tytus
Jastrzębowski Marian Wacław
Kader Stefan
Kamiński Roman
Korpanty Zdzisław
Krieger
Kruszewski Stanisław
Krzysztofowicz Maciej
Küchler
Loret Adam
Mantel Kurt
Marchet
Marcinek Roman
Marszałek Tadeusz
Martin
Matuszkiewicz Marek Jan
Meissner
Miklaszewski Jan
Mocker
Molenda Tadeusz
Mołdawa Tadeusz
Mołotow Wiaczesław
Mroz Longin
Musse
Osiecki Jerzy
Pacholczykowa Alicja
Parthey
Perzyński Włodzimierz
Peszkowski Zdzisław
Pietkiewicz Kazimierz
Pilichowski Czesław
Popko Jerzy
Reinwald Otto
Reklewski Zdzisław
Resich Zbigniew
Ribbentrop Joachim
Rothkegel
Rulewicz Jacek
Samuś Paweł

Seitner Moritz
Semków Piotr
Sołłohub Leonid
Sommerstein Emil
Stankiewicz Eugeniusz
Stankiewicz Longin
Sulmicki Paweł
Szewczykowski
Świąder Jan
Tabor Jan
Tkaczow Stanisław
Tubeuf von Karl
Weber Henryk
Wegner
Wenger Christian
Wilk Anna
Wolanin Konrad
Wyszyński Stefan
Zawadzki Mateusz
Zdrojewski Stanisław
Żabko-Potopowicz Antoni
Żemis Stanisław

Indeks geograficzny

Ameryka Południowa
Ameryka Północna
Argentyna
Arłamów
Atlantycki Ocean
Badenia Wurtemgergia
Bagrationowsk
Barszczów
Bartoszyce
Belgia
Berlin
Beskidy Wschodnie
Białoruska Socjalistyczna Republika Radziecka (BSRR patrz też Zachodnia Białoruś)
Białostocka Dyrekcja Lasów Państwowych
Białostockie (województwo)
Białowieska Puszcza
Białowieża
Bojanów
Bug
Bydgoszcz
Bytom

Centralna Polska
Cieszanów
Cieszonów
Darkiejmy
Dolina
Dolny Śląsk
Dzików
Finlandia
Francja
Freiburg
Galicja
Gdańsk
Gdańsk Prusy Zachodnie Prowincja
Gdynia
Generalne Gubernatorstwo
Gierdawy
Gołdap
Gorzów Wielkopolski
Göttingen
Górny Śląsk
Grenzmark (prowincja niemiecka)
Grodno
Halicz
Hamburg
Holandia
Horodyszcze
Husatyn
Iławecki powiat
(Landkreis Preußisch Eylau)
Iława
Jałta
Jarosław
Kałusz Gorlice
Karpackie Pralasy
Karpaty
Kieleckie (województwo)
Koblencja
Kolbuszowa
Kopenhaga
Kostopol
Kotra
Kraj Warty
Krakowskie (województwo)
Kraków
Kresy Wschodnie
Królestwo Kongresowe
Leningrad
Limanowa
Lisko
Lisowice
Lubelska Dyrekcja Lasów Państwowych
Lubelskie (województwo)
Lublin
Lwowskie (województwo)
Lwów
Łódzka Dyrekcja Lasów Państwowych
Łódzkie (województwo)
Łódź
Małoryta
Mamonowo
Międzyrzecki Rejon Umocniony
Mikaszewicze
Mongolia
Montpelier
Mosty
Myszyniecka Puszcza
Narew
Neureich
Niemcy (cesarstwo niemieckie)
Niemcy (III Rzesza)
Nisko
Norymberga
Nowogródzkie (województwo)
Nowy Sącz
Nowy Targ
Nysa (Łużycka)

Odra
Orzew
Ozdamicka Puszcza
Oziorsk
Palestyna
Piła
Pińsk
Poczdam
Podolsko-Wołyńskie Dąbrowy
Polesie
Poleska Puszcza
Poleskie (województwo)
Połowo
Pomerania (prowincja niemiecka)
Pomorskie (województwo)
Pomorze Zachodnie
Poturzyca (ukr. Поториця)
Poznań
Poznańskie (województwo)
Prusy Wschodnie
Prusy Zachodnie
Radom
Ren
Rosja (carska)
Rzeszów
Rzym
San
Siedlce
Siedlecka Dyrekcja Lasów Państwowych
Skole
Sokół
Sopot
Stanisławowskie (województwo)
Stany
Stargard
Stryj
Szczecinek
Szczuczyn
Szereszewska Puszcza
Szwecja
Śląsk
Śląskie (województwo)
Środkowe Karpaty
Świętomiejsce
(Święta Siekierka,
niem. Heiligenbeil)
Świętomiejski (powiat)
Tarnobrzeg
Tarnopolskie (województwo)

WYKAZ SKRÓTÓW

AAN – Archiwum Akt Nowych

AIPN – Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej

AIPN GK - Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Główna Komisja

ALP - Administracja Lasów Państwowych

AMW - Akademia Marynarki Wojennej

BOW - Biuro Odszkodowań Wojennych

CK - Centralna Kartoteka

CUP - Centralny Urząd Planowania

DOLP - Dyrekcja Okręgowa Lasów Państwowych

DzUstRP - Dziennik Ustaw Rzeczpospolitej Polskiej

FAO - Food and Agriculture Organization of the United Nations

GG - Generalne Gubernatorstwo

GUL - Główny Urząd Leśny

KC PZPR - Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej

KdsZZOwW - Komitet do Spraw Zagranicznych Ziem Odzyskanych w Warszawie

KOPON - Komisja do Opracowania Problemu Odszkodowań Niemieckich

LP - Lasy Państwowe

MBP - Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego

ML - Ministerstwo Leśnictwa

mps - maszynopis

MRiRR - Ministerstwo Rolnictwa i Reformy Rolnej

MSZ - Ministerstwo Spraw Zagranicznych

MSZ - Ministerstwo Spraw Zagranicznych

MZO - Ministerstwo Ziem Odzyskanych

NDLP - Naczelna Dyrekcja Lasów Państwowych

NSDAP - Narodowosocjalistyczna Niemiecka Partia Robotników (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei)

PKWN - Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego

PPR - Polska Partia Robotnicza

PRL - Polska Rzeczpospolita Ludowa

PSL - Polskie Stronnictwo Ludowe

PZPR - Polska Zjednoczona Partia Robotnicza

RM - Reichsmark

RP - Rzeczpospolita Polska

SA - Oddziały Szturmowe NSDAP (Die Sturmabteilungen der NSDAP)

SGGW - Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego

SS - Oddziały Ochronne NSDAP (Die Schutzstaffel der NSDAP)

SSR - Socjalistyczna Republika Radziecka/Sowiecka (Советская Социалистическая Республика)

TRJN - Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej

WMG - Wolne Miasto Gdańsk

ZSRR/ZSRS - Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich/Sowieckich

Literatura przedmiotu

- Broda, Józef. *Historia leśnictwa w Polsce*. Poznań: Wydawnictwo Akademii Rolniczej, 2000.
- *Deutsche Biographie*. Dostęp 7 listopada 2025. https://www.deutsche-biographie.de/sfz57905.html#ndbcontent
- Eberhardt, Adam, Mateusz Gniazdowski, Tytus Jaskułowski i Maciej Krzysztofowicz. „Szkody wyrządzone Polsce podczas II wojny światowej przez agresora niemieckiego. Historia dociekań i szacunków." W *Problem reparacji, odszkodowań i świadczeń w stosunkach polsko-niemieckich 1944–2004*, t. 1: Studia, red. Witold M. Góralski, 19–20. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2004.
- Fronczak, Krzysztof. *Zielony skarbiec Polski*. Warszawa: Centrum Informacyjne Lasów Państwowych, 2003.
- Gmitruk, Janusz, red. Stanisław Mikołajczyk 1901–1966. Materiały z konferencji naukowej. Warszawa: Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, 1998.
- Grzywacz, Andrzej. „Adam Loret – życie i działalność." W *Adam Loret – pierwszy dyrektor naczelny Lasów Państwowych*, red. Andrzej Grzywacz, 11–59. Warszawa: Polskie Towarzystwo Leśne, 2010.
- Jabłoński, Dominik. „Lasy Państwowe sprzedały akcje Pagedu." *drewno.pl*. Dostęp 7 listopada 2025. https://www.drewno.pl/artykuly/10993,lasy-panstwowe-sprzedaly-akcje-pagedu.html.
- Latos, Tomasz. „Paweł Sułmicki." *Internetowy Polski Słownik Biograficzny*. Dostęp 20 listopada 2025. https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/pawel-sulmicki
- *Mały rocznik statystyczny 1938*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 1938.
- Marszałek, Tadeusz. „Rudolf Fromer (1903–1965). Jego życie i działalność." *Sylwan* 1966, nr 4: 55–59.
- Mołdawa, Tadeusz. *Ludzie władzy 1944–1991. Władze państwowe i polityczne Polski wg stanu na dzień 28 II 1991*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1991.
- Pacholczykowa, Alicja. „Sommerstein Emil." W *Polski Słownik Biograficzny*, t. XL, 472–477. Warszawa–Kraków–Wrocław–Gdańsk: Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN; Polska Akademia Umiejętności, 2000–2001.

- Peszkowski, Zdzisław, i Stanisław Zdrojewski. *Leśnicy w grobach Katynia*. Łódź–Opole: Fundacja Nom, 2001.
- Rulewicz, Jacek, i Roman Marcinek, red. *Działaj i miej nadzieję. Stulecie państwowych służb konserwatorskich w Polsce 1918–2018*. Warszawa: Narodowy Instytut Dziedzictwa, 2018.
- Samuś, Paweł. „Kulturtraegerzy i dziewicza natura Puszczy Białowieskiej. Przypadki podczas Wielkiej Wojny (1914–1918)." W *Oblicza wojny,* t. 2: *Armia kontra natura,* red. Tadeusz Grabarczyk, Magdalena Pogańska-Pol, 197–223. Łódź: Uniwersytet Łódzki, 2020.
- Świąder, Jan. „Organizacja administracji leśnej." W *Leśnictwo polskie w okresie drugiej wojny światowej,* red. Antoni Żabko-Potopowicz i in., 23–24. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, 1967.
- *Traces of War.* Dostęp 17 listopada 2025. https://www.tracesofwar.com/persons/21503/Alpers-Friedrich-Ludwig-Herbert.htm.
- Wilk, Anna, i Mateusz Zawadzki. „Rys historyczny polskiej części Puszczy Białowieskiej." W *Inwentaryzacja wybranych elementów przyrodniczych i kulturowych Puszczy Białowieskiej*, red. Jan Marek Matuszkiewicz i Jan Tabor, s. 1113. Sękocin Stary: Instytut Badawczy Leśnictwa, 2023.
- Wolanin, Konrad, i Kazimierz Pietkiewicz. „Stan gospodarczy lasów na ziemiach polskich w granicach z 1939 r." W *Leśnictwo polskie w okresie drugiej wojny światowej,* red. Antoni Żabko-Potopowicz i in., 23–24. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, 1967.

Archiwa

- AAN. „Akta Jerzego Osieckiego". Sygn. 1. Życiorys.
- AAN. CK. Sygn. 18898. *Akta osobowe Zbigniewa Resicha*.
- AAN. CK. Sygn. 4484. *Akta osobowe Stanisława Żemisa*.
- AAN. CK. Sygn. 5806. *Akta osobowe Kazimierza Iwanowskiego.*
- AAN. CK. Sygn. 6097. *Akta osobowe Czesława Pilichowskiego.*
- AAN. KdsZZOwW. Sygn. 69. *Szacunkowy bilans wartości majątku leśnego Ziem Odstąpionych w zestawieniu z majątkiem Ziem Odzyskanych w wyniku traktatu z ZSRR*. 28 lutego 1947.
- AAN. Ministerstwo Edukacji Narodowej. Sygn. 2521/926. *Akta osobowe pracownika SGGW Rudolfa Fromera*.

– AAN. ML. Sygn. 346. *Sprawozdanie o stanie leśnictwa w Polsce*. 1 września 1946.
– AAN. ML. Sygn. 346. *Szacunkowy bilans wartości majątku leśnego Ziem Odzyskanych w zestawieniu z majątkiem Ziem Odstąpionych w wyniku traktatu z ZSRR*. [Luty 1947].
– AAN. ML. Sygn. 35. *Wykaz jednostek organizacyjnych Ministerstwa Leśnictwa z podaniem składu osobowego i rozmieszczenia lokalowego*. [Październik 1945].
– *AIPN GK, 917/544, s. 17–24*.
– AIPN. Sygn. 0397/13, t. 1. *Wykaz członków Delegatury ustalonych przez Wydział VII Departamentu V MBP*. [1950].
– AIPN. GK. Sygn. 917/544. *Notatka dotycząca obliczania strat leśnictwa w II wojnie światowej*. 4 IV 1973.